

Richard Harris

53

DEFENSIO VERAE ET CATHOLI-

CAE DOCTRINAE DE SACRA

mento corporis & sanguinis CHRISTI Seru
natoris nostri, & quorundam in hac causa er
rorum confutatio, uerbo sanctissimo Domini
nixa atq; fundata, & consensu antiquissi
morum Ecclesiae scriptorum firmata,
à Reuerendiss. in Christo Patre ac
Domino D. THOMA CRAN

MERO Archiepiscopo

Cantuariensi, Pri

mate totius

Angliae,

& Metropolitae

no, scripta.

I E S U S C H R I S T V S

Ioannis. 6.

*Spiritus est qui uiuificat, caro
non prodest quicquam.*

M. D. LIII.

*In re I perim no
confidat me perim.*

*Hoc uolumen in quinque libros
diuiditur.*

1 Primus, de uera & catholica doctrina & usu Sacramenti corporis & Sanguinis Domini, tractat.

2 Alter, de Transubstantiationis errore.

3 Tertius, quomodo Christus in sanctissima coena praesens sit.

4 Quartus, de perceptione corporis & sanguinis Christi,

5 Quintus, de oblatione & sacrificio seruatoris Christi,

ILLVSTRISSIMO
AC NOBILISSIMO PRINCI-
pi Eduardo Sexto, Angliæ, Fran-
ciæ & Hiberniæ Regi, fidei defen-
sori, & in terris secundum CHRIS-
TV M Ecclesiæ Anglicanæ &
Hibernicæ, capiti supremo,
THOMAS Cantuariensis
Archiepiscopus.

PRO CVRA Domi-
nici gregis mihi com-
missa, in quo salutari
pastu uerbi diuini eru-
diendo omnem curam
cogitationemq; meam
collocare debeo, Illus-
triss. Princeps, Cœ-

nam Domini (quæ multis & magnis su-
perstitionibus uiolata est, & ad quæstum
translata) renouandam ad seruatoris Chri-
sti instituta & redintegrādam putauī: & de
uero eius usu lex uerbi diuini & ueteris ac
sanctæ Ecclesiæ autoritate commonefaci-
endos esse omnes iudicaui, quorum cura &
instructio ad officij mei autoritatem ali-

A.η.

qua

E P I S T O L A

qua ex parte pertinet.

Itaq; ante triennium Missæ papisticæ abusus præcipuos, (quibus non modo Ecclesia Anglica, sed etiam totus penè orbis fœdatus atq; infectus fuerat) libello quodam Anglo confutavi, & uerum atq; Christianū eius usum restituendum docui. Quo libro ita multi sunt ad sanam de ea re opinionem adducti, ut ueritatis uim quanta esset sentirem, & gratiæ seruatoris Christi beneficia intelligerem, ut ad ueritatis lucem patefactam occæcati homines, splendorem lucis acciperent, & (ut Pàulus prædicante Anania) oculorum aciem perciperent. Hoc ita ægre Stephanus Gardinerus wintoniensis tum Episcopus tulerat, ut nihil sibi prius faciendum putarit, quam ut librū tam utilem & plausibilem confutaret, ratus nisi opera sua aliqua impedimenta obijcerentur, nullos deploratæ iam & derelictæ penè sententiæ adiutores fore. Itaq; eadem ipse lingua librum iisdem de rebus conscribit, & firmatam iam de uero Cœnæ usu sententiam euertere conatur, & Papisticam opinionem, superstitionibus undiq; diffluentem, reuocare conatur. Post hunc prodit M. Antonius Constantius, Stephano Gardinero ita affinis & germanus, ut idem ipse esse uideatur, tanta est ingeniorum subtilitas, scripturæ

A D R E G E M

scripturæ sophistices, similitudo. Sed uterque idem tractat, alio tamen modo.

Constantius enim libro Latine scripto, ita argumenta mea persequitur, ut sibi optimum uideatur, & ut causam uiuet, sæpe truncata, sæpe inuersa, sæpe disiecta, sic introducit, ut non magis à me agnosci poterint, quam Medæ liberi in multa membra disiecti & deformati. Neque enim de huiusmodi corporis forma, neque de uoluntate recte iudicare possumus, ubi tota species ante oculos proposita non est, inquam intueri, quasi in Phidiæ Mineruam debemus, & non particulam aliquam, sicuti Momus crepidam Veneris, laceessere. Itaque ut melius mea de hac controuersa opinione sententia teneretur, librum meum de Anglico in Latinum conuertendum curauimus, ut omnes intelligerent, nos neque obscuram nostram sententiam, neque abditam esse uelle, quam cum multis bonis & doctis uiris communem habemus, & cum uerbo Dei, & uerbi defensatrice uera Ecclesia, consentientem.

Nemo est autem ex omnibus dignior, in cuius nomine libellus hic appareat quam in tuo. Es enim non modo Papistarum opinione Fidei defensor (qui hoc non à seipsis protulerant, sed Deo per illos ad ipsorum

A. in.

perniciem

E P I S T O L A.

perniciem præmonente) sed etiam bonorum omnium autoritate dignus, in quem tantum Ecclesiæ munus conferatur. Es huius Ecclesiæ Anglicæ & Hibernicæ supremus in terris moderator, sub quo quasi sub Moyse partem spiritus, & magnam multorum curamatq; administrationem commissam habeo. Es etiam non modo legibus nostris tanti regni Rex, sed etiam natura, quæ Maiestatem tuam ita ad omnem excellentiam formauit, ut quæ singula in alijs exquisita sunt, ea in Maiestate tua perfecta emineant. Video in Regibus mediocre aliquid esse non posse, & autoritate ueteris prouerbij in eo confirmor, & gaudeo hanc excellentiam non modo ad meliorem partem, sed etiam ad optimam esse translata. Hæc non laudandæ Maiestatis tuæ gratia, sed cohortandæ potius dico, ut res in hac ætate tam illustres, uberrimos post hac & excellentissimos tantæ dignitatis splendores in constanti ætate ferant. Quanta enim ornamenta ingenij & doctrinæ, uel ab optima natura, uel bonis præceptoribus tribui poterant, eadem in te omnia excellentia sunt: & quod in primis laudabilissimum est, timor Dei, & ueræ religionis studium, in quibus Maiestas tua ea cum laude uersatur, quæ seipsum Rex & Propheta cōmendauit

quum

A D R E G E M

quum dixerat, Senibus se intelligentiorem
esse, quia mandata Dei inquirebat.

His alijsq; grauib; de causis commoue-
or, ut hunc librum iam Latinum factum, no-
mini tuo offeram. Spero autem rei ipsi satis
factum hoc libro esse, qui non modo summā
ueræ doctrinæ continet, sed omnia aduer-
sariorum argumenta, (quæ quidem recitatu
digna sunt) refutat. Sed quia nimis curiosi
quidam sunt, & nulla, ne diligenti quidem
& plena rerum explicatione contenti, &
eandem materiam argumentorum (ne nihil
dicere uideantur) in alias formas transmu-
tant, & ordinem naturæ pro licentia inge-
niorum confundunt, ideo nostram ad Ste-
phani Gardineri librum responsionem, La-
tinam factam, breui in lucem educemus, ut
nullus (ne sophistis quidem) ad contradicen-
dum locus relictus sit: qua ratione putabo
non modo uni, sed Gardinero etiam &
Constantio quoq; esse satisfactum, & quod
de comedijs ille dixit, hoc de personatis
istis dicendū, Vnū cognoris, ambos noris.
Quódsi quædam uno in libro pertractata
sunt, quæ in altero prætermissa fuerint,
isdem ego responsionem meam adiungam,
ut aduersarij, si qui relictī sint, uel non ha-
beant quod obijciant, uel si obiecerint, uide-
ant quid responderi ad illa possit. Hæ sunt

A. iij.

causę

EPISTOLA

causæ Rex nobilissime, quæ me ad emittendum hunc librum impulerunt, eumq; sub Maiestatis tuæ autoritate diuulgandum. Te spero ita hoc meum studium accepturum quemadmodum & causæ æquitas fert, & officium meum postulat, & Clementia tua in alijs honestis causis solet facere. Dominus Iesus Maiestatem tuam seruet. Lambethæ, Idibus Martijs. M.D.LIII.

PROOEMIUM AD LECTOREM.

CHRISTVS SER

uator noster, pro sem- Eximium in
nos Christi
beneficium

piterni patris sui uolun-
tate (cum statutum ad id
tempus expletum esset)
suscepta in se natura nos-
tra, è cœlestis Patris
altissimo solio in hunc
mundum descendit, ut

nobis miseris peccatoribus fausta ac felicia nun-
tiaret: ut aegrotis sanitatem, cæcis uisum, surdis
auditum, mutis sermonem, uinctis libertatem, ho-
minibus in tenebris & mortis umbra uersantibus,
lucem tribueret: ut tempus gratiæ & misericor-
diæ iam adesse demonstraret, ut electis omnibus
ueniam & plenam peccatorum omnium remissio-
nem daret & promulgaret. Quod ut præstaret,
hostiam sui corporis immolauit in cruce, & sa-
crificium eiusmodi fecit, ut plena atq; integra re-
demptio, satisfactio & propitiatio pro peccatis
uniuersi mundi eo contineretur. Atq; ut hoc sa-
crificium omnibus fidelibus cõmendaret, & spem
ac fiduciam æternæ salutis in eo collocandam con-
firmaret, perpetuum huius sacrificij monumen-
tum instituit, in ecclesia sua assidue celebrandum,
ad eternam diuini nominis laudem, & gloriam,

&

PROOEMIUM.

Error Pa-
pistarum
obscurans
Christi be-
neficium.

Et singulare nostrorum omnium solatium Et com-
modum. Sacrosanctæ enim cœnæ celebratio, ita
nobis à Christo proposita est, ut in ea se suaq; om-
nia libenter libereq; donasse testaretur, hijs qui
rite secūdum præscriptum ab illo modum, ad eam
accederent. Sed Antichristus Romanus, ut hoc in-
gens Christi beneficium imminueret Et labefacta-
ret, hoc sacrificium in cruce factum, haud satis
idoneum ad hæc quæ diximus esse docet, nisi aliud
adhibeatur sacrificium ab ipso excogitatum, Et à
sacerdotibus eius factum, aut Indulgentiæ, precu-
le lignæ, peregrinationes, atque aliæ eiusmodi
quisquiliæ seu σκυβάλα proponantur, ad in-
choatum Christi beneficium explendum atq; ab-
soluendum. Deinde Christianos amplissimæ mora-
tis Christi beneficium, aut accommodare sibi nō
posse, sed illud episcopi Romani arbitrio relin-
qui distribuendum, aut per Christum plenam re-
missionem non habere, sed peccatis solum libera-
ri, pœnam autem illis debitam, in Purgatorio res-
tare luendam, nisi per Antichristum Romanum
Et eius ministros, post huius uitæ confectum
iter, remittatur: qua in re sibi hoc pro sceleribus
nostris efficere arroganter præsumunt, quod
Christus uel noluit uel non potuit efficere. O dira
maledicta, Et iniuriam in Christum execrandam.
O impium in templo Dei nefas, O superbiam An-
tichristi intolerandam, Et certissimum Filij per-
ditionis argumentum, supra Deum se extollentis,

2. Tes. 2.

Et Lxx

P R O O E M I U M :

& Luciferi in modum, sedem suam & potentiam
 supra Maiestatem Dei collocantis. Nam qui hoc
 sibi assumit perficiendum, quod in Christo rude
 adhuc & inchoatum iudicat, se Christo melio-
 rem & præstantiorem facit, atq; adeo Antichri-
 stus existit. Quid enim est, si hoc non est Christo
 repugnare, atque illum in contemptum deducere?
 qui uel charitatis quadam inopia nollet, aut im-
 becillitate quadam magnitudinis & potentie nõ
 posset (ne cum acerbissima quidem morte & san-
 guinis profusione) fideles suos omnino liberare,
 atque illis plenam peccatorum omnium remissio-
 nem condonare, nisi harum rerum plena quedam
 & absoluta confectio, ab Antichristo Romano,
 eiusq; administris, requiratur? Quis (quæso) hæc
 intelligens, & cupidus gloriæ Christi, siccis
 oculis, hanc iniuriam Christo illatam, & religio-
 nis statum à Papistis inductum, intueri poterit?
 cum uerum diuini uerbi sensum, falsis humanorū
 commentorum interpretationibus obscurari ui-
 deat, ueram Christi religionem in simulatas quas-
 dam & superstitiosas sectas degenerare, plebem
 in templis & ore precari, & auribus accipere quæ
 non intelligat, & ita rudem, atq; professionis suæ
 & discipline Christianæ ignaram, ut hypocri-
 sim & superstitionem, à uera & sincera reli-
 gione nequeant internoscere? Hæc fuit nuper in
 Anglia deformata religionis facies, quæ in ple-
 risq; adhuc Regionibus, foedata & horrida per-
 manet

Deformat
 ta religio-
 nis facies,
 a Papistis
 inducta.

P R O O E M I V M .

Math. 23.

Quatuor
precipui
errorū Pa-
pisticorum
radices.

manet. Sed immortales nobis gratiæ agendæ sunt Deo Patri, per Dominum nostrum Iesum Christū, quod nobilissimi & clarissimi Regis nostri auctoritate & sentētia, supersticiosorū sacerdotū factiones (quæadmodam illustrissimi Henrici Octavi memoria omnes in hoc regno Fraterculorum & Monachorum hæreses) sublata & deletæ sunt, scriptura ad uerum & proprium sensum restituta est, populus quotidie legere & audire cœleste Dei uerbum poterit, & sua ipsorum lingua intelligenter orare, atque adeo lingua atq; animo consentienter congruere, neque ex eorum numero esse, de quibus Christus quæritur. Populus hic labijs me colit, cor autem eorum longè a me abest. Multæ (de quibus magnas merito gratias agere DEO possumus) perniciose herbe radicitus extractæ atque euulsæ sunt, quæ gregem Christi non modo contagione inficere, sed etiam messis Dominicæ incrementum retardare solent. Sed quid refert globulos preccatorios, indulgentias, peregrinationes, reliquumq; Papismum tollere, quamdiu quatuor perniciosissimæ radices infixæ inherent, neque adhuc fibræ illarum uel motæ loco uel labefactatæ sunt? quæ quamdiu permanent, priora tum messis Dominicæ impedimenta, tum gregis exitia ex eis repululare & amplificari necesse est. Quæ hætenus sublata sunt superstitiones, ueluti frondes & folia sunt, quarum amputatio frondationi similis est,

P R O O E M I V M.

est, aut noxiarum herbarum runcationi, truncō relicto, aut radicibus in terra inherentibus. Truncus autem ipse, uel potius radices in terrā defixæ, sunt Papistica illa & perniciosa dogmata de Trāsubstātiatione, De corporis & sanguinis Christi reali præsētia in sacramento (ut uocant) Altaris: De manducatione Christi à sceleratis diaboli membris: & De sacrificio & oblatione Christi per sacerdotem facta pro uiuentium & mortuorum salute. Hæ radices si in uinea Domini crescere permittantur, uniuersam iterum terram nefarijs superstitionibus & inueteratis erroribus opplebunt.

Hæ in Christum iniuriæ, ita graues & intolerabiles sunt, ut lubenter ista tolerare nemo christianus uiuus & uidens possit. Itaq; cum multi manus admouerint, & omnia ingenij ac industrie arma exacuerint, ad nefarias has herbas sarriendas, & uniuersum errorum truncum excindendum, ego (cum scirem me alia ratione meipsam excusare non posse, cum scuerus Paterfamilias rationem factorum à seruis suis requiret) hoc in libro operam meam & industriam obtuli, & securim etiam cum reliquis adhibui, ad truncum hunc protinus excindendum, & omnes stirpium ac radicum fibras penitus elidendas, quas cælestis Pater nunquam scuit, sed ab aduersario Diabolo & ministro eius Antichristo satæ fuerunt. Dabit spero Dominus, ut hic labor (quem in uinea

Quid autem
re ad scribendum
impuerit.

P R O O E M I V M.

nea eius excipio) inanis non sit, sed bene procedat, & bonos fructus ad honorem gloriamq; suam ferat. Nam cum uineam eius uideo spinis, tribulis, & permultis alijs noxijs herbis obsitam, intelligo execrationem sempiternam mihi impendere, si tacitus ista silentio præteream, neq; manus & linguam ad laborem in uinea Domini suscipiendum admoueam. Testificor autem Deum, qui abdita & intima penitus scrutatur, me hunc laborem nulla alia de causa capere, quam ad Diuini nominis gloriam, & officij mei functionem, & animi studium atq; ardorem (quo erga gregem dominicum afficior) ostendendum. Haud ignoro quo in gradu me Deus, & ad quem finem collocauit, (ut quantum in me situm est) uerbum eius sincere propagetur, & sine ulla uel rerum uel personarum ratione, in illum solum actiones meæ intueantur. Scio quam me oportet rationem illo tempore reddere, cum unusquisq; pro se munereq; suo dicet, & bonum uel malum pro factis suis percepturus est. Scio Antichristū ueram Dei gloriam & puritatem uerbi eius obscurasse, errorum atq; ignorantie tenebris offusis, & anilibus ac deliris interpretationum commentis adhibitis. Doloris enim acerbicatem mihi non mediocrem inijcit, cum uideam simplicem & famescentem Christi gregem, in pascua pestilentia abduci, & occæcatum in omnes errores abripi, & pro salutari cibo, uenenatis rebus pasci.

P R O O E M I V M.

sci. Non parum igitur officij mei lociq; munere excitatus (in quo benignus Deus electione sua me locauit) omnes authoritate Christi moneo, qui Christi nomen professi sunt, ut longe a Babylone fugiant (siquidem animas suas saluas uolunt) & Meretricem illam magnam, sedem nempe Romam, uitent, ne suaui illos potione ad ebrietatem deducat. Nolite fidem blandis eius promissis adhibere, nolite cum illa epulari, nam uini loco, amaras feces porriget, & pro cibo, mortiferum uenenum apponit. Ad Seruatorem autem & redemptorem Christum accedite, qui omnes aduenientes ad se refocillat, etiam in acerbissimis & grauissimis perturbationibus. Illi fidem adiungite, cuius in ore, nihil doli, nihil falsi repertum est. Ille uos ab omni aegritudine leuabit. Ille uobis plenam a pena & culpa remissionem tribuet. Ille omnes suos carne sua, quæ in cruce pependit, perpetuo pascit. Ille omnibus poculum ministrat sanguinis de latere eius profluentis, & dimanare facit in illos aquam scaturientem ad uitam eternam. Neq; aures, neq; animos falsis incantationibus, suauibus susurris, uaserrimis prestigijs Papistarum aduertite, quibus multos iam annos deceperunt, occæcarunt & fascinarunt mundum, sed CHRISTVM audite, in illius uerba & disciplinam uos tradite, quæ recta uos ad eternam uitam ducent, cum Christo regni cælestis hereditate perpetuo fruituros.

Admonitio
auctoris
ad omnes
christianos

Hier. 51.

Apoc. 14.
17. & 18.

Mat. 11.

Esa. 53.
1. Pet. 2.
Esa. 53.

Ioh. 4.

A M E N.

D. Augustinus.

*Hanc escam manducare, & illum bi-
bere potum, est in Christo manere, &
Christum manentem in se
habere. &c.*

DE VERA ET CATHO- LICA DOCTRINA, ET VSV corporis & sanguinis Christi

Seruatoris nostri.

Caput primum.

OE NA DOMINI, Abusus do-
minicæ co-
næ.
quæ sacra synaxis, uel
sacramentum Corporis
& sanguinis Christi ser-
uatoris nostri appella-
tur, uarijs est rationi-
bus & à multis homini-
bus malè tractata, præ-
cipuè autem hijs qua-

dringentis aut quingentis annis. A quibusdam
pro sacrificio propiciante & peccatum expiante
est habita, & alijs superstitionibus prophanata,
longè à primi authoris Christi mente, ad mag-
nam sanctissimæ mortis eius iniuriam & contu-
meliam. Quibusdam autem res leuis & nugato-
ria uisa est, & quasi nullius authoritatis aut mo-
menti esset, spreta & contempta iacuit. Ita u-
trinq; magnæ dimicationes ortæ, & diuersis in
locis, diuersorum hominum opiniones in uariæ
sententias distractæ sunt. Itaq; ne hoc sacramen-
tum post hac uel hijs in contemptum, uel illis in
abusum ueniat, aut utrisq; ad aliam rationem
traducatur, quam CHRISTVS, primus author

A. i.

atq;

DE VERO VSU

atque inuentor eius, constituit: atq; adeo contentiones utrinq; susceptæ, sedari & tranquillari possint, certissima & expeditissima uia est, sanctis scripturis adherere: in quibus quicquid inuenitur, pro certissimo fundamento, & firmissima ueritate habendum est. Quod autem ad fidem nostram pertinet: quicquid ex scripturis probari non potest, humanum inuentum, commutabile atq; incertum est. Ideo hic ipsa scripturæ uerba referemus, quæ tam Christus ipse quam eius apostolus Paulus, tum de edenda carne & bibendo sanguine, tum de edendis & bibendis carnis & sanguinis sacramentis, locuti sunt.

De manducatione & potatione

Corporis & Sanguinis Christi. Ca. ij.

Ioan. 6.

DE corpore Christi uere edendo & sanguine eius bibendo, Christus ipse, in sexto Ioannis, ad hunc modum loquitur: Amen amen dico uobis, Nisi ederitis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habetis uitam in uobis. Qui edit meam carnem, & bibit sanguinem meum, habet uitam æternam: & ego excitabo illum in extremo die. Caro enim mea reuera est cibus, & sanguis meus reuera est potus. Qui edit carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in illo. Quemadmodum misit me uiuens Pater, & ego uiuo propter Patrem: & qui edie

me, etiam ille uiuet propter me. Hic est panis
qui de caelo descendit: non quemadmodum edea-
runt patres. Manna & mortui sunt: Qui edit
hunc panem, uiuet in aeternum.

Ex hisce Christi uerbis clarum efficitur, per-
ceptionem carnis & sanguinis eius, minimè jimi-
lem esse ceterorum ciborum, potionumq; perce-
ptioni. Quamuis enim sine cibo & potione, uiui
non potest, non tamen efficitur, ut qui edit & bi-
bit, perpetuò uiuat. Quod uerò ad corporis & August.
in Ioan.
Tract. 26.
sanguinis Christi perceptionem attinet, uerum
est, quod & qui illa edit & bibit, habet uitam
aeternam: & qui non edit nec bibit, non habet ui-
tam aeternam. Hanc enim escam manducare, & Eodem
Tract.
illum bibere potum, est in Christo manere, &
Christum manentem in se habere. Qui igitur in August. de
ciuit. Lib.
21. Cap. 27.
Christo nō manet, & in quo Christus non manet,
nō se dicat aut existimet manducare corpus Chri-
sti, aut bibere sanguinem eius. Quid sit igitur re-
uera corpus Christi manducare, & sanguinem
eius bibere, audiuitis.

De manducatione & potatione

Sacramenti Corporis & Sanguinis
Christi. Cap. iij.

SACRAMENTA eorundem, Seruator
noster Christus pridie mortis eius, extrema
in cena, quam cum apostolis suis habuit, in pane

A ij

&

DE VERO VSV

Et uino instituit.

Matth. 26. Quo tempore (sicuti Mathæus refert) Vescens
tibus illis, Iesus panem accipiens, et gratijs actus,
fregit: et dedit discipulis, et dixit, Capite,
edite, hoc est corpus meum. Et accepto poculo,
gratijsq; actus, dedit illis dicens: Bibite ex hoc
omnes. Hic enim est sanguis meus Novi testamen-
ti, quod pro multis effunditur in remissionem pec-
catorum. Dico autem uobis, me non deinceps ex
hoc fructu uitis bibiturum, usque ad eum diem,
cum illum bibam uobiscum nouum in Patris mei
regno. Hoc idem Marcus hijs uerbis repetit.

Marc. 14. Vescens illis, Iesus acceptum panem, ubi
gratias egisset, fregit: et dedit illis, et dixit, Ac-
cipite, edite: hoc est corpus meum. Atq; ut acce-
pisset poculum, et gratias egisset, dedit illis:
et biberunt ex eo omnes. Et dixit illis, Hic est
sanguis meus Novi testamenti, qui pro multis ef-
funditur. Amen dico uobis, non bibam posthac e
fructu uitis, usq; ad eum diem, quo illud nouum bi-
bam in regno Dei.

Lucas rem ad hunc modum experit.

Luc. 22. Cum autem tempus adesset, accubuit, et duo-
decim apostoli cum illo. Et dixit illis, Magna cu-
piditate teneor edendi uobiscum hoc pascha, pri-
usquam patiar. Dico enim uobis, me deinceps ex
eo non comesturum, usq; dum in regno Dei com-
pleatur. Et accepto poculo gratias egit, et
dixit: Capite hoc, et inter uos diuidite. Dico
enim

enim uobis, me non bibiturum ex fructu uitis, usque dum regnum Dei uenerit. Et acceptum panem, gratijs iam actis, fregit: & dedit illis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro uobis datur: Hoc facite ad recordationem mei. Similiter & poculum (cœna iam finita) dicens: Hoc poculum Nouum est testamentum in sanguine meo, qui pro uobis effunditur.

Hucusque Christi facta & dicta audistis, quibus illum in extrema cœna usum, Euangelistæ commemorant, in synaxi celebranda, & sacramento corporis & sanguinis eius instituendo.

Nunc quid de eadem re D. Paulus in decimo ad Cor. ca. commemorat, exponendum est.

Poculum benedictionis, cui benedicimus, nonne 1. Cor. 10. communio sanguinis Christi est? Panis quem frangimus, nonne communio corporis Christi est? Unus panis, unum corpus multi sumus. Omnes enim de uno pane participamus.

Et in undecimo capite, in eadem epistola, ad hunc modum.

Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi 1. Cor. 11. uobis: Dominum Iesum, eadem nocte qua prodebat, cepisse panem: & gratijs actis, fregisse & dixisse: Hoc est corpus meum, quod pro uobis frangitur: hoc facite ad recordationem mei. Pari modo ut cœnasset, cepisse poculum etiam, & dixisse: Hoc poculum Nouum testamentum est in meo sanguine: Hoc facite quotiescunque biberitis, ad mei recordationem.

A. ij.

Quo-

DE VERBO VSV

Quotiens enim cunq; ederitis panem hunc, & poculum hoc biberitis, mortem Domini nunciate, usq; dum ueniat. Itaq; qui panem hunc ederit, aut biberit poculum Domini indigne, reus erit corporis & sanguinis Domini. Exquirat autem seipsum homo, & sic de pane hoc edat, & de poculo bibat. Qui enim ederit & biberit indigne, iudicium sibi edit & bibit, non discernens corpus Domini. Propterea multi in uobis languentes atq; infirmi sunt, & complures dormiunt.

Ex his Christi uerbis (quæ Euangelistæ commemorant) & hac doctrina Pauli (quam se fateatur à Christo accepisse) duo in primis obseruanda sunt.

Christus panem vocauit corpus suum. Cap. iij.

PRIMUM, Christum seruatorem nostrum, panem quem confregerat, corpus suum, & uinum, fructum uitæ, sanguinem suum appellauisse. Neq; uerò hoc ita Christus dixit, ut ex granis confectum panem, uerum eius corpus esse quisquam putaret: aut contra, Corpus eius esse panem ex granis confectum, neque uinum ex uuis expressum, esse uerum eius sanguinem: aut contra, Verum eius sanguinem esse uinum ex uuis expressum, sed ut id significaret nobis, quod Paulus dixit,

xit, Poculum esse cōmunionem uel consortionem ^{1. Cor. 10.} sanguinis Christi pro nobis effusi: & panem esse societatem uel communionem carnis eius, pro nobis cruci affixæ. Itaq; quamuis naturæ illius humane substantia in cælo sit, & ad dexteram Dei patris sedeat, quicunq; tamen de hoc pane in cæna ^{Marc. ult.} dominica, secundum Christi institutionem, edit, Christi ipsius promissis & testamento certior factus est, se membrum esse corporis Christi, & participem beneficiorū mortis eius, quam pro nobis in cruce perpeffus est. Pari modo qui ex hoc sanctissimo poculo in cæna Dominica, secundum Christi institutionem biberit, is legatione & testamento Christi certior factus est, se sanguinis Christi participem esse, quem pro nobis profudit. Hoc enim nobis significauit Paulus hijs uerbis, Poculum benedictionis, cui benedicimus, nonne communio sanguinis Christi est? Ex ^{1. Cor. 10.} quo fit, ut hanc sacrosanctam communionem nemo contemnere aut paruo aestimare poterit, nisi Christi corpus & sanguinem quoq; contemnat, & non multum sua interesse putet, utrum particeps illorum fuerit, an non. Hos Paulus ait ^{1. Cor. 11.} suam ipsorum condemnationem edere & bibere, quia Christi corpus non discernunt.

Mali edunt Sacramentum, non uerum corpus Christi. Cap. v.

ALTERVM quod ex uerbis Christi &
A. iij. Apostoli

DE VERO VSV

Apostoli intelligitur, est, Quod quamuis nemo uerum corpus Christi edat, & uerum eius sanguinem bibat, quin idem uitam eternam habeat (quæ admodum ex hijs liquet, quæ apud Ioannem commemorantur) boni tamen quoq; & mali, panem & uinum, quæ sacramenta corporis & sanguinis sunt, edant & bibant. Sed præter sacramenta, boni æterram uitam, mali sempiternam mortem comedunt. Ita q; Paulus dicit, Qui panem hunc ederit, & poculum domini biberit indigne, reus erit corporis & sanguinis Domini. Hic Paulus, nō qui panem illum ederit, aut poculum sacramenti biberit indignè, dicit corpus Christi & sanguinem eius edere & bibere, sed reum esse corporis & sanguinis Domini. Quid autem edat & bibat, Paulus apertè exponit hijs uerbis: Qui edit & bibit indignè, iudicium sibi edit & bibit.

Iam paucissimis declaratur est, quæ sit summa eorum omnium, quæ de CHRISTI corpore & sanguine, & de sacramento eorundem percipiendo, Scriptura docet.

Quæ ad Christianorum, de hoc sacramento, fidem satis sunt. Cap. vi.

ET quemadmodum certissima hæc & uerissima sunt, (quæ à Christo ipso, omnis ueritatis authore, & ab Apostolo eius Paulo, quemadmodum à Christo accepit, traduntur) sic om-

nes doctrinae, quae huic repugnant, falsae & commentitiae sunt, & ab omnibus Christianis (quia uerbo Dei aduersantur) repudiandae. Quae autem aliquid amplius istis de rebus continent, quod uerbo Dei non nitatur, illae nihil necessarium in se habent, neque uel ingenia hominum eiusmodi rebus non necessarijs exerceri, uel conscientiae perturbari debent. Itaque dicta & facta Christi, & Pauli atque Euangelistarum scripta, quod ad hanc de coena Domini & sanctissima Synaxi, siue Sacramento corporis & sanguinis Christi doctrinam spectat, fidei Christianorum satisfacere debent.

Haec si bene considerata & pertractata fuerint, satis erunt ad omnes controuersias & dissensiones pacificandas, tum eorum qui ante hac ista contempserunt, & non magno estimarunt, tum eorum qui uel ignorantia, uel alia quauis de causa nefarie prophanarunt, atque ad alienos usus traduxerunt.

Sacramentum amoris & concordiae, ad dissensionum & rixarum occasionem arripitur. Cap. vii.

CHRISTVS hoc sacramentum instituit, ut ex inimicis amicos faceret, & omnes discordiarum uarietates tolleretur, & omnes Christianos ad amoris & charitatis stabilitatem inter

DE VERO VSV

se deuinciendam duceret. Sed diabolus, Christi ipsius & omnium Christi membrorum aduersarius, tam uersute præstigijs quibusdam & captionibus lusit, ut ex hoc sacramento, quod ad omnes contentiones sedandas institutum est, maxime dissensiones & dissidia excitentur. Faxit Deus, ut omnibus dissensionibus abiectis, ad hanc sacrosanctam communionem, omnes uera in Christum fide, & ardenti erga Christi membra amore, accedamus: ut quemadmodum carnaliter, ore, sacramentalem panem comedimus & uinum bibimus, sic spiritualiter, animo, uerum Christi corpus & sanguinem percipiamus, in cælo iam existentis, & ad dexteram Dei patris sedentis: Denique ut illius opera, regni & gloriæ cœlestis participes cum illo, ad omnem æui eternitatem efficiamur.

Authoris quodnam sit huius in libris propositum.

Caput. viij.

Quanquam in prima huius operis parte satis de sacramento corporis & sanguinis Domini tractatū sit, tum quod ad institutionem pertinet, tum quod ad Euangelistarum & Pauli uerba spectat intelligenda, minime tamen alienū fuerit fusius illa ad sacræ scripturæ & sanctorū patrum sententiam exponere, idque ita plane & perspicue, omnis controuersiarum ambiguitatibus &

bus & inanibus questionibus, ut rudes etiam atq; imperiti ista facile addiscant, & fructū inde percipiant.

Hoc enim (Deo iuante) mihi in hoc opere efficiendum proposui, ut grex Christi, in hoc regno dispersus (cuius ego pastor designatus sum) huius diuinæ & cœlestis cognitionis fructu non careat. Quo enim clarius ista cernuntur, eo maiore atq; uberiores suauitatem, fructum, consolationem, ædificationem adferunt hijs, qui ista pie percipiunt. Ad meliorem autem horū intelligentiam, quædam diligenter nobis considerata sunt.

Quænam sit spiritualis fames & sitis animæ. Cap. ix.

Primum, omnes homines natura sua peccatores esse, & propter peccata in Dei iram ^{Eph. 2.} ^{Rom. 8.} offensionemq; incurrere, longe ab illo exules atque ciectos, inferni & sempiternæ damnationis conuictos esse, neminemq; (Christum solū excipio) prorsus innocentem esse, statuendū est. Quæ de causa mentes hominum, à Deo inspiratæ, valdè expetunt, ut à peccato & inferno liberentur, & apud clemētem Deum, misericordiam, fauorem, iustitiam, & sempiternam salutem adipiscantur. Atq; hæc ardens & uehemens cupiditas, uocatur in scripturis, fames & sitis animi; quo genere famis cum David laborasset, dicit, Quemadmodum ^{Psal. 42.} modum

DE VERO VSU

Psal. 62. modum affectat ceruus fontes aquarum, ita anima mea te o Deus expetit. Sitiuit anima mea Deum fontem viuum. Et, Anima mea sitiuit te, caro mea te exoptabat.

Rom. 4. In hanc famem, afflicta & peccatis oppressa mens, legis ui impellitur, quæ tetrū peccati horrorem & turpitudinem, atrocem diuinæ indignationis terrorē, mortis & sempiternæ condemnationis acerbissimum supplicium proponit.

Rom. 7. Vbi enim dura & seuera legis accusatione, nihil nisi eternam mortem sibi imminere uidet, tamq; sibi ante oculos semper obiectam habet, ibi tum magnitudine dolorum, oppressa mens atq; exestuans, aliquam huius miserie & ærumnarum leuationem querit. Atq; hic condemnationis suæ quasi sensus, & magna eripiendæ miserie, & remedij inueniendi cupiditas, Spiritualis animi famemes dicitur. Quicunq; autem hac diuina fame affecti sunt, felices apud Deum reputantur, & cibo ac potione explebuntur. Sic enim Christus

Matth. 5. ait: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiā, quia satiabuntur. Contra autē, qui impium & damnablem statum suum non uident, sed seipsos satis pios, satis Deo placentes, satis bono in loco & gradu iustitiæ esse putant, quemadmodum spirituales nullam habent famem, ita nullo spirituali pastu à Deo satiabuntur. Quemadmodum enim Pater cælestis esurientes pascit, ita eos qui nullo famis sensu tanguntur, inanes ablegat. Hæc autem

Luc. 16.

autē fames & sitis minime potest a carnali percipi. Vbi enim cibi ac potionis mentionem audit factam, statim animus in patinis & in culina ac promptuario iactatur, & de palato ac uentre cogitat. Sed scriptura uarijs in locis, disertis quibusdam ac peculiaribus uerbis & sententijs utitur, ut crassas & concretas mentes à crassis uentribus & à rebus corporcis & sub sensum cadentibus, ad coelestem & spiritualem cogitationem traduceret. Apostoli enim & discipuli Christi, cū adhuc carnales essent, quid huius sitis & famis notatione intelligeretur, non aduerterunt: qua de causa, cum eum ad edendum inuitassent, ut illos à corporali cibo abduceret, alium se dixit cibum habere, quem illi ignorarent. Cur autem ignorabant? Quia mentes illorum crassae adhuc & stupentes erant, neque plenitudinem spiritus adhuc perceperunt. Itaque seruator Christus illos à corporis ad animi pastum cogitans transferre, aliud illis cibi genus memorabat, quam quod illi cogitatione comprehendebant: & quasi accusabat, quod minime intelligerent, esse aliud genus cibi & potionis, prater id quod ore & gula percipiebatur.

Ioan. 4.

Itemque, cum Samaritana dicebat, Quicumque ex hac aqua biberit, quam ego dabo, non sitiet unquam, Qui hac auditione acceperant, satis intelligere poterant, aliud esse bibendi genus, quam quod ore & gula hauriretur. Nullū enim eiusmodi genus
potionis

DE VERO VSV

Joan. 6.

portionis est, quod semel acceptum, uniuersam hominis sitim delere perpetuo possit. Hijs itaq; uerbis (Non sitiet unquam,) cogitationes illorum a potione ea, quæ ore percipitur, ad aliud potandi genus traducebat, quod rectum illis atq; abditum fuit, & ad aliud sitis genus, quod minus adhuc familiare illis erat. Vbi etiam a seruatore nostro dictum est, Qui uenit ad me, non esuriet iterum: & qui credit in me, haud unquam postea sitiet. Euidens testimonium dederat, longe aliud genus cibi & portionis esse, quam quo illos ultra mare pascebat: & aliud esuriendi & sitiendi genus, quam esuries & sitis corporis est.

Ex hijs omnibus datur intelligi, aliud edendi & bibendi, esuriendi & sitiendi genus propositum populo fuisse, quam quod ad uitam hanc fluxam & caducam alendam & sustentandam pertineret. Quemadmodum igitur, quod corpus alit, cibus & potio dicitur, ita quod mentem pascit, cibi & portionis nominibus in sacris literis appellatur.

Spiritualis animi pastus, qui nam sit. Cap. x.

II. **S**uperiori in loco, quæ esuries & sitis animi esset, exposuimus: nunc quidnam cibus, potio & pastus animi sit, dicendum uidetur. Cibus, potio, & pastus animorum nostrorum, Christus est: Sic enim seruator de se ait, Venite ad me

me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos. Et alio loco: Si quis (inquit) sitiat, Ioan. 7. ueniat ad me, & bibat. Qui credit in me, flumina è uentre eius manabunt aquae uiuae. Et, Ego Ioan. 6. sum panis uitae: (inquit Christus) qui accedit ad me, non esuriat: & qui credit in me, nunquam sitiet. Quemadmodum enim cibus & potio saeculicum corpus sustentant & fluent, ita corporis Christi mors, & sanguinis effusio, animam leuant & pascunt, cum suo modo esurit & sitit. Quid est quod miserum & exhaustum corpus reficit? Cibus & potio. Quibus igitur nominibus appellabimus carnem & sanguinem Christi, quae reficiunt & sustentant mentem, nisi cibi & potio? Atque haec similitudo Christum seruatorem induxit, ut diceret, Caro mea est reuera cibus, & Ioan. 6. sanguis meus est reuera potus. Nullum enim cibi genus iucundum animo esse potest, nisi mors Christi: neque ullum potionis genus estuantis animi sitim restringere queat, nisi sanguis Christi, pro peccatis ~~illis~~, in cruce profusus.

Quemadmodum enim carnalis quidam ortus est, & carnalis pastus, & carnale nutrimentum, sic spiritalis ortus & spirituale quoque nutrimentum est, atque nutritio.

Et quemadmodum carnali ortu ex patre & matre, carnaliter nascimur ad hanc caducam uitam, sic qui uis pius christianus spiritaliter ex Deo per Christum nascitur ad eternam uitam.

DE VERO VSV

Ioan. 6.

Gal. 2.

Et quemadmodum quiuis carnaliter pascitur
 & nutritur cibo & potione, sic quiuis pius Chris-
 tianus spiritualiter pascitur & nutritur carne
 & sanguine seruatoris Christi : sicuti Christus
 ipse in. 6. Ioannis docuit, hijs uerbis : Amen amen
 dico uobis, nisi ederitis carnem filij hominis, &
 biberitis eius sanguinem, non habetis uitam in uo-
 bis. Qui edit meam carnem, & bibit meum san-
 guinem, habet eternam uitam : & ego illum in
 extremo die excitabo. Caro enim mea reuera est
 cibus, & sanguis meus reuera est potus. Qui edit
 meam carnem & bibit meum sanguinem, in me
 manet & ego in illo. Quemadmodum uiuens pa-
 ter misit me, & ego uiuo propter patrem : sic
 qui edit me, uiuet propter me. Hoc ipsum Paulus
 de se confessus est. Quod nunc uiuo in carne, per
 fidem uiuo filij Dei. Et, Nunc non ego uiuo, sed ui-
 uit in me Christus.

Christus omnem corporalem pa-
stuum superat. Cap. xi.

III.

QUAMVIS seruator Christus, carnem
 & sanguinem suum cibo & potioni com-
 parat, longe tamen longeq; plurimum omni cibo
 & potioni praestat. Quanquam enim cibus & po-
 tus hanc praesentem uitam nutriunt & conser-
 uant, principia tamen uitae nostrae non sunt. Prin-
 cipium enim uitae nostrae, parentum est satus : &
 ubi

ubi semel procreati sumus, cibis & potus nutriunt nos, & uitam nostram ad tempus continent. Christus autem non modo procreator noster est, qui nos primum Deo patri regenerat, sed etiam uitalis pastus, uitale nutrimentum est.

Hij accedit, quod cibis & potus corpora nostra tantum alunt, Christus autem uerum & sempiternum nutrimentum est, tum corporis, tum animi. Insuper corporalis pastus uitam ad tempus conseruat, Christus autem ita perfectus & spiritalis pastus est, ut corpus & animam ad perpetuitatem conseruet. Quemadmodum ille ipse Ioan. 17. Marthae dixerat: Ego sum resurrectio & uita: qui credit in me, etiam si moriatur, uiuet: & qui cunq; uiuit & credit in me, non morietur in aeternum.

Sacramenta ad confirmandam fidem instituta sunt. Cap. xij.

Vera harum rerum cognitio, uera est Christi cognitio: & haec docere, sincere & recte Christum docere est: & harum rerum fiducia & sensus, est uere in Christum credere, & illū in cordibus nostris sentire. Quantoq; clarius ista uidemus, intelligimus & credimus, tanto clarius Christū uidemus & intelligimus, & plenius fiduciam & consolationē in illo habemus.

Quamquam autem carnalis ortus & carnalis

B. i.

pastus

D E V E R O V S V

pastus noster, omnibus quotidiana experientia
 & communi hominum sensu cognoscatur: spiri-
 tualis tamen ortus & pastus adeò obscurus abdita-
 tusq; est, ut ad ueram perfectamq; eius cognitio-
 nem sensumq; eius, nisi fide(uerbo Dei, sacramen-
 tisq; nitente) peruenire nequeamus.

Hac de causa seruator Christus, non solum ista
 nobis in uerbo suo auribus accipienda proposuit,
 sed etiam uisibilia sacramenta (unum, spiritua-
 lis regenerationis in aqua, alterum, spiritualis
 pastus in pane & uino) instituit: ut quoad fieri
 posset, ipsum oculis, ore, naribus, tactu, sensibus
 deniq; omnibus, percipiamus. Quemadmodum
 enim uerbum Dei, cum prædicatur, Christum in
 aures infundit, sic hæc, aquæ, panis, & uini ele-
 menta, (uerbo Dei adiuncto) sacramentali modo
 Christum in oculis, auribus, manibus, atq; adeò
 omnibus sensibus desigunt.

Qua de causa Christus Baptismum in aqua in-
 stituit, ut quemadmodum propalam aquam cor-
 poribus nostris uidemus, tangimus, tractamus, &
 ea abluimur, sic baptizati certò credamus Chri-
 stum uerè nobiscū præsentem, per illum nos spi-
 ritualiter regeneratos, omnibus peccatis elutos,
 in corporis Christi stirpem insitos, & illo uesti-
 tos tectosq; ita esse, ut quemadmodum Diabo-
 lus nullum in illum potestatem habet, sic quan-
 diu in hac stirpe insiti, & hoc uestitu tecti su-
 mus, nullam in nos authoritatem aut dominatum
 gerat.

gerat. Ita fit, ut aqua baptismi lauari, nihil sit aliud, quam Christum ante oculos ponere, ac illum quasi manibus tangendum, palpandum, & pertractandum, ad nostram in illum fidem confirmandam, adhibere.

Pari modo Christus corporis & sanguinis sui sacramentum in pane & uino, ad nos commonefaciendos atque instruendos, instituit, ut quemadmodum corpora nostra cibo & potione pascuntur, nutriuntur, & conseruantur, sic quod ad spiritualem uitam nostram erga Deum pertinet, corpore & sanguine Christi seruatoris nostri pascimur, nutrimur, & conseruamur: atque ita conseruamur, ut neque diabolus, infernus, nec mors æterna, nec peccatum ipsum, quicquam contra nos ualere possint, quamdiu hoc cibo & potione nutriamur. Qua de causa C H R I S T V S in pane & uino (quæ ad quotidianum pastum & præcipuum nutrimentum adhibemus) hoc sacramentum instituit, ut æque ac panem & uinum, oculis, ore, cæterisque sensibus percipimus, Christum spiritualem animorum pastum credamus, & non magis dubitemus animos pasci & uiuere Christo, quam corpora cibo & potione uiuant. Itaque Christus sciens nos in hoc mundo, quasi pueros & infirmos fide uersari, signa quædam & notas instituit, quæ in sensus nostros incurrerent, & nos ad maiorem firmitatem, & constantiorem in Christum fidem

Hugo de sacramentis
tract. 6.
cap. 3.

B. ij.

per

DE VERO VSV

pertraherent. ita fit, ut hæc sacramentalis panis
& uini, perceptio, sit quædam Christi ante oculos
nostros collocatio, & illius non modo in cæ-
teros sensus defixio, sed etiam perpetua cōmestu-
ra, concoctio, & pastus, ad plenā spiritualement fir-
mitatem & perfectionem.

Quare hoc sacramentum in pane & uino institutum est. Cap. xiiij.

V.
Hugo de sa-
cra. tract. 6.
cap. 3.

Quamuis multa ciborum potionumq; gene-
ra sunt, quibus corpus alitur, hoc tamen
sacramentum spiritualis pastus, Christus in pane
& uino, potius quā in cæteris cibis instituit, quia
illa nobis spiritualement omnium fideiū cum Chri-
sto, & inter se coniunctionem planè exprimunt.
Quemadmodum enim ex magna ui granorum tri-
tici molita, subacta, pista, unus panis conficitur:
& magnus uuarum numerus in uasculum unum
depressus, uinum facit, sic uniuersa Christiano-
rum multiitudo, primo Christo, deinde inter se,
una fide, uno baptismo, uno spiritu, uno nexu &
uinculo amoris consociantur.

Mystici corporis Christi Vnitas.

Cap. xiiij.

VI.

Quemadmodum panis & uinum quæ per-
cipimus, in carnem & sanguinem nostrū
conuertuntur, atq; ita carni & sanguini admi-
scuntur, ut unum corpus integrum efficiant, ita
omnes

omnes fideles Christiani spiritualiter in corpus Christi conuertuntur, atq; adeo tum Christo, tum ipsi inter se ita iunguntur, ut unum Christi corpus mysticum efficiant. Quemadmodum Paulus ait: Unus panis & unum corpus sumus, quot = 1. Cor. 10.
quot unius panis & poculi participes sumus.

Et quemadmodum unus panis, multis ita diuiditur, ut singuli eiusdem panis participes sint: & pari modo, unum poculum multis ita distribuitur, ut singuli idem quoq; poculum participant: ita seruator noster Christus (cuius caro & sanguis mystico pane & uino, in coena Domini re-presentatur) seipsum omnibus eius membris tradit, ut spiritualiter illos pascat, nutriat, & perpetuam, ueramq; uitam illis subministret. Et quemadmodum arborum rami aut corporis membra si uel emortua fuerint uel auulsa, neq; uiuunt, neque ex corpore aut stirpe aliquem pastum aut nutrimentum capiunt, ita impij ac nefarij homines, qui è corpore CHRISTI mystico exscinduntur, aut mortua eiusdem corporis membra sunt, neque spiritualiter Christi corpore & sanguine pascuntur, neque uitam, robur, aut conseruationem aliquam inde consequuntur.

Dionys. ec-
cle. uerar.
cap. 3.

Sacramentū hoc omnes ad amorem

& charitatem excitat. Cap. xv.

CVM NIHIL in hac uita sit gratius, VII.
B. iij. Deo,

D E V E R O V S V

Deo, aut acceptius hominibus, quam ut Christiani inter se, quiete, cum charitate, pace & consensione animorum uiuant, hoc Sacramentum nos ad id aptissime & efficacissime mouet. Quid eam potius, cum unius sacrae mensae participes effecti sumus, cogitandum est, quam unius corporis spiritualis (cuius caput Christus est) membra nos esse? ita Christo coniunctos, quemadmodum magnus granorum numerus unum in panem confertur. Duros homines & praefractus necesse est esse, qui istis rebus non commouentur: & bestiis ipsis magis efferatos & crudeles, qui adduci non possunt, ut Christianos fratres & per uicinos beniuolentia atque officijs prosequantur, cum hoc sacramento admoncantur, Christum filium Dei, non modo amorem suum, uerum etiam sanguinem & uitam pro inimicis suis profudisse. Usus enim uitae communis, nos perpetuo edocet, consuetudinem cibi & potionis una capiendi, non modo progignere, sed etiam adaugere amicitias: quanto magis hoc de mensa Domini nobis iudicandum censendumque est? Feræ etiam ipsæ, adhibendo cibo & potione, cicurantur. Cur igitur Christiani, cœlestis huius cibi & potionis perceptione condocesfacti, non mitescerent? ad hoc ipsum in hac sacra cœna excitamur, tum pane & uino, tum sacrae scripturae uerbis, quæ tunc citantur. Si quis igitur sit, cuius animum huius cœnæ dominicæ perceptio, ad proximos amore

coma

complectendos non exuscitat, & inuidiam omnē,
odiu, nequitiam ex illius animo non eijcit, atq;
amicitiam, coniunctionem, & consotiationem nō
inferit, is sibi imponit, si spiritum Christi in se
inhabitantem habere se putet.

Sed prædictas omnes adhortationes, commoni-
tiones, consolationes, Papistæ (quantum in ipsis
est) transubstantiatione sua tollunt, & Christi-
anis omnibus eripiunt.

Doctrina
Transsub-
stantiationis
fiduciam
nostram in
Christum
eripit.

Si enim neq; panem neq; uinum sacra illa com-
munionem percipimus, omnia monita & solatia,
quæ percipiendo pane & uino cepissemus, exci-
derunt, leuq; ista opinio occasionē præbet, uni-
uersæ in Christum fidei euertere. Cū enim sacra-
mentum hoc, in pane & uino institutū est, ad spi-
ritualem pastum nobis in Christo demonstrandū:
si corporalis hic noster panis & uini pastus, opina-
tus tantū sit & imaginarius, neq; panis ibi aut
uinū reuera sit (quamuis externa eius species in
sensus nostros eadat) efficitur ex eo, ut neq; spi-
ritualis in Christo pastus noster, solidus aut uerus
sit, sed opinatus tantum: imo reuera nullus sit.
Hæc doctrina ita impia atq; iniuriosa in Christū
est, ut à nullo alio, nisi à diabolo aut eius prima-
rio administro Antichristo, proficisci possit.

Spiritualis pastus, corde non den-

Hic spiritualis corporis & sanguinis pastus, VII.
B. iij. neq;

DE VERO VSV

neq; ore percipitur, neq; uentre conficitur (quem admodum ceteri cibi & potiones, qui corporibus accipiuntur) sed puro animo & sincera fide assumitur. Atque hic uerus est corporis & sanguinis Christi pastus, ubi constanti ueraq; fide credimus, Christum corpus suum pro nobis obicisse in crucem, & sanguinem effudisse, atque adeo coniunxisse & concorporasse nos sibi, ut ille nostrum caput, nos illius membra, & caro de carne eius, & os de osibus eius essemus, & ille in nobis maneret & nos in illo. Atq; hic uersa uis & efficientia sacramenti uersatur. Hanc fidem Deus intus in cordibus nostris spiritu sancto suo efficit, & eandem partim auribus nostris uerbi eius auditione, partim ceteris sensibus panis & uini perceptione, in sacra synaxi confirmat.

Ioan. 6.

Quid igitur maiorem nobis afferre consolationem potest, quam eiusmodi cibo & potione uti, quo Christus nos certiores reddit, nos uere & spiritualiter ab illo pasci, & nos in illo, & illum in nobis habitare? Potest ne hoc clarius nobis exponi, quam suis ipsius uerbis? Dicit enim, Qui edat me, is uiuet propter me.

Quicumque igitur uitae aeternae impius contemptor non est, quomodo non maximo aestimabit hoc sacramentum? quomodo non illud (quasi certissimum aeternae salutis pignus) omni mente ac uoluntate cõplectetur? Et cū pios uideat religiose ad
hoc

hoc sacramentum accedere, quomodo ipse non frequenter & multo studio accedet? Nemo certe est, quin si hæc recte intelligat, & diligenter consideret, ardenti studio flagret, ad hanc sanctissimam Domini cœnam frequentandam.

Omnes hoc expetunt, ut aliqua in gratia apud Deum sint: & cum contra intelligunt, se in aliqua offensione apud illum esse, & ab illius benivolentia abesse plurimum, quæ res leuationem illorum mentibus adferre potest? quibus quæso perturbationibus uexantur? quantis cruciatibus conscientie torquentur? Omnia à Deo creata, illis aduersari, illis minari, illis terrorem iniicere uidentur, utpote quæ diuinæ ultionis in illos & uindictæ administri sint: neq; consolationē aut requietem ullam, uel domi uel foris, inueniunt: atq; adeò Deū & Diabolū simili fere odio prosequuntur. Deum, quasi seuerum & crudelem iudicem, Diabolum, quasi dirum & immanem tortorem.

Sed in hijs grauissimis perturbationibus accedit Scriptura & docet, Patrem cœlestem nullo modo redire in gratiā nobiscū, aut placari uelle, nisi unigeniti filij sacrificio & morte, quo Deus perpetuam amicitiam & pacem nobiscum confirmat: offensas eorum qui in Christum credunt remittit, eosdem in filios adoptat, & primogenitiū suum Christū illis donat, ut illi incorporarētur, per ipsum seruentur, ac hæredes regni cœlestis efficiantur. Et in huius sanctissimæ cœnæ per-

B. V.

ptione.

D E V E R O V S V

ptione, mortis Christi, & misterij redemptionis nostræ admonemur, ubi etiam testamenti illius, & nostræ cū Christo cōmunionis, & remissionis peccatorum, per illius sacrificium in cruce propositum, mentio fit.

Quo circa, in hoc sacramento, si uera fide & recte percipiatur, de peccatorum remissione certiores reddimur, & fœdus pacis, & testamentum Dei nobiscum confirmatur. Itaq; qui uera fide Christi corpus & sanguinem percipit, uitam æternam per Christū habet, quod ubi animis in sacra cœna celebranda repetimus, nihil lætius, nihil iucundius, nihil consolationis plenius esse potest.

Hæc omnia esse uerissima, ex Christi ipsius uerbis apertissime liquet, quæ habuit, cum pridie mortis eius sanctissimā cœnam institueret, sicuti tum Euangelistarum, tum Pauli ipsius uerba declarant: hoc facite quotiescunq; biberitis, ad recordationem mei. Quotiescunq; ederitis panem hunc, & poculum Domini biberitis, mortem Domini nunciate, usq; dum ueniat. Atq; iterū, Hoc poculum est nouum testamentum meo factum sanguine, qui pro multis profunditur ad remissionem peccatorum.

Luc. 22.

1. Cor. 11.

Matth. 26.

Marc. 14.

Luc. 22.

Hæc doctrina hic à nobis commemorata, satis esse potest moderatis & pijs uiris, & nihil otiosum aut superuacaneum quærentibus, sed tantum necessaria atq; utilia sequentibus, atq; adeo illis hic finis esse potest. Contentiosis autē Papistis &

Idololatris

Idololatriæ, nihil satis esse potest, quamuis exple-
tum id perfectumq; sit, & ad salutis nostræ sum-
mam complectendam satis instructum. Atqui ut
minus gloriari, uel de subtili acuminē, uel de do-
ctrina, re ipsa detestabili, sed illorum opinione glo-
riosa, queant, quasi nemo illorum sententiam res-
futare posset, precabor a lectoribus, ut aliquod
tempus patiantur me leuiter consumere, in illo-
rum leuissima uanitate confutanda. Quamquam
haud arbitror, me temere hoc tempus consumptu-
rum, cum ex eo manifeste cernetur, quid lux sit,
quid tenebræ, quid uerum, quid fucatum, quid cer-
tissimum uerbū Dei, & quæ uana hominū somnia.

Quatuor præcipui Papistarum

errores. Cap. xiiij.

SED hæc manifeste apparere lectori non pos-
sunt, nisi præcipua capita proponantur, in
quibus Papistæ à ueritate uerbi Dei dissentiant:
hæc autem quatuor sunt.

Primum aiunt in cœnâ Domini, post uerba con-
secrationis (sic enim appellant) nullam aliam sub-
stantiam remanere, præter substantiam carnis &
sanguinis Christi, atq; adeo neq; panem neq; uinū
percipiendum à nobis esse reliquū. Et quamquam
panis & uini color, sapor, odor, magnitudo, for-
ma, reliquaq; omnia accidētia siue qualitates, siue
quantitates adsint, panem tamē & uinum ibi esse
negant, sed in substantiam corporis & sanguinis
Christi

Primus er-
ror de Trā-
substant.

DE VERO VSU

Christi conuerti affirmant: & hanc conuersionē,
Transubstantiationē nominant, hoc est unius sub
stantiæ in aliam cōuersionem. Quamuis autem ac
cidentia panis & uini remaneant, ea tamen in
nulla re subiecta hærere dicunt, sed in aëre pen
dula esse, nullo sustentata fulero. In corpore enim
& sanguine Christi hæc accidentia inesse posse
negant. Imo uerò neq; in aëre. Neque enim cara
& sanguis Christi, neq; aër eadem magnitudine,
sapore, colore, forma, qua panis & uinum sunt.
Neq; in pane & uino, aiunt hæc accidentia inesse
posse, omnis enim illorū substantia prorsus abiit:
Ita fit ut candor maneat, sed nihil sit album: colo
res maneant, sed nihil sit coloratum: rotunditas
maneat, sed nihil sit rotundum: magnitudo ma
neat, sed nihil sit magnū: suauitas adsit, sed nihil
suauē sit: mollities sine aliquo molli: fractio, sine
re fracta: diuisio sit, & nihil diuidatur. reliquæq;
qualitates & quantitates absq; ullo omnino subie
cto per se subsistent. Atq; hæc doctrina necessa
rium apud illos fidei nostræ caput est, quæ tamen
doctrinā Christi nō est, sed subtile quoddam Anti
christi inuentum, primum ab Innocentio tertio
decretum, deinde fusius à Scholasticis explicatū,
quorum omne studium atq; opera ponebatur, in
Romanorum Episcoporum Decretis cōfirmandis
& stabiliendis. Et Diabolus per ministrum suum
Antichristum, ita omnium fere Christianorū oculo
s, hijs ultimis temporibus perstrinxit, ut fidem
suam

Innocentius
tertius De
summa tri.
& fide cath.
Firmiter.

suam non ex clarissima diuini uerbi luce, sed ab Antichristo Romano peterent, & omnibus illius Decretis, (quamquam rationi & sensibus & uerbo diuino aduersarentur,) omnem fidem & obedientiam quoq; adhiberēt. Antichristus enim esse non potuisset, nisi Christo ita ex aduerso seipsum obieciisset, ut eius doctrina cum Christo ex diametro repugnaret. Docet enim nos Christus, panem & uinum in cœna, quasi sui sacramenta percipere, hijsq; admoneri & certiores reddi, ut quemadmodum corporaliter panem & uino pascimur, sic spiritu nos carne & sanguine seruatoris Christi ali. Qua ratione etiam in Baptismo aquam admodum habemus, quæ declaret nobis, ut quemadmodum aquæ elementum corpus abluit, sic intus per spiritum sanctum mentes nostras mundari.

Alterum (in quo Papistæ se à ueritate Verbi disiunxerunt) hoc est, nempe uerum & naturale corpus Christi, (quod pro nobis acerbissimam mortē in cruce perpeßsum est, quod ad dexteram Dei patris in cœlo cōsidet,) realiter, substantialiter, corporaliter & naturaliter in accidentibus sacramentalis panis & uini (quas illi species panis & uini nominant,) inesse. Atq; in uarias sententias homines acuti distrahūtur. Quidam enim illorum contendunt, uerum & naturale corpus Christi ibi adesse, sed nō naturaliter aut sensibilibus. Alij cōtra, naturaliter & sensibilibus adesse dicunt, idq; eadem magnitudine & forma,

Secundus
error de
corporali
presentia.

qua

DE VERO VSU

qua ex Maria uirgine nascebatur, & qua iam in
 cælo est, & nostris illum dentibus teri & com-
 minui. Hoc partim Scholasticorū scriptis, partim
 Berengarij confessione (ad quam illum Nicolaus
 secūdus adegit,) facile apparet. Cogebatur enim
 Berengarius profiteri, se in ea sententia de sacra-
 mēto corporis & sanguinis Domini permansurū,
 in qua Nicolaus tunc, reliquiq; eiusdem farine
 homines fuerant, non modo sacramenta panis &
 uini, sed ueram quoq; carnem & sanguinem Do-
 mini nostri Iesu Christi, sensualiter à sacerdote
 in altari tractari, frangi, & fidelium dentibus at-
 teri. Sed uera & catholica fides (quæ constantis-
 simæ diuini uerbi ueritati nititur) docet nos,
 seruatorem Christum, (quod ad humanam natu-
 ram & corporis præsentiam attinet) in cælum
 conscendisse, ad dexteram Dei patris sedere, atq;
 ibi ad mundi usq; finem permansurum esse: tunc
 autem reuersurum, & uiuos ac mortuos iudica-
 turum, quemadmodum multis scripturis ipse de
 se testatus est. Relinquo mundum (inquit) atq; ad
 patrem abeo. Atq; alibi, Pauperes semper apud
 uos habebitis, me uero non semper. Et iterum,
 Multi uenient & dicent: Ecce hic est Christus,
 aut illic, sed non credatis. Petrus in Actis Apo-
 stolorū, ait, oportere cælum eousq; capere Chri-
 stum, dum omnium rerum redintegratio futura
 sit. Paulus ad Coloß. Superna quærite, ubi Chris-
 tus ad dexteram patris sedet, Et de sacramento
 ipsa

De Confes-
 cratio. dist.
 2. Ego Be-
 rengarius.

Ioan. 16.

Matth. 26.

Ioan. 12.

Matth. 24

Act. 3.

Colo. 3.

ipso mentionem faciens. Quotiescunq; ederitis ^{1. Cor. 11.}
 (inquit) panem hunc, & poculum Domini biberi-
 tis, mortem Domini annuntiate dum ueniat. signi-
 ficans illum non esse corpore praesentem. Quis
 enim hic esset loquendi modus, aut qui sermo ho-
 minū, de eo qui corpore praesens est, dicere, (Dū
 ueniat.) cum hoc ipsum (Dū ueniat) significet illū
 nondum uenisse. Hæc fides catholica est, quam ab
 ineunte ætate in fidei symbolo discimus, quam
 Christus docuit, Apostoli sequuti sunt, Martyres
 sanguine suo confirmarunt.

Et quamquam Christus cum humana natura,
 substantialiter, realiter, corporaliter, naturali-
 ter, sensibiliter, (sic enim cum crassus crasse lo-
 quendum est) cum patre suo in cœlis est, sacras
 mentaliter tamē & spiritu adesse dicitur, in aqua
 quidem, pane & uino, quasi in signis & sacramen-
 tis, sed reuera in fidelibus Christianis, qui uel uero
 Baptismo lauantur, uel idonee sanctam commu-
 nionem percipiunt, uel sincere fiduciam suam in
 illum collocarunt.

Iam accepistis duo insignia capita, in quibus
 Papistæ à ueritate uerbi, & Catholica fide de-
 sciuerunt.

Tertium uero eiusmodi est, quod affirmant im-
 pios uerum Christi corpus & sanguinem in hoc
 sacramento percipere, & iisdem rebus uesci, qui-
 bus integri & pii solent. Huic autem uerbi diuini
 ueritas aduersatur. Omnes enim qui pia membra
 Christi

Tertius er-
 ror, quod
 mali mæn-
 ducant
 Christum.

DE VERO VSV

Christi sunt, quemadmodum corporibus edunt panem & bibunt uinum, ita mentibus percipiunt ueram carnem & sanguinem Christi. Impia autē membra Diaboli, edunt panem & bibūt uinum sacramentōtenus, sed spiritu neq; carnem Christi neq; sanguinem eius percipiunt.

Quartus
error de
quotidiano
ecclesiae sa-
crificio.

Quartum (in quo sacerdotes papistici ab aper-
tissimo uerbo diuino dissentiant) est, Quod dicant
se Christum quotidie pro remissione peccatorum
nostrorum offerre, & mortis Christi merita per
Missas suas distribuere & applicare. At Prophe-
ta, Apostoli, & Euangelistae praedicant, Christū
ipsum suo ipsius corpore sacrificium pro nobis in
cruce fecisse, cuius uulneribus aegritudines omnes
sanarentur, & peccata remitterentur: hoc
nullus unquam sacerdos, nec homo, nec crea-
tura ulla fecerat, praeter Christum so-
lum, nec is quidem sepius quam se-
mel. Huius etiam oblationis bene-
ficio alij distribuere nemo
mortalis potest, sed
fide cuiq;
sua (quemadmodum Propheta ait) a
Christo ipso accipiendum est.

Finis libri primi.

CONTRA TRAN

SVBSTANTIATIONEM.

Liber Secundus. Cap. i.

ACTENVS AC-
cepistis quatuor eximia
capita, in quibus potissi-
mum Papistica doctrina,
à ueritate uerbi diuini,
& à Christiana ueterum
Catholicorum fide, in hac
cœnæ dominicæ tractati-
one, discedat. Nunc fa-

uente Deo, tum errorum Papisticorum refutatio-
nem, tum catholicæ fidei defensionem, non modò
ex certissimo Dei uerbo, sed etiam antiquissimos
rum authorum & Martyrum (qui in Ecclesia
Dei floruerunt) authoritate susceptam, audictis:
ne quis arbitretur, hanc meam contra Transub-
stantiationem sententiam, esse nuper è cerebro
meo excogitatam.

Papistica doctrina, de Transubstan-
tiatione, uerbo Dei aduersatur. Ca. ij.

PRincipio, panem & uinum post uerba conse-
crationis remanere, & in cœnâ dominica
etiam percipi, ex Christi ipsius uerbis, apertissi-
me & certissime colligitur. Nam cum cœnam di-
C. i. scipus

CONTRA TRANSVB=

Math. 26.

Marc. 14.

Luc. 22.

scipulis suis daret, Christus acceptum panem, fregit, & dedit discipulis suis, & dixit: Accipite, edite: hoc est corpus meum.

Hic Papistæ triumphū canūt propter hæc Christi uerba, Hoc est corpus meū. quæ uerba consecrationis appellant: hijs enim uerbis prolatis, aiunt neq; panē ullū reliquū esse, neq; ullam aliam substantiam, præter substantiam corporis Christi. Atq; dicunt, quum Christus dixisset, (Hoc) panem mansisse: cum (est) panem etiam mansisse: cum (corpus) eodem modo: cōfecta autem tota sentētia (hoc est corpus meū) panē discessisse aiūt, & præter substantiā corporis Christi, nihil aliud māsisse cōtendunt: quasi sacramentū cū re significata cōsistere nō posset. Cæterū hoc adserere, nullū remanere panē, illorū inuētū est, quod ex Non scriptis Veritatibus (has enim maximo religionis cultu prosequūtur) eliciūt. Deus bone, quantū gloriarētur, si Christus dixisset, Hoc nō est panis? Sed Christus nō dixit, Hoc panis nō est: sed affirmatiue dixit, Hoc est corpus meū. nō panē tollēdo, sed corporis suis comesturā affirmādo. Illud nobis intelligendū, & iudicij ueritate cōplectendū dans, ita corpus eius s̄ spiritu accipi, quemadmodū panis ore & corpore percipitur. Itaq; hunc fuisse sensum Christi, ex Paulo liquet. Sic enim ait, Panis quem frangimus, nōne cōmunio corporis Christi est? Quis sensum Christi melius Paulo intellexit? cui Christus maxime abdita & recōdita patefecit.

1. Cor. 10.

cit. Hic ad meliorē & clariorem intelligentiā (ne forte uerbis Christi in aliam sententiam abutermur) ita illa explicauit, ut minus obscura aut deprauata nobis esse possent. Vbi enim Christus, panem accepit ac fregit, & dixit, Hoc est corpus meum: Paulus explicuit hijs uerbis, Panis quem frangimus, nonne communio corporis Christi est? Quod Christus dixit, Corpus suū, Paulus Cōmunionem appellat corporis, nō uarietate uerborū à Christo mente dissentiens, sed spiritu intelligētiæ Christū exponens: nimirū eos qui panē digne edūt, participes esse corporis Christi. Itaq; Christus panem corpus suū appellat (quē admodum Veteres declarāt) quia corpus eius repræsentat, & significat illos, qui panem hunc, secundū instituta Christi edunt, spiritu edere corpus, & spiritu pasci ac nutriri: panem nihilominus (quasi sacramēto ad illud idē declarandū) remanēte. Sed de uerbis consecrationis, fusius post hac disputabitur.

Vt igitur ad propositum reuertamur: ex Christi uerbis (quæ ante consecrationem dixit) perspicuū est panē remanere, & in hoc sacramēto percipi. Christus enim panem accepit, fregit, dedit, iussit accipere, edere, Hæc omnia ante uerba consecrationis posita sūt. Ita fit, ut necessario, de pane intelligentur, Christū uidelicet cepisse panē, fregisse panē, distribuisse panē discipulis, & præcepisse ut panē caperent, & panem ederent. De uino autem, hoc planius & illustrius est (non ex

Math. 26.

C. ij.

uerbis

C O N T R A T R A N S V B =

Math. 26.
Marc. 14.

uerbis modo , quæ consecrationem præcedunt, sed ex hijs etiam quæ sequuntur) uinum remanere, & in cæna Domini ab omnibus hauriri. Nam ante uerba consecrationis, Christus poculum uini accepit, & discipulis suis dedit, & dixit, Bibite ex hoc omnes. Post uerba uerò consecrationis sequitur. Et biberunt ex eo omnes.

Nunc autem quæro à Papistis, quid sit, quod Christus Apostolis bibere præceperat, cum dixit, Bibite ex hoc omnes? Sanguis Christi minime adhuc (quemadmodum illi ipsi asseuerant) adfuit: nam uerba hæc ante consecrationem dicebantur. Itaque nihil aliud, nisi uinum esse potuit, quod illis bibere præceperat.

Tum à Papistis iterum quæro, Vinum nec ne biberint Apostoli? Si fateantur, errorem suum reuocent, nempe nullum iam uinum post consecrationem remanere. Sin negant, contumaciæ condemnant apostolos, qui illud non biberant, quod Christus præceperat. Immo uerò Christum præstigiari potius accusant, qui apostolis ut uinum biberent, præceperat, & cum id facere parati essent, ipse ne facerent, uinum è medio sustulerat.

Luc. 22. Deinde priusquam poculum uini discipulis tradidisset, dixerat illis, Diuidite hoc inter uos.

Hic iterum à Papistis quæro, quid nam id fuerit quod Christus apostolis inter se diuidere præceperat? Poculum ipsum credo illos nolle dicere, nisi uelint semet omnibus deridendos proponere.

Nec

Nec respondebunt (ut opinor) fuisse sanguinē, tum quia uerba illa ante consecrationem pronuntiabantur, tum quia sanguis Christi non diuiditur, sed integer in sacramento spiritualiter sumitur. Ita efficitur, ut nulla alia de re, nisi de uino, quod illis diuideretur, quod ab illis biberetur, intelligi ista possint. Iam cōmunionē finita, Christus Apostolis dixerat: Amen dico uobis, nō bibam post hac de fructu uitis, donec bibero nouum in regno patris mei. Math. 26.
Marc. 14. Ex quibus perspicuum est, uerū fuisse uinum, quod Apostoli in cœna Domini biberant. Neq; enim sanguis Christi, neq; accidentia uini, fructus uitis sunt. imò præter uinum fructus uitis alius nullus est.

Et quomodo potuisset CHRISTVS clarius mentem suam de permansione panis & uini exponere, quam panem accipiendo, panem frangendo, panem discipulis tribuendo, panē ut ederent imperando? Et poculū similiter accipiendo, poculū discipulis porrigendo, ut poculū inter se diuiderent & biberent præcipiendo, & poculū fructū uitis uocando? Hæc ita illustria testimonia sunt, ut si angelus è cœlo cōtra ista diceret, fides illi minimè adhibenda esset. Multo igitur minus delirus Papistis, inania commenta hæc fingentibus, credendum est.

Si Christus nos huic de discessione panis & uini opinioni, ita fidem habere uoluisset, ut necessarium fidei caput contineat, hoc ne modò lo-

C. iij.

que=

CONTRA TRANSVB

queretur, ut clarissimis uteretur uerbis, quibus significaretur panem & uinū ibi permanere? Cuiusmodi tandem doctorem uolunt Christum esse, quem aliud dixisse, aliud sensisse contēdunt? Quis hanc de Christo cōtumeliam aequo animo ferat?

At quam callidi & uersuti doctores sunt Papistæ? qui ex suis ipsorum cerebris huiusmodi deliria confingunt, quæ maximè Christianæ religioni aduersantur, & tamē Christianis omnibus firmissime credenda pro Christi ipsius doctrina proponunt? Haud ita Paulus hac in re fecerat, qui formā loquendi à Christo usitatā sequutus, panē

1. Cor. 10. & uinū suis nominibus appellauit. Panis, inquit, quē frāgimus, an nō cōmunio corporis Christi est?

Hic iterum à Papistis quæro, utrū de pane cōsecrato, uel non consecrato uerba fecerat? At de pane non consecrato loqui nō potuit, quia (quem admodum illi ipsi iudicant) cōmunio corporis Christi non est. Sin de consecrato pane loquutus sit, fateantur, necesse est, cuiusmodi panem post consecrationem permanere ut frangi possit, qui nisi uerus & materialis panis, nullus esse potest.

1. Cor. 10. Et statim addidit, nos unius panis participes esse. Et in proximo capite fusius de eadem re loquens, quater Panem & poculum nominauit, neq; ullius unquam Transubstantiationis, aut accidentium sine substantia, permansionis, mentionem fecit: quod in primis frequenti oratione usurpasset, si discessio substantiæ panis & uini, necessarium

rium aliquod caput religionis fuisset. Ita perspicuum est ex ipsis scripturæ uerbis, panem & uinum post consecrationem manere, & Papisticam hanc de Transubstantiatione doctrinam uerbo Dei aperte repugnare.

Papistica doctrina, rationi est contraria. Cap. iij.

Considerandum etiam nobis diligenti animi attentione est, quomodo huic tam confirmatæ illorum sententiæ, aduersetur naturalis tum ratio tum operatio: quæ quamquam contra uerbum Dei minime ualent, ubi tamen annexæ uerbo Dei sunt, magnum adferunt ad ueritatis confirmationem momentum. Naturalis ratio a uacuo abhorret, & sustinere non potest, locus aliquis ut sit, qui corpore non compleatur. Atque qui detracto pane & uino, locus in quo ante erant, & ubi nunc etiam accidentia existunt, contra uniuersum naturæ ordinem, nulla substantia repletur, sed uacuus existit.

Videmus etiam uinum, quamuis consecratum sit, si diutius seruetur, in acetum conuerti, & panem mucidum fieri, quæ nihil aliud tum sunt, quam uinum acidum & panis mucidus. Quod utique non fieret, si nullum ibi uinum aut panis esset, quod acescere aut mucescere posset.

Atque si sacramentum combureretur, (quæadmodum reliquiæ, à cōmunicantibus non perceptæ, anti-

C. iij.

quitus

C O N T R A T R A N S V B

quitus comburi solebant) dicant quid comburatur? uel panem esse, uel corpus Christi, necesse est. Panem nullum esse aiunt, Corpus igitur Christi necessario comburunt: (& merito Christi ipsius Combustores appellentur, sicut ante hac multa ipsius membra concremarunt) nisi contra naturæ totius ordinem, accidentia comburi dicant, omni substantia prius detracta.

Mysticus deinde panis & uinum nutrire corpus solent, quæ quidem nutritio, è substantia, non ex accidentibus proficiscitur.

Vinum etiam, ueneno adhibito, necare solet, (quemadmodum ex Episcopis Romanis complures testificari possunt, qui partim alios ueneno sustulerunt, partim ipsi ueneno sublati sunt) quod ueneficium salutari Christi sanguini assignari non potest, sed uenenato tantum uino.

Quid, quod maxime contra naturam accidentium est, in nulla re subiecta consistere, cum definitionis illorum hæc sit ratio, in subiecto aliquo herere. Ita fit, ut si sint, in aliquo herere illa necesse sit, si uero nulli rei insint, neque ipsa accidentia sint.

Sexcenta alia sunt, quæ Papistæ hac Transubstantiationis defensione, contra naturæ ordinem & rationis, defendere coguntur. Huius generis sunt, Duo corpora uno in loco esse, Vnum corpus multis in locis simul esse: Substantias ex accidentibus gigni, Accidentia in substantias

con-

conuerti, Accidentia sine substantia locum explere, Corpus in loco esse, & locum non explere, Rei alicuius generationem esse sine cuiusquā corruptione, & corruptionem sine ullius generatione: aut ex nihilo aliquid fieri. & in nihilum aliquid mutari, & multa hijs similia, quæ tum naturæ, tum rationi aduersantur.

Sensuum iudicio doctrina Papistica aduersatur. Cap. iiij.

SENSIBVS etiam nostris, hæc papistarū doctrina contraria esse uidetur. Oculi enim, si testes citarentur, panem & uinum se uidere dicerent, nares odorari, ora gustare, manus tractare panem se & uinum asseuerarent. Et quamquam fidei nostre capita, longe sensuum nostrorum captum anteeant, (ita ut multa uariæ credamus, quæ sub sensus cadere non possunt,) hand ita tamen sensibus repugnant, ut in hijs, quæ perpetuo sensibus nostris subiecta sunt, fidem nullam sensibus habere debeamus, sed in contrariam partem fide nitamur.

Fides iubet credere, quæ non nidentur, at hijs, quæ in conspectum quotidianum cadunt, quæ auditione accipimus, quæ manibus tenemus, fidem derogare non iubet. Quamquam enim fidei altitudinem sensus non attingant, in his tamen, quæ quotidie sensibus comprehenduntur, fides sensibus

C. v.

non

CONTRA TRANSUB

Ioan. 20.

non aduersatur, sed sensus potius fidei stabilitatē confirmant. Nam quid Thomæ ad Christi resurrectionem confirmandam profuit, lateri Christi manum admouisse, aut uulnera pertractasse, si nulla sensibus fides habenda esset?

Quanta autem Valentiniano & Martioni (qui Christum cruci affixum fuisse negant, sed Simonem Cyrenæum illius loco supplicia perpeßum affirmant) ad opinionum suarum commenta confirmanda, fenestra aperitur? Quanta alijs hæreticis, qui Christum uerū fuisse hominem inficiabantur, quanquam in oculis omnium homo esse, formam sibi humanam assumpsisse, esurire, sitire, fatigari, lachrymari, dormire, edere, bibere, & mori etiam, uideretur? Si enim semel concesserimus, nullam fidem sensibus tribuendam esse, quantus aditus & quanta occasio fit, infinitis opinionum erroribus?

Sin in hoc sacramentario negotio nulla fides tribuenda sensibus sit, cur tam obstinate à Papistis affirmatur, accidentia post consecrationem permanere? quod nisi sensibus iudicari nō potest. Nihil enim scriptura de accidentibus panis & uini, sed de ipso pane & uino diserte loquitur, & contra naturam & definitionē accidentium est, ut nulla re sibi subiecta, sola consistant. Si nulla igitur sensibus fides adhibenda est, (in hoc præsertim Eucharistiæ negotio) cur, si substantia panis & uini disceßit, non etiam discessisse accidentia putabimus?

mus? Quod si sensibus necessario credendū sit, dū iudicant accidentia manere, cur non idem potius de substantia statuendum est? cū post consecrationem scriptura nullibi dicat, substantiā panis & vini abesse, sed ijs nominibus perpetuò appellet, quæ substantiam, non accidentia significant?

Deniq; si sensus nostri hac in re quotidie decipiantur, tum hoc sacramentum nihil aliud, nisi sensuum nostrorum ludificatio est: quo nihil magis facere pro illorum sententia potest, qui Christum uaserrimum præstigiatorcm appellarūt, qui ita oculos mortalium perstrinxerit, ut uiderentur esse, quæ non erant.

Sed ut in pauca conferam. Ostendant (si possint) Papistæ, ullum fidei caput ita plane cum sensuum iudicio pugnans, ut quod sensus uniuersi quotidiana experientia nobis demonstrant, illud fides contendat non esse.

Papisticam doctrinam, antiquorum

Patrum sententijs repugnare. Cap. v.

CVM igitur satis ostensum sit, quemadmodum hæc Papistica de Transubstantiatione opinio, planè uerbo Dei, naturæ rerum, rationis iudicio, sensuum comprehensioni aduersetur, nūc pari ratione demonstrabimus, quemadmodum fidei & doctrine antiquissimorum scriptorum repugnet, qui ut Christi & Apostolorum ætate uiciniores erant, ita facile, quid uerissimum esset, tenere poterant.

Ac prius

CONTRA TRANSVB=

Iustinus in
secunda apolo-
gia pro
Christianis.

Ac primo Iustinus prodeat, grauis uir & eruditus Martyr, antiquissimus omnium, qui de sacramentis tractasse cognoscuntur: qui ad centum plus minus annos post ascensionem Christi floruit.

Is in secunda Apologia sua ita scripsit: Panem, aquam, & uinum in hoc sacramento, non ita percipi debere, quemadmodum alij cibi & potus, quibus quotidie utimur, sed tanquam epulae ad hoc destinatae, ut gratiae Deo agerentur, atque nunc Eucharistiam, nunc corpus & sanguinem Christi nominari: neque fas esse, ut quis illa percipiat, nisi qui Christum professus sit, & conuenienter professioni suae uiuat. Hunc tamen cibum & potionem, ille in carnem & sanguinem nostrum conuerti, & corpora nostra nutrire affirmat.

Hinc efficitur, Iustinum putasse panem & uinum in sacramento permanere: aliter enim sic in carnem & sanguinem nostrum conuerti non posset, ut ex illis nutrireretur.

Irenaeus
aduersus
haereses.
li. 4. cap.
34.

Hunc sequutus est Irenaeus, centum & quinquaginta annos post Christum, qui in necessarijs fidei nostrae capitibus decipi non potuit: fuerat enim Polycarpi discipulus, qui Ioannis Euangelistae auditor fuit. Irenaeus autem in hoc negotio sensum Iustini & uerba etiam imitatus, Panis (ait) in quo gratiae acta sunt, qui est à terra, percipiens uocationem Dei, iam non communis panis est, sed Eucharistia, ex duabus rebus constans, terrena & caelesti. Coeleste hoc, quidnam quaeso est? Dominus

Iesus

Iesus. Terreſtre autem quid? Panis de quo ſupra mentionem fecit, quod ex terra eſſet, quemq; corpora noſtra paſcere ait, quemadmodum reliqui panes, qui ad uſum uitæ adhibentur.

Paulo poſt Irenæum, Origenes fuit, ducentos annos poſt Chriſti aſcenſionem. Hic panem ait ſanctificatum, iuxta id quod habet materiale, in uentrem abire, & in ſeceſſum eijci: nec materiam panis, ſed ſermonem qui ſuper illum dictus eſt, prodiſſe, non indigne Domino comedenti illum.

Origenes
in Math.
cap. 15.

Poſt Origenem Cyprianus ſanctus Martyr, fuerat Anno Domini ducentefimo quinquageſimo. Hic contra illos, qui ſacramentum aqua ſola ſine uino miniſtrabant, ad hunc modum uerba fecit. Cum dicat Chriſtus (inquit) Ego ſum uitis uera. ſanguis Chriſti non a qua eſt utiq; ſed uinum. Nec poteſt uideri ſanguis eius (quo redempti & uiuificati ſumus) eſſe in calice, quando uinum deſit calici, quo Chriſti ſanguis oſtenditur.

Cyprianus
ad Cæcilium
Lib. 2.
Epiſto. 3.

Quid planius pro uini ſubſiſtentia dici poteſt, quam ſi nullum ibi uinum ſit, nullum eſſe ſanguinem Chriſti?

Et paulo poſt in eadem epiſtola. Chriſtus (inquit) accipiens calicem benedixit, & dedit diſcipulis ſuis dicēs: Bibite ex hoc omnes. Hoc eſt enim ſanguis Noui teſtamenti, qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum. Dico uobis, non bibam amodo ex iſta creatura uitis uſq; in diem illum, quo uobiſcum bibam nouum uinum in regno patris

Matth. 26.

CONTRA TRANSVB=

patris mei. Quia in parte inuenimus calicē mixtū fuisse, quem Dominus obtulit, & uinū fuisse quod sanguinem suum dixit. Vnde apparet, Christi sanguinem non offerri, si desit uinū calici. Et mox, Quomodo de creatura uitae nouum uinum cum Christo in regno patris bibemus, si in sacrificio Dei patris & Christi, uinum non offerimus?

Ex hijs diui Cypriani uerbis manifestissime liquet, non solum in hoc sacramento uinum offerri, ex uitis expressum, ex uite ortum, sed etiam nos idem bibere. Quod tum si digne bibamus, admone- mur nos spiritualiter bibere uerum sanguinem Christi, pro peccatis nostris effusum.

Eusebius Emisenus, homo singulari quadam doctrinae excellentia, trecentos annos post Christi ascensionem, paucissimis uniuersam rem ita complexus est, tum quomodo panis & uinū in corpus & sanguinem Christi conuertuntur, & à pristino naturae statu non discedunt: tum quomodo præter externam panis & uini perceptionem, Christus interna fide recipiatur in corda, ut nihil amplius requiri in hac causa possit. Atq; ut uniuersa res melius ante oculos constituatur, conuersionem uisibilium creaturarū in corpus & sanguinem Christi, similē esse ait mutationi nostrae in Baptismo, ubi foris nihil mutatur, sed idem per omnia remanet, intus autem & spiritualiter uniuersa commutatio & conuersio existit.

De confes Si cupias scire, inquit, quomodo nouum tibi &
impossibile

impossibile esse nō debeat, quod in Christi substan-
 tiam terrena & mortalia cōuertuntur, teipsum, crationes;
Distin. 2.
Quia.
 qui in Christo es regeneratus, interroga. Dudum
 alienus à uita, peregrinus à misericordia & à sa-
 lutis uia, intrinsecus mortuus exulabas, subito i-
 tiatus Christi legibus & salutaribus mysterijs in-
 nouatus, in corpus ecclesiae, non uidendo, sed crea-
 dendo transisti, & de filio perditionis, adoptiuus
 Dei filius fieri occulta puritate meruisti. In men-
 sura uisibili permanens, maior factus es teipso
 inuisibiliter, sine quantitatis augmento. Cū idem
 ipse esses, multo aliter fieri fidei processibus me-
 ruisti. In exteriori nihil additum est, & totum in
 interiori mutatum est. Ac sic homo, Christi filius
 effectus, Christusq; hominis in mēte formatus est.
 Sicut ergo sine sensu corporali, präterita uilita-
 te deposita, subito nouam indutus es dignitatem:
 & sicut hæc quod Deus lesa in te curauit, infecta
 diluit, maculata deterisit, non oculis sed sensibus
 sunt credita: ita & cum reuerendum altare cibis
 spiritualibus satiandis ascendis, sacrū Dei tui cor-
 pus & sanguinem fide respice, honore mirare,
 mente continge, cordis manu suscipe, & maximè
 haustu interioris hominis assume.

Hucusq; Eusebius, cuius uerba ita plana sunt,
 ut nihil planius esse possit, neq; nostræ sententiæ
 conuenientius, panis & uini conuersionem in Cor-
 pus & sanguinem Christi spirituale esse, & ni-
 hil foris mutari. Sed quemadmodum externus
 homo

CONTRA TRANSUB

homo panem & uinum ore, sic internus homo per fidem, spiritu, ueram carnem & sanguinem Christi percipit.

Hilarius
dist. 2. Cor
pus.

Hilarius paucis eadem complexus est: Corpus Christi (inquit) quod sumitur de altari, Figura est, dum panis & uinum extra uidetur: Veritas autem, dum corpus & sanguis Christi in ueritate interius creditur. Hic trecentos quinquaginta annos post Christum floruit.

Epiphanius
contra
hæreses.
L. 3. to. 2.
Et in Ana
cephaleosi.

Epiphanius hunc paulo post consequens, Cibum quidem ait esse panem, uirtutem in ipso ad uiuificationem esse. Quod si nullus panis esset, quomodo cibus esset?

Chrysostomus
in
Math. c. 26

Eadem ætate Chrysostomus, (qui ad annos quadringentos post Christum fuit) scribit ad hunc modum. Christus quando hoc mysterium tradidit, uinum tradidit: etiam post resurrectionem in nuda mysterij mensa, uino usus est, ex genimine autem (ait) uitis, quæ uinum, non aquam, producit.

Hæc uerba Chrysostomi clarissime exponunt, Christum in sanctissima mensa bibisse uinum, & alijs bibendum dedisse: quod certe uerum esse non posset, si nullum uinum post consecrationem, (quemadmodum Papistæ fingunt,) remaneret.

Ad Cæsa
rium mona
chum.

Alio autem loco Chrysostomus hoc planius declarat hijs uerbis. Antequam sanctificetur panis, panem nominamus: Diuina autem illum sanctificante gratia, mediante sacerdote, liberatus quidem est ab appellatione panis: dignus autem est habi-

tus

tus Dominici corporis appellatione, etiam si natura panis in ipso permansit.

At si natura panis maneat, quomodo tandem gloriantur Papistæ sua de Transubstantiatione, & substantiæ fuga, & accidentium permansione commenta defendentes?

Hoc sæculo uixit Ambrosius, qui conuersionem panis & uini in corpus & sanguinem Christi minime eiusmodi esse ostendit, ut natura & substantia panis & uini recedant, sed gratia spiritali conuersionem per Dei omnipotentiam esse, ita ut qui digne hunc panem edit, spiritus Christum edat, & in Christo habitet, & Christus in eo: Nam de hac conuersione panis in corpus Christi, Ambrosius sic loquitur.

Si tanta uis est in sermone Domini, ut incipiāt esse, quæ non erant, quanto magis operatorius est ut sint quæ erant & in aliud conuertantur?

De his qui
mysterijs
incipiunt.
cap. vii. Et
De sacra-
mentis li.
4. ca. 4.

Ad hanc rem confirmandam, exemplum adfert nostræ in baptismo mutationis, cuius exēpli etiam Eusebius meminit, ubi ita mutatur homo, ut noua creatura sit, ita noua creatura est, ut substantia tamen prior maneat.

Eadem etiam ætate Augustinus ad hunc modum scripsit: Quod uidistis, panis est & calix, (quod uobis etiam oculi uestri renunciant) quod autem fides postulat instruenda, panis est corpus Christi, calix est sanguis.

August. in
sermon: ad
infantes.

Hoc idem etiam alio loco apertissime exponit

In li. sen-
Prosper.

D. i.

hys

C O N T R A T R A N S V B =

hijs uerbis: *Sacrificium Ecclesiae* in duobus consistit uisibili elementorum specie, & inuisibili Domini nostri IESV Christi carne & sanguine, & sacramento & re sacramenti, sicut Christi persona constat ex Deo & homine, quum ipse Christus uerus sit Deus & uerus sit homo. Quia omnis res illarum rerum naturam & ueritatem in se continet, ex quibus conficitur. Conficitur autem sacrificium Ecclesiae duobus, sacramento & re sacramenti, id est, corpore Christi. Est igitur sacramentum, & res sacramenti, corpus Christi.

Quid contra Papistarum errorem planius dici potest, qui nec panem nec uinum remanere in Sacramento contendunt? Quemadmodum enim persona Christi constat & conficitur ex Deo & homine, atque adeo utraq; natura in Christo manet, ita (inquit Augustinus) sacramentum ex duabus rebus conficitur, elementis panis & uini, & Christi corpore & sanguine: qua de causa haec duo in sacramento manere necessesse est.

Sed ad meliorem harum rerum intelligentiam animaduertendum est, quosdam fuisse haereticos, Simonem, Menandrum, Marcionem, Valentinum, Basilidem, Cerdonem, Manem, Eutychen, Manichaeum, Apollinarem, & eius generis permultos, qui Christum uerum Deum fuisse fatebantur, sed uerum hominem fuisse negabant: quamuis

quanuis edendo, bibendo, dormiendo, cæterisq; actionibus, opinionem afferret se esse hominem.

Alij contra, in quibus Artemon, Theodorus, Sabellius, Paulus Samosathenus, Marcellus, Photinus, Nestorius, multiq; ex eadem hæresi, hominem Christum confitebantur, Deum esse negabant: quamvis dando uisu cæcis, sermone mutis, auditu surdis, sanandis confestim uerbo morib; excitandis mortuis, cæterisq; diuinis actionibus, speciem quandam Dei præferret.

Erant etiam qui cum scripturas utraq; in re apertas & certas uiderent, tum Deum, tum hominem, Christum asseuerabant, sed uno atque eodem tempore, negabant. Nam ante incarnationem inquit, Deus fuit & non homo: post incarnationem uerò desijt esse Deus, & hominem effectus est, idque ad resurrectionis aut ascensionis tempus: quo tempore relicta iterum humanitate, quemadmodum ante incarnationem, ita etiam post, Deus tantum fuerit, & non homo.

Sed aduersus hæresum harum leuitatem, fides Catholica, expresso Dei uerbo nixa, tenet & credit, Christum post incarnationem, suam diuinam naturam non deseruisse, sed uno eodemque tempore (sicuti nunc est) perfectum Deum hominemq; fuisse.

Quod ut planius intelligatur, Antiqui scriptores huius rei duo tradiderunt exempla: Vnum
D. ij. hominis

CONTRA TRANSVB

hominis, qui duabus ex partibus efficitur, anima & corpore, quarum utraq; simul in homine eodemq; tempore manent. Itaq; ubi anima Dei omnipotentis efficientia in corpus infunditur, neutra pars alterius corruptrix est, sed perfectus ex hijs partibus homo efficitur, & perfectum corpus, perfectamq; animam simul habet. Alterum, quod antiqui ad hanc causam citant de Eucharistia est, quam aiunt quoq; duabus ex partibus effici, sacramento, uel uisibilis panis & uini elemento, & Christi seruatoris corpore & sanguine. Et quemadmodum panis & uini natura non discedit, sed ab hijs qui digne sacramentum sumunt, ita corpore percipitur, quemadmodum corpus & sanguis Christi spiritu percipiuntur, sic diuina Christi natura cum humana perpetuo coniungitur.

Eant nunc Papiste, & opinionem suam de transubstantiatione uenditent, & nullam panis aut uini substantiam remanere contendant, si impias simul haereses de Christo defendere uelint, & illum aut Deum solum, aut hominem solum, & non utrunq; simul esse existiment. Atq; hanc fuisse Veterum sententiam, tum ex Augustino (quem citauimus) tum ex alijs etiam compluribus, intelligitur.

Chrysostomus aduersus perniciosum Apollinaris errorem de diuina & humane naturae in Christo ita confusa mixture, ut una tantum ex hijs

Chrysosto.
ad Cæsariū
monachū.

hijs natura efficeretur, ad Cæ'arium Monachum sic scripsit: Deum quando dicis, agnouisti id quod simplex est natura, quod incompositum, quod inconuertibile, quod inuisibile, quod immortale, quod incircumscriptibile, quod incōpræhēibile, & hijs similia. Hominem autem dicens, significasti, id quod natura est infirmum, esuritionem, sitim, lachrymas, metum, sudoris eiectionem, & hijs similia, passum, quibus id quod diuinum est, obnoxium non est. Christum autem quando dicis, coniunxisti utrunq;. Vnde & passibilis dicitur idem ipse & impassibilis. Passibilis quidem carne, impassibilis autem deitate.

Et paulo post sic concludit. Propter quod & Deus & homo est Christus: Deus propter impassibilitatem, homo propter passionem. Vnus filius, unus Dominus, idem ipse proculdubio, unitarum naturarum unam dominationem, unam potestatem possidens (etiam si non consubstantiales existunt) & unaquæq; incommixtam proprietatis conseruat agnitionem, propter hoc, quod inconfusa sunt duo. Sicut enim antequam sanctificetur panis, Panem nominamus, diuina autem illud sanctificante gratia, mediante sacerdote, liberatus est quidem ab appellatione panis, dignus autem habitus est Domini corporis appellatione, etiam si natura panis in ipso permansit, & non duo corpora, sed unum filij corpus prædicatur. Sic & hic diuina inuolucrationis,
D. iij. id est,

CONTRA TRANSVB

hominis, qui duabus ex partibus efficitur, anima & corpore, quarum utraq; simul in homine eodemq; tempore manent. Itaq; ubi anima Dei omnipotentis efficientia in corpus infunditur, neutra pars alterius corruptrix est, sed perfectus ex hijs partibus homo efficitur, & perfectum corpus, perfectamq; animam simul habet. Alterum, quod antiqui ad hanc causam citant de Eucharistia est, quam aiunt quoq; duabus ex partibus effici, sacramento, uel uisibilis panis & uini elemento, & Christi seruatoris corpore & sanguine. Et quemadmodum panis & uini natura non discedit, sed ab hijs qui digne sacramentum sumunt, ita corpore percipitur, quemadmodum corpus & sanguis Christi spiritu percipiuntur, sic diuina Christi natura cum humana perpetuo coniungitur.

Eant nunc Papiste, & opinionem suam de transubstantiatione uenditent, & nullam panis aut uini substantiam remanere contendunt, si impias simul hæreses de Christo defendere uelint, & illum aut Deum solum, aut hominem solum, & non utrunq; simul esse existiment. Atq; hæc fuisse Veterum sententiam, tum ex Augustino (quem citauimus) tum ex alijs etiam compluribus, intelligitur.

Chrysostomus.
ad Cæsariū
monachū.

Chrysostomus aduersus perniciosum Apollinarianum errorem de diuina & humane nature in Christo ita confusa mixture, ut una tantum ex hijs

hijs natura efficeretur, ad Cæsarium Monachum sic scripsit: Deum quando dicis, agnouisti id quod simplex est natura, quod incompositum, quod inconuertibile, quod inuisibile, quod immortale, quod incircumscriptibile, quod incōprehensibile, & hijs similia. Hominem autem dicens, significasti, id quod natura est infirmum, esuritionem, sitim, lachrymas, metum, sudoris eiectionem, & hijs similia, passum, quibus id quod diuinum est, obnoxium non est. Christum autem quando dicis, coniunxisti utrunq;. Vnde & passibilis dicitur idem ipse & impassibilis. Passibilis quidem carne, impassibilis autem deitate.

Et paulo post sic concludit. Propter quod & Deus & homo est Christus: Deus propter impassibilitatem, homo propter passionem. Vnus filius, unus Dominus, idem ipse proculdubio, unitarum naturarum unam dominationem, unam potestatem possidens (etiam si non consubstantiales existunt) & unaquæq; incommixtam proprietates conseruat agnitionem, propter hoc, quod inconfusa sunt duo. Sicut enim antequam sanctificetur panis, Panem nominamus, diuina autem illud sanctificante gratia, mediante sacerdote, liberatus est quidem ab appellatione panis, dignus autem habitus est Domini corporis appellatione, etiam si natura panis in ipso permansit, & non duo corpora, sed unum filij corpus predicatur. Sic & hic diuina inuocationis,
D. iij. id est,

C O N T R A T R A N S V B

id est inundante corporis natura, unum filium, una
nam personam, utraq; hæc fecerunt.

Hæc Chrysostomi sententia non obscure sed ex
pressè declarat, post consecrationem naturam
panis remanere, quamvis sublimius longe & ex
celsius nomen consequatur: & corpus Christi
adeò appellatur, ut qui religiose huius sacramen
ti participes sunt, intelligant se spiritu supera
naturalem panem corporis Christi, spiritu præ
sentis, edere, & illum in hijs, & hos in illo ha
bitare, quamvis corpore ad dexteram Dei pa
tris in cælo assideat.

Gelasius cō
tra Euty
chen & Ne
storianum.

Gelasius item aduersus Eutychen & Nesto
rium scribens, (è quibus hic Christum perfectum
hominem & non Deum, ille uerò contra, Deum
& non hominem esse asseuerabat) apertissimis
scripturæ testimonijs probat, Christum uerum
Deum & uerum hominem fuisse, & post incar
nationem eius naturam etiam diuinitatis reman
sisse, ita ut cum duas naturas, & naturales quo
que utriusq; proprietates haberet, unus tamen
Christus esset.

Hæc ut explicatiora essent, duo adfert exem
pla: Vnum, hominis, qui cum unus sit, ex dua
bus naturis, ijsq; diuersis, corpore & animo, &
tamen consistentibus, atq; omnem uim suam con
ditionemq; naturarum retinentibus, conficitur:
Alterum, sacramenti corporis & sanguinis Do
mini, quam diuinam rem esse, ait, & tamen esse
non

non desinit substantia uel natura panis & uini.

Aduertant hic nostri temporis Papistæ, Gelasium (qui ante mille annos Episcopus Romanus fuerat) de hoc sacramento ita loquutum fuisse, ut panem & uinum dicat minime seipsa deferere, quemadmodum neque Christus per incarnationem diuinitatem, deseruit, sed perfectus Deus sicut antea, permansit.

Theodoretus etiam in eadem sententia est, ut ^{Theodore} ex primo & secundo eius Dialogo liquet. In pri-^{tus.} mo enim ad hunc modum scribit. Qui naturale ^{Primo dicit,} corpus suum, frumentum & panem uocauit, ut ^{logo.} que item seipsum uitem nominauit, idem ipse etiam panem & uinum corporis & sanguinis sui appellatione honorauit: non equidem naturam ipsam transmutans, sed adiiciens gratiam nature.

In secundo autem eadem expressius loquitur. ^{In 2. dia-} Sicut, inquit, panis & uinum post sanctificationē ^{logo.} propria natura sua non egrediuntur, sed manent in priore sua substantia, forma & figura, sic & corpus Dominicum post assumptionem, in diuinam est substantiam transmutatum.

Eligant nunc Papistæ, utrum ex hijs duobus largiri uelint (alterutrum enim necesse est (uel naturam & substantiam panis & uini in sacramento post consecrationem remanere) & tum reuocanda est sua de transubstantiatione opinio) uel se in eodem errore cum Nestorio & cæteris, fa-

D. iij.

tean-

CONTRA TRANSVB

teantur, qui naturam diuinitatis in Christo nullam post incarnationem esse contendebant. Hoc est enim communi antiquorum assensione firmatum, ut quemadmodum in uno est, ita etiam in altero sit.

Transubstantiatio è Roma primum profecta est. Cap. vi.

Nunc quoniam satis expositum est, tum ex Scriptura, tum ex naturali operatione, ratione, sensibus antiquissimis & doctissimis authoribus, & sanctis Martyribus ecclesie Christi, substantiam panis & uini remanere, & à fidelibus in cœna percipi, operæ precii est uidere, quid Scholasticos recentiores commouerit, ad contrariam opinionem defendendam, non modo à sensuum comprobatione, & rationis iudicio disiunctam, sed etiam cum antiqua Christi ecclesia, & sanctissimo Dei uerbo pugnantem. Certè nihil æque illos commouit, ac uana illa & inutilis fiducia, quam in Ecclesia & sede Romana collocarant.

Scotus enim Scholasticorum omnium subtilissimus, in Transubstantiationis causa tractanda, huius rei rationem affert, Ait enim: Ad hanc sententiam principaliter uidetur mouere, quod de sacramentis tenendum est, sicut tenet sancta Romana Ecclesia. Ipsa autem tenet Panem transubstantiari in uinum.

Io. Scotus
super. 4.
sent. di. 11.

transubstantiari in corpus, & uinum in sanguinem: ut patet De summa trinitate & fide catholica. Firmiter credimus.

Gabriel etiam (qui præ cæteris omnibus de Cæ
none Missæ fusiſſime scripsit) in eadem fuit (ut ui- Gabriel in
Can. missæ
lect. 40.
detur) sententia. Hijs enim uerbis usus est. Notan-
dum, quod quāuis expressè tradatur in scriptura,
quod corpus Christi ueraciter sub speciebus panis
continetur, & à fidelibus sumitur, tamen quomo-
do ibi sit corpus Christi, an per conuersionem ali-
cuius in ipsum, aut sine conuersione incipiat esse
corpus Christi cum pane, manentibus substantia
& accidentibus panis, non inuenitur expressum
in canone biblie. Quia tamen de sacramentis te-
nendum est, sicut tenet sancta Romana ecclesia, ut
habetur De hæreticis. Ad abolendam. nunc autem
ipsa tenet & determinauit, panem transubstan-
tiari in corpus Christi, & uinum in sanguinem,
ideo ab omnibus catholicis acceptatur hæc opi-
nio, quod substantia panis non manet, sed realiter
& ueraciter in substantiam corporis Christi con-
uertitur, transubstantiatur seu commutatur.

Papistarum Anglicorum argu- menta confutantur. Caput. vij.

EX hijs intelligitur hanc de Transubstanti-
tiatione

C O N T R A T R A N S V B =

tiatione opinionem, à compluribus defensam & propugnatam esse, quia ecclesia Romana ita constituit, quamuis contrariam sententiam etiam Papistæ ipsi fateantur, faciliorem uideri, ueriores, & scripturis cōuenientiores. Quoniam autem ecclesia Romana Transubstantiationem esse declarauit, ideò eligitur hic intellectus (ut inquit Scotus) ita difficilis, cum uerba scripturæ possent saluari secundum intellectum facilem, & ueriores secundum apparentiam.

Sed quia nostrates Papistæ (qui crassius de hac re, quam Papa ipse, & sentiunt & loquuntur, affirmantes naturale corpus & sanguinem Christi naturaliter in pane & uino contineri) neque possunt, neq; audent fidem de Transubstantiatione suam in ecclesia Romana fundare, (quæ quamuis Sanctissima appellari postulet, reuera tamen impurissima omnis impietatis sentina est, satanæ synagoga, quam quicumq; sequitur, non potest non labi, & in errorum barathrum rucere) confugiunt ad ficulnea folia, id est, ad inania & leuia argumenta, suo ipsorum cerebro fabricata, & ad ueterum testimonia, à mente & sententia authorum longe detorta, quibus probrosos & ignominiosos suos errores uelare & tegere moliuntur. Itaq; placuit in eo paululum laboris sumere, ut ijs ficulneis folijs (quibus tecti sunt) sublati, illorum impudentes errores ante oculos omnium constentur.

Prima

Prima ratio, qua Papistæ transubstantiationem confirmant. Cap. viij.

GRAVISSIMA illorum ratio, (quam maximi momēti esse putant, & in quatum authoritatis pōdus inesse iudicant, ut (quemadmodum præferunt) ne uniuersum quidem orbem dissoluere posse illam existimēt) hæc est: Seruator noster Christus, acceptum panem fregit, & dedit discipulis suis dicens: Hoc est corpus meum. Matah. 26.
 Hæc uerba inquit, ubi Christus semel pronuntiaisset, panis statim mutatus, & substantia eius Marc. 14.
 in substantiam corporis Christi conuersa est. Luc. 22.

Quæ autem Christianæ aures hanc doctrinam patienter ferant, quod Christus quotidie de integro fiat, aut quod ex alia substantia fiat, quam ex qua in utero Virginis effectus est? Vbi enim incarnationis tempore ex natura & substantia beatæ Virginis factus est, nunc hac Papistarum sententia, quotidie ex natura panis & uini efficitur, quæ, sicuti prædicant, in substantiam corporis & sanguinis eius conuertuntur. O admirabilem μεταμόρφωσιν, ô horrēdam hæresim, dicere Christum quotidie recens, & recenti ex natura factum. Ex quo necessario efficitur, illos nobis quotidie novos cudere & effingere Christos, ab illo diuersos qui è uirgine Maria nascebatur, quiq; in crucem suffixus fuit. Quemadmodum clarissimè comprobabitur hijs subsequentibus argumentis.

Primum

CONTRA TRANSUB

Primum enim, si Christi corpus, quod cruci affixum fuit, nequaquam ex pane effectum fuit, corpus autem quod in cœna edebatur, ex pane factum fuit, (sicuti Papistæ cõtendunt) sit, ut corpus quod in cœna manducatum est, non idem fuerit quod cruci affigebatur. Deinde, si Christi corpus quod cruci affixum est, ex pane & uino factum nõ est, & Christi corpus quod cruci affixum est, idem sit quod etiam in cœna edebatur, tum Christi corpus quod edebatur, minime ex pane effectum est.

Tum, si Christi corpus quod in cœna edebatur, idem sit quod crucifixum est, & Christi corpus quod in cœna edebatur, ex pane factum sit, sicuti Papistæ uenditant, sit ut Christi corpus quod cruci affixum fuit, ex pane factum fuerit.

Ad hæc, si corpus Christi in sacramento ex substantia panis & uini efficiatur, idemq; corpus in utero Virginis conceptum sit, tum corpus Christi in utero Virginis ex pane & uino effectum est.

Vel si maius ad hunc modum. Corpus Christi in utero Virginis minime ex pane & uino effectum fuit: Corpus autem Christi in sacramento ex pane & uino factum est. ita concluditur, hoc Christi corpus nõ esse id quod cõceptum est in Virginis utero.

Præterea, Christus qui de utero Virginis natus est, quantum ad corpus attinet, nulla ex alia, quam ex sanctæ Virginis substantia factus est, Christus autem in sacramento ex alia substantia factus est, Christus igitur alius ille est.

Antichristus

Antichristus itaq; Romanus, omnis impij cultus author, Christianos & fideles a uero Christi cultu, qui ex sanctissima Virgine, Sancti spiritus opera factus natusq; est, nostraq; causa in cruce actus, ad alterius Christi cultum abducere contendit, ex pane & uino facti, papisticorum sacerdotum consecratione, qui se Dei effectores faciunt: uerbis enim consecrationis (aiunt) illud effici, quod in cœna percipitur: Hoc autem Christum ipsum Deum & hominem esse contendunt, ita efficitur, ut tum Dei tum hominis effectores sint.

At qui ueræ pietatis studiosi sunt, unum Deum colant, & unum Christum, semel corporaliter factum, ex Mariæ solius substantia, semel pro nobis mortuum, semel exuscitatum, semel in cœlū sublatum, ibiq; perpetuo ad dexteram patris sedentem, quamuis spiritu quotidie nobiscum sit, & in medio illorum sit, qui in nomine eius congregantur. Ille animorū (quemadmodum cibus corporū) pascuit, quod nobis institutione sacramenti in pane & uino demonstrauit, significans, quemadmodū panis & uinū corpora nostra corporaliter pascunt & recreant, ita etiam illū carne & sanguine suo spiritualiter cōsolari & pascere mentē.

Hoc modo facillime dissoluitur Papistarum (quod tantopere uenditant) argumentum. Quamcumq; enim insolenter ostentent, & maxime crepent suam panis & uini conuersionem in corpus & sanguinem Christi, conuersio tamen
hæc

CONTRA TRANSVB

hæc spiritualis est, neq; corporalem materiati
panis & uini præsentiam tollit. Et quoniam
sanctissimū est spiritualis pastus sacramentū, (quē
ex corpore & sanguine seruatoris nostri percipi-
mus) necessario consistit elementum, quod sub
sensus cadit, sine quo nullum cōsistit sacramentū.
Quemadmodum enim in regeneratione nostra,
Baptismi sacramentum nullū esse potest, si aqua
absit: sic neq; corporis & sanguinis Domini sacra-
mentum ullum esse potest, si panis & uinum di-
moucantur. Baptismus enim perfectum sacra-
mentum spiritualis regenerationis non est, nisi elemen-
tum aquæ adsit, quod foris abluat: quemadmodum
spiritus sanctus interne spiritualiter regenerat
Baptizatum, quod aqua significatur. Et cœna Do-
mini, perfectum spiritualis pastus sacramentum
esse non potest, nisi tam panis & uinum adsint,
quæ corpora nutrant, quam corpus & sanguis
Christi, quæ spiritum pascant, quod pane & uino
significatur. Quomodo autem cunq; corpus & san-
guis Christi, adsint, æque cum substantia panis &
uini, ac cū accidentibus adesse possunt. sicut Scho-
lastici ipsi fatentur, & facillime (si aduersarij
id negare audent,) comprobari possit. Itaq; fa-
cillime intelligitur, quemadmodum firmissima il-
lorum ratio, & præcipuum fundamentum (quo ni-
tuntur, & unde sibi hanc Transubstantiationem
architectati sunt) funditus euerti ac deleri possit,

Alterā

Altera Papistarum ratio, qua Tran

substantiationem confirmant. Cap. ix.

ALTERA illorum ratio est, parem un-
diq; dignitatem & auctoritatem habens.
Si panis, inquiunt, remaneret, multa & magna ab-
surda sequerentur: illudq; in primis, quod quem-
admodum Christus naturam hominis assumpsit,
& sibi adiunxit, ita etiam naturam panis assume-
ret, & sibi adiungeret. Ex quo fieret, ut quemad-
modum Deum pro redemptione nostra incarnatū
habemus, ita etiam Impanatum haberemus.

Hic facillime cernitur, quam leues reliquæ ra-
tiones sint, cum hæ grauißime & firmißimæ ha-
beantur. Certum autem est, Christum omnino Im-
panatum fuisse debere, si sibi panem unitate perso-
næ adiunxisset, hoc est, si naturam panis ita cum
natura sua copulasset, ut ex utraq; natura una
persona effecta fuisset. Sed quoniam sacramen-
taliter tantum pani adiunctus est, non magis ex eo
impanatus Christus est, quam spiritus sanctus ina-
quatus, cum sacramentaliter aquæ in Baptismo
adiungatur: aut columba effectus est, cum colum-
bæ formam indueret, ut significaret illum, quem
Ioannes Baptizabat, uerum Christum fuisse. Immo
uero (quemadmodum error errorem elicere solet)
hæc ipsa quæ illi absurda obijciunt, ex illorum
ipsorum sententia sequerentur, nempe Christum
Impanatū & Inuinatum, (ut ita loquar) fuisse. Si
enim Christus ita pane utitur, ut illum non ad ni-
hilum

Huius ratio-
nis confuta-
tio.

CONTRA TRANSVB-

bilum redigat (sicuti illi prædicant) sed ex eo corpus suum efficiat, tum panis corpori Christi maiore adunatione coniungitur, quam humanitas diuinitati. diuinitas enim humanitati, unitate personæ, non naturæ, adiungitur. Sed seruator Christus uerbo suo efficit (sicuti ferunt) ut panis corpori, non modo unitate personæ, sed etiam naturæ iungeretur. Ex quo fit, ut panis & corpus Christi unū sint, tum natura tum persona: & quod maior intercedat unitas corpori Christi cū pane, quam humanitati cum diuinitate, aut corpori cum animo. Hoc modo Papistarum argumenta in ipsos reuerentissime reflectuntur.

Tertia Papistarum ratio, qua Transubstantiationem confirmant. Cap. x.

TERTIA adhuc habent, quam ex sexto Ioannis colligunt, ubi Christus ait: Ego sum panis uiuus, qui de cœlo descendi: si quis edat ex hoc pane, uiuet in æternum. Et panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi uita.

Sic illi ex hoc loco disputant. Si panis quē Christus dat, caro eius sit, nō potest etiam materiatus panis esse, atq; adeo sequi necesse est, ut materiatus panis discedat, neq; substantia ulla remaneat, præter carnem Christi solam.

Huius rationis dissolutio.

Hic facilis est responsio. Christum hoc in loco Ioannis minime de materiato & sacramentali pane loquentum, neq; de sacramentali perceptione
(biennium)

(bienniū enim antè aut trienniū hic sermo habitus est, quàm sacramentū institutum fuit) sed de spiritali pane, (unde sæpius repetit se panem uiuum esse, qui de cœlo descendit) & de spiritali per fidem perceptione, qua eodem illo tempore ab omnibus qui in illum credebant, manducabatur, quando cœna nondum facta, aut sacramentum adhuc institutum fuerat. Itaq; dixit, *Ioan. 6.* Patres uestri ederunt Manna in deserto, & mortui sunt: Qui autem hunc panem edit, uiuet perpetuò. Hic igitur Ioannus locus de sacramentato pane intelligi non potest, qui neq; de cœlo descendit, neq; uitam hominibus tribuit. Neq; tum temporis poterat Christus de sacramentali pane uerba facere, & carnem suam appellare, nisi forte dicant, Christum tam longo aut spatio, cœnam suam sacrauisse.

Authores quos Papistæ, ad stabilizandum Transubstantiationis errorem, detorquent. Cap. xi.

NUNC CUM plenè & perfectè leuibus illorum & anilibus rationibus atq; argutis responderim, restat ut eodem modo sophisticis & nugatorijs authorum allegationibus respondeam, quos ad sua commenta confirmanda deprauarunt. Tria sunt loca præcipua,
E. i. quæ

C O N T R A T R A N V S B

quæ speciem magnam præseferunt huius erroris confirmandi. Sed ea si quis studiose excutiat, attentius aliquanto consideret, uidebit nihil ea ad huiusmodi propositum facere.

Cyprianus
de cœna
Domini.

Primus locus Cypriani est, in sermone De cœna Domini. Panis, inquit, quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie, sed natura mutatus, omnipotentia uerbi factus est caro.

Huic sententiæ Papistæ mordicus in hærent, & hjs uerbis (Natura mutatus) maxime nituntur.

Responsio. Natura igitur panis, aiunt, mutatur. Hæc diabolice sophisticæ non minima pars est, qua diabolus in citandis scripturis uti solet, ut aliquid addat aut detrahat, aut sensum commutet. Sic hoc loco, ea uerba à Papistis prætermitti solent, quæ uniuersam causam planam facerent. Illis enim hæc quæ sequuntur adiungi debebant. Sicut in persona Christi humanitas uidebatur, & latebat diuinitas, ita sacramento uisibili, ineffabiliter se diuina infudit essentia. Hæc Cypriani uerba aperte demonstrant, quod sacramentum simul cū diuinitate adiuncta permaneat, & sacramentaliter diuinitatem in panem & uinum infundi, ipsis pane & uino etiamnum remanentibus, quemadmodum diuinitas humanitatem Christi sibi coniunxit, & simul cum illa habitauit.

Et tamen panis non effigie nec substantia, sed natura (quemadmodum Cyprianus uerissime

me dicit) mutatur. Neque enim hoc sentiebat naturalem panis substantiam protinus discessisse, sed uerbo Dei altiorem ei uim, naturam, conditionemq; adiectam, quæ longe longeque plurimum uim & naturam communis panis superaret. Mysticus enim panis hoc demonstrat (sicuti idem Cyprianus ait) nos spiritus diuini participes effectos, arctissime Christo coniungi, & spiritualiter illius carne & sanguine pasci: ita ut hic sacramentatus panis, sit non modo corporale corporis nutrimentum, sed etiam spiritualis pastus animi.

Eodem modo in baptismo aquæ natura communis mutatur: ad communem enim naturam aquæ, quæ in abluendo & extergendo corpore uersatur, accedit etiã, quod sit ablutionis nostræ & expiationis per spiritum sanctum certissimum testimonium. Itaque præcipuum doctorum testimonium (quod illi firmissimum erroris sui præsidium existimant) facile intelligitur, quam parum pro illis faciat. Sed ad meliorem sententiæ Cypriani explicationem, haud inutile fuerit locum illius, supra Capite quinto citatum, animaduertere.

Chrysostomi sententia, a Papistis,

ad Transubstantiationem, deprauata. Cap. xij.

Chrysostomi sententiam adferunt, quam
E. ij.

Chrysosto.
in hom. de
Eucharistia

CONTRA TRANSVB

indissolubilem esse putant. Ille enim in quadam De Eucharistia homilia sic scribit. Num panem, rum uinum uides? num in secessum ut reliqui cibi abeunt? absit. Non sic cogitandum est: quem admodum enim si cera igni adhibita, assimulatur illi, nihil substantiæ remanet, nihil redundat, ita & hic puta mysteria consumi corporis substantia.

Hic se Papistæ magnificè efferunt, & quasi uictoria parta, triumphant. Ecce inquit, an non grauissimus & eruditissimus uir, apertissimis uerbis dicit, nos neque panem, neq; uinum uidere, illa prorsum quasi ceram igni adhibitam ad nihilum consumi, nullam præterea substantiam remanere?

Responsio. At si ea uerba quæ proxime in Chrysostomo sequuntur, recitassent (quæ astutè de industria prætermiserant) quòdnam Chrysostomi iudicium, & quis sensus esset, facillime patefieret, & in ruborem (nisi ualde impudentes fuerint) conijcerentur.

Chrysostomus enim statim subiungit. Propterea accedentes, ne putetis uos diuinum corpus ex homine accipere, sed ex ipsis Seraphin forcipe ignem. Reputate salutarem sanguinem, quasi è diuino & impolluto latere effluere, & ita approximantes, labijs puris accipite. Quocirca fratres oro uos & obsecro, ne absimus ab ecclesijs, neque in alijs colloquijs occupati simus: stemus tremantes & timidi, dimissis oculis, renata autem ani-

gaudentes sine uoce, iubilantes corde.

Cum igitur hæc uerba, continenter ea subsequantur, quæ à Papistis commemorata sunt, siquidem hij concludere ex uerbis ab se citatis uolunt, neq; panem neq; uinum in sacramento esse, mihi eodem modo cōcludere licebit, neq; sacerdotem ibi, neq; Christi corpus esse.

Quemadmodum enim in priori sentētia Chrysostomus præcipit, ut ne cogitemus nos panem aut uinum uidere, ita in altera mandat, ut ne existimemus nos Christi corpus à sacerdotis manu capere. Quocirca, si ex altera sententia (quemadmodum Papistæ ipsi prædicant) uere colligi nō potest, in sacra communione, minime Christi corpus à sacerdote nobis tribui, fateantur etiam, necesse est, neque necessario, nec uerè ex prima sententia concludi, nullum ibi panem aut uinum adesse.

Atqui hæc omnia in sacrosancta cœna pariter existunt. Christus ipse spiritu aliter perceptus, & fideles pascens, panis & uinum id nobis demonstrans sacramento, & sacerdos horum minister. Itaq; Chrysostomus precise non negat panem & uinum, corpus Christi & sacerdotem adesse, sed figura quadam loquendi, non simplici negatione utitur, sed comparata.

Hic loquendi modus non modo à scriptura est usurpatus, sed etiam omnium scriptorū & linguarum communis est. Cū enim duo inter se con-

E. iij.

ferunt

C O N T R A T R A N S V B

feruntur, in præstantiori re extollenda, & humili
 liori deprimenda, negationibus comparatis uti-
 mur, quæ simpliciter aliquid non negant, sed com-
 paratæ. Cū populus (uerbi causa) reiecto Samu-
 ele propheta, Regem expeterent, Deus Samuelem
 dixit: Non te, sed me reiecerunt. Haud hic sim-
 pliciter intelligitur, Samuelem non reiectum (cuius
 in loco Regem collocari cupiebant) sed in ne-
 gatione comparata, duæ affirmationes intelli-
 guntur, una reiectum esse Samuelem, altera Deū
 etiam, & in primis, reiectum esse.

psalm. 21. Eodem modo, cum Dauid in persona Christi se
 uermem dixerat, & non hominem: nequaquam
 hac negatione, Christum esse hominem, tollit,
 sed ut magnitudine orationis Christum ad infi-
 mam conditionem abijceret, significauit Chri-
 stum, non modo ad humanæ imbecillitatis condi-
 tionem demissum, sed etiam in tantam humilita-
 tem & obscuritatem depressum, ut potius Ver-
 mis quam homo appellandus esset.

Rom 7. Quæ forma loquendi Paulo familiaris admo-
 dum erat. Non ego hæc efficio, inquit, sed pec-
 catum in me habitans. Et alio loco, Non misit
 me Christus ut baptizem, sed ut euangelizem.

1. Cor. 1. Atque iterum, Sermo meus & prædicatio mea,
 non in probabilibus humanæ sapientiæ sermoni-
 bus, sed in spiritus & potestatis demonstratione.

1. Corin. 3. Et rursus, Neque qui plantat est aliquid, neque
 qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Et
 porro,

porro, Non ego, sed Christus in me uiuit. Et, Gal. 4.
 Mihi absit ut gloriar, nisi in cruce Domini no- Gal. 6.
 stri Iesu Christi. Tum, Non est nobis luctatio ad- Ephes. 3.
 uersus carnem & sanguinem, sed aduersus Spiri-
 tus tenebrarum.

In hijs sententijs & permultis alijs eius ge-
 neris, quanquam negationes insint, non tamen
 cogitauit Paulus, prorsus inficiari, se hoc ma-
 lum patrasse, de quo loquebatur, aut penitus
 asseuerare, se non missum ut baptizaret, (qui
 aliquando baptizabat, & ad omnia salutis no- 1. Cor. 1.
 stræ munera obeunda missus erat) aut in uer-
 bo euangelij illustrando, ingeniosis & acutis
 persuasionibus non uti, (quibus certe peroppor-
 tune usus est) aut satorem & irrigatorem nihil
 esse, (qui Dei creaturæ sunt, ad similitudinem
 eius factæ, sine quorum opera neque sementis
 fit, neque messis) aut negare se uiuere, (qui &
 uixit, & omnes regiones lustrauit, ad Dei glo- Ro. 15.
 riam amplificandam) aut plane confirmare se
 nulla alia in re gloriari, nisi in Christi cruce:
 qui letabatur cum letantibus omnibus, & an- 2. Cor. 11.
 gebatur cum anxijs) aut omnino negare cum
 carne & sanguine nos decertare, qui nunquam
 luctationem & perpetuum cum mundo, carne,
 & diabolo, bellum intermittimus. Hijs in sen-
 tentijs omnibus, Paulus (sicuti dixi) non omnino
 cogitauit, absolute illa negare, quæ sine ulla
 dubitatione erant uerissima: sed uoluit præ ma-

E. iij.

ioribus

CONTRA TRANSVB

ioribus illis, hæc leuiores minoris estimanda esse,
 & maximam maiorum rerum rationem habenda
 esse, nempe ut peccatum naturæ infirmita-
 te admissum, originali potius peccato & naturæ
 corruptæ (quæ intus inclusa delitescit) quam uolun-
 tati illius & assensioni assignetur. Et quan-
 quam ad homines sacramento Baptismi tingen-
 dos missus esset, præcipue tamen ad uerbum
 Dei prædicandum constitutus à Deo fuerit: Et
 quantum argumentis usus sit prudentiæ plenis, res-
 rum tamen felix euentus atque exitus, diuina po-
 tentia & sancti spiritus efficientia, proficisce-
 batur. Pari modo, quamuis sator & irrigator,
 aliquid sunt, & multum in munere suo obcundo
 faciunt, Deus tamen præcipue amplificationem
 affert. Vixerat quoque Paulus in hoc mundo, sed
 præcipua illius uita in Christo fuit, quem apud se
 uiuentem gerebat. Multis in rebus gloriabatur,
 etiam in infirmitatibus, maxima tamen eius glo-
 riatio in Christi cruce fuerat. Quotidiana est no-
 bis cum carne lucta, sed grauissima & accerrima
 dimicatio est aduersus hostes spirituales & sub-
 tiles spiritus malos & diabolos.

Gal. 2.

2. Cor. 11.

8. 12.

Gala 6.

Eph. 6.

1. Pet. 3.

Hac loquendi forma etiam Petrus in prima epi-
 stola usus est, præcipiens foeminarum ornatum
 ut ne externus sit, uel criniū calamistro, uel au-
 rea adiectiōe, uel uestiū amictu, sed internus cor-
 dis homo sit, cum integritate, mitis, ac tranquill-
 spiritus, quæ res coram Deo magni pretij est.

Hic

Hic non omnino compositos capillos, aurū, sumptuosas uestes uetuit, (unūquemq; enim is apparatus decet, qui est ordini suo conuenientissimus) sed superbiam nimiamq; ornamentorum externorum cupiditatē detrahēre cogitauit, & fœminas omnes hortari, ut mentes studeant intus omnibus uirtutum luminibus illustrare: neq; de externo corporum apparatu, & sumptuoso uestitu solícite laborare.

Seruator etiam Christus istius sermonis plenus Matth. 6. fuit: Ne, inquit, uobis thesaurum in terris cumuletis. inde admonens, ut potius mentes nostras ad durabilem & perpetuum thesaurum transferamus, quam in terreno hoc, qui uarijs modis corrumpitur & nobis eripitur, hæreamus. Externa enim hæc & mundana, pro locis, temporibus & personis, ab hominibus possideri possunt.

Item alio loco. Vbi deducti, inquit, ad Reges fœditis & principes, ne cogitetis, quid aut quomodo respondendum sit. Hac ille negatione minime uoluit nos negligenter & inconsiderate, quicquid in mentem uenerit, respondere, sed ut cœlesti Patri toti niteremur, sperantes nos sancto illius spiritu satis idonee instruendos potius quam responsis nostro ipsorum ingenio & studio excogitandis, fideremus.

Quid illud, Non uos estis qui loquimini, sed spiritus Dei, qui in uobis loquitur? An non similem omnino rationem in se habet? Spiritus enim Dei

E. v.

salutaria

CONTRA TRANSVB

salutaria & diuina uerba in ora nostra infundit, nos tamen illo suggerente atq; incitante, loquimur.

Math. 23. Deniq; in hijs quæ sequuntur omnibus. Ne uobis
 Math. 23. patrem in terris quenquam appelletis. Nemo uos
 Math. 10. Domini aut magistri nomine appellet. Ne timea-
 Math. 10. tis illos qui occidunt corpus. Non ueni, ut pacem
 Math. 20. in terram mitterem. In mea potestate situm non
 Ioan. 4. est, ad dextram uos aut leuam collocare. Non ado-
 rabitis patrem, neq; hoc in monte, neq; Hierosoly-
 Ioan. 5. mis. Testimonium ab hominibus non accipio. Do-
 Ioan. 7. ctrina mea, non est mea. Non quero gloriam meā.
 Ioan. 8.

In negationibus hijs omnibus, seruator Chris-
 tus non ita restrictè locutus est, ut prorsus hæc
 omnia remoueret, sed ut istis alia anteponeret:
 ut patrem uidelicet cœlestem & dominum, ter-
 reno: timorem eius, ullius creaturæ timori: uerbū
 eius & Euangelium, uniuersæ mundanæ paci: &
 internum ac spiritualem Dei cultū ex puro corde
 atq; anima profectum, externo honori, corporibus
 aut locis definito, præponeremus: quem admodum
 Christus patris gloriam, suæ ipsius anteposuit.

Responsio
 ad Chrys-
 tost. in ho-
 milia De
 cœna Do-
 mini.

Nunc quoniam copiose negationum harum na-
 turam & uim exposui (quæ simplices negatio-
 nes non sunt, sed comparatæ) perfacile est Chrys-
 stostomo respondere, qui istiusmodi formarum lo-
 quendi plenus fuit, & præ cæteris in hoc genere
 excelluit. Neq; enim in ea concione cogitauit un-
 quam, in cœnæ dominicæ administratione, panē,
 uinum,

uinum, sacerdotem, corpus Christi adesse, negare, (quod Papistas etiam fateri necesse est) sed propositum eius fuerat, mentes nostras à terrenis rebus ad cœlestia traducere, ut non tam panem, uinum, sacerdotem, & Christi corpus consideraremus, quam diuinam eius naturam & sanctum spiritum, nobis ad æternam salutem datum.

Itaq; persæpe eodem in loco hijs uerbis usus est, Cogita, ne cogites, ne putes, aut existimes, ut ne mentes & cogitationes nostras in panem, uinum, sacerdotem, corpus Christi, defigeremus, sed longe altius ad spiritum & diuinam eius naturam attolleremus, sine quibus (ut de hijs ipse testatur) caro nihil prodest: Spiritus (inquiens) est qui uiuificat, caro non prodest quicquam.

Et quemadmodum Chrysostomus multis in locis nos hortatur, ut ne in aquam in Baptismo, sed in spiritum sanctum in Baptismo perceptum, & aqua representatum intueamur, ita in hac De cœna Domini homilia, impellit nos, ut mētes nostras à rebus corporatis & sub sensum cadentibus, ad res spirituales & minime sub aspectum subiectas, transferamus.

Et quamquam Christus semel tantum in crucem actus sit, studuit tamē Chrysostomus, ut illud nobis propositum haberemus, nos quotidie illum uidere flagris uexatū atq; afflictum, corpus eius in cruce depēdens, hastam lateri eius transfixam, sanctissimum sanguinem de latere eius in ora nostra

CONTRA TRANSVB

Gal. 3.

stra profluentem. Quo in genere locutionis, Paulus ad Galatas scripsit, Christum depictum & cruci affixum in illorum conspectu.

Itaq; in eadem Homilia, paulo ante hunc locum citatum, Chrysostomus hijs uerbis usus est: Quid facis homo? Non promisti sacerdoti, qui dixit, Sursum mentem & corda? & dixisti, Habemus ad Dominum? Non reuereris & erubescis? Et illa ipsa hora mendax inueniris? Papè, mensa mysterijs instructa est, & agnus Dei pro te immolatur, sacerdos pro te angitur, ignis spiritualis ex sacra mensa refluat: Seraphin astant sex alis faciem tegentia, omnes incorporeæ uirtutes, pro te cum sacerdote intercedunt, ignis spiritualis è cælo descendit, sanguis in crateram, in tuam purificationem, ex immaculato latere haustus est: Et non erubescis? reuereris? & confunderis? neq; Deum tibi propitium facis? Non conscientia tua iudicat te ô homo? Centum sexaginta octo horas habente hebdomada, unam & solam horam sibi ipsi segregauit Deus, & hanc in opera secularia, & in ridicula & in conuenticula insumis. Cum qua postea fiducia ad mysteria accedes? O quam polluta conscientia.

Hucusq; Chrysostomi uerba recitauimus, quæ declarant quibus rebus mentes nostræ in hac cœna Domini attentæ esse debent, nempe ab ea rerum quæ sub sensu cadunt cogitatione traductæ, ad diuinarum rerum & cœlestium perspicientiam. Sic igitur concludo, satis plane & aperte responsum esse huic

huic loco Chrysostomi, quem Papistæ inexplicabilem & indissolubilem esse putant. Atq; ut hæc Chrysostomi sententia melius intelligatur, non abs re fuerit, locum illius superius citatum, capite quinto, legere.

Ambrosij locus explicatus, quem

Papistæ pro se adducunt.

Cap. xij.

AD H V C Ambrosij locus restat, (quem Ambrosius
De ijs qui
mysterijs
initiantur. Papistæ multum pro se facere iudicant) quem si diligentius & attentius paulo intueamur, animaduertemus, quantum in eo decipiantur. Locus est in libro De ijs qui initiantur mysterijs. Probemus non hoc esse quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit. Maioremq; vim esse benedictionis, quam naturæ: quia benedictione etiam natura ipsa mutatur. Virgam tenebat Moses, proiecit eam, & facta est serpens: Exo. 7. Rursus apprehendit caudam serpentis, & in uirgæ naturam reuertitur. Vides igitur prophetica gratia bis mutatam esse naturam, & serpentis & uirgæ. Currebant Aegypti flumina Exod. puro aquarum meatu, subito de fontium uenis, sanguis coepit erumpere. Non erat potus in fluuijs. Rursus ad prophetæ preces, cruor cessauit fluminum, aquarum natura remeauit.

Circunculus

C O N T R A T R A N S V B

- Exo. 14.** Circumclusus undiq; erat populus Hæbreorum: hinc Aegyptijs uallatus, inde mari clausus: uirgâ leuauit Moses, separauit se aqua, & in murorû speciem congelauit, atq; inter undas uia pedestris apparuit. Iordanus retrorsum conuersus contra naturam in sui fontis reuertitur exordium. Nonne claret naturam uel maritimorum fluctuum, uel fluuialis cursus esse mutatum? Sitiebat populus, tetigit Moses petram, & aqua de petra fluxit. Nunquid non præter naturam operata est gratia, ut aqua in uomeret petra, quam non habebat natura? Marath fluuius amarissimus erat, ut sitiens populus bibere non posset: Misit Moses lignum in aquam, & amaritudinem suam, aquarum natura, deposuit, quam infusa subito gratia temperauit. Sub Helizco propheta uni ex filiis prophetarum excussum est ferrum de securi, & statim mersum est: rogauit Helizcum qui amiserat ferrum, misit etiam Helizeus lignum in aquam, & ferrum natauit. Vtiq; & hoc præter naturam factum esse cognoscimus. Grauior est enim ferri species quam aquarû liquor. Aduertimus igitur maioris esse uirtutis, gratiam quam naturâ, & adhuc tamen propheticae benedictionis numeramus gratiam. Quod si tantum ualuit humana benedictio, ut naturam conuerteret, quid dicimus de ipsa consecratione diuina, ubi uerba ipsa Domini saluatoris operantur? Nam sacramentum id quod accipis, Christi sermone conficitur. Quod si tantum ualuit

luit sermo Heliae, ut ignem de cælo deponeret, non ualebit Christi sermo, ut species mutet elementorum? De totius mundi operibus legisti, quia ipse dixit & facta sunt: ipse mandauit & creata sunt. Sermo autem Christi, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non potest ea quæ sunt, in id mutare quod non erant? Non enim minus est nouas rebus dare, quam mutare naturas.

Hucusq; Ambrosius, siquidem hic liber eius sit, quod à grauißimis & doctißimus uiris minime existimatur. E quibus uerbis papistæ colligunt, in cæna Domini post uerba, quæ uocant consecrationis, neq; panem remanere neq; uinum, quia Ambrosius hoc loco ait, naturam panis & uini mutari.

Atqui ut illis satisfiat, qui alias contentiosi esse non desinunt, hoc in gratiam illorū donemus, Ambrosij librum hunc esse, nihil tamen facit ad illorū sententiā promouendam, sed eam potius oppugnat. Neq; enim ait substantiam panis & uini discedere, sed naturam mutari. Quod perinde est, ac si diceret: In cæna Domini minime capiendus panis & uinum est, quemadmodum cæteri uulgares cibi & potiones capiuntur, sed ut res in altiore longè naturā & uim mutata, & pro sancto pastu percipiendæ, ubi spiritali, & naturam longo intervallo superante, cibo & potione complemur, & cælitus alimur carne Christi & sanguine, omnipotentia Dei, & admirabili spiritus sancti efficientia. Hec ita cum panis & uini substantia permanente conue-

C O N T R A T R A N S V B =

conueniunt, ut si è medio tolleretur, & non consisteret, hic spiritualis pastus minime nobis per illam significaretur.

Itaq; in quam plurimis exemplis, ab Ambrosio pro admirabili naturarũ mutatione adductis, substantie illarum permanebant, postquam natura & uis illarũ mutata esset. Vt cum aqua Iordanis contra naturam, quasi murus consisteret, aut contra decurrētis aluei cursũ, ad fontē reuerteretur, aquæ tamen substantia eadem remansit, que ante fuit. Et saxum illud, quod præter naturam, aquam profuderat, idem saxum remansit, quod antea fuerat. Fluvius Marath, qui uirus illud amaritudinis mutauit, nullam substantiæ partem mutauit. Nec ferrum quod contra naturam in summa aqua natabat, ullam substantiæ partem amisit. Quocirca, quemadmodum in hijs naturarum conuersionibus, substantiæ nihilominus eadem remanebant, que ante conuersionem fuerant, eodem modo panis & uini substantiæ in cœna Domini remanent & naturaliter percipiuntur, & in uentriculo concoquuntur, quamuis sacramentalis mutatio in Christi corpus & sanguinem fiat. Atq; hæc sacramentalis mutatio, hunc supernaturalem & spirituales & inexplicabilem pastum, nutrimentum, concoctionem corporis & sanguinis Domini omnibus illis declarat, qui piè & religiose panem sacramentalem & uinum percipiunt.

Quod uerò Ambrosius de substantiæ panis &
uini pera

nini permansione, ad hunc modum iudicarit, e-
tribus alijs eadem de re, in eodem capite compr-
hensis exemplis, satis perspicuum est. Primū ex
hijs, qui regenerantur, in quibus post regenera-
tionem prior substantia eadem manet. Alterum
de incarnatione seruatoris Christi, ubi nulla om-
nino discessit substantia, sed aequae diuinitatis ac
humanitatis (quam de Virgine accepit) substan-
tia remanet. Tertium de aqua Baptismi est, ubi
aqua etiam aqua esse non desinit, quanquam spi-
ritus sanctus in aquam se infundat, uel potius in
eum, cui aqua affunditur.

Quanquam autem Ambrosius alio in lib. qui in-
scribitur, De sacramentis, dicat: Panis iste, panis
est ante uerba sacramentorum: ubi acceperit con-
secratio, de pane fit caro Christi. Eodem tamē in
libro & capite, narrat quibus modis & ratio-
nibus id efficiant uerba Christi, non sublata pa-
nis substantia, sed adiecta pani corporis Christi
gratia, atque adeò inposito illi corporis Chri-
sti nomine.

Lib. 4. De
sacra. ca. 4.

Huius rei quatuor ponit exempla. Primum
de hominis regeneratione. Alterum de aqua Ma-
ris rubri stante. Tertium de amara Marathi a-
qua. Quartum de ferro, quod aqua super-
natant. Quibus in exemplis perspicuum est,
quamuis quaedam naturae sit commutatio, prio-
rem tamen substantiam perpetuò eandem per-
manere. Itaque uniuersam causam hijs

F. i.

hiera

CONTRA TRANSVE

uerbis concludit, Si ergo tanta uis est in sermone Domini I E S V, ut inciperent esse quæ non erant, quanto magis operatorius est, ut sint quæ erant, & in aliud commutentur? Ex quibus manifestum est, quamuis hæc admirabilis sacramentalis & spiritualis panis conuersio fiat in corpus Christi, eadem tamen substantia panis maneat, quæ fuit.

Ad hunc modum satis responsum est tribus præcipuis Patrum authoritatibus, Cypriani, Chrysostomi, & Ambrosij, quibus Papiæ præcipue abutuntur, ad transubstantiationis errorem confirmandum. Alias rationes & authoritates habent, quas eandem ad rem afferunt, sed quia perexiguum & leue pondus habent, & refutatu faciles sunt, prætermitto: neq; lectorem hoc tempore perturbare uolo, sed iudicio eius æstimandas relinquere.

Absurda, quæ transubstantiationem sequantur. Cap. xiiij.

NVNC doctrinarum monstra & portenta recensbo, quæ hunc Transubstantiationis errorem necessario consequantur, quum nihil omnino huiusmodi ueram & orthodoxam fidem, uerboq; Dei innixam, consequatur.

Ac primum, Si à Papiſtis interrogetur, quid frangatur, edatur, bibatur, labijs, ore, dentibus
in

in hoc sacramento teratur, nihil habent præter
accidentia, quod respondeant. Panem enim & uin-
um aiunt, uisibile elementum in hoc sacramen-
to non esse, sed accidentia sola. Atq; ita fateri
coguntur, accidentia frangi, edi, bibi, teri, de-
glutiri, sine ulla prorsus substantia: quæ res non
modo rationi, uerum etiam antiquorum Patrum
doctrinæ repugnat.

Deinde, (quod omni generi disciplinarum est 2.
contrarium) transubstantiatores hij affirmant,
panis & uini accidentia in aëre sola, absq; ulla,
cui nitantur substantia, pendere. Quo quid ab-
surdus dici possit?

Tertio, substantiam corporis Christi, ibi rea 3.
ipsa, corporata & naturaliter, sine ullis acciden-
tibus adesse. Itaq; substantiam sine accidentibus,
& accidentia sine substantia, Papiæ constituunt.

Quarto, locum ubi panis & uini accidentia sunt, 4.
nullam habere ad se explendam substantiam, atq;
adeo uacuum (à quo natura maximè abhorret)
necessario confiterentur.

Quinto, minime uerentur assuerare, ubi pa- 5.
nis mucidus est, aut in uermes conuersus, aut ubi
uinum acescit, substantiā ex accidentibus effici.

Sexto, substantiam solis accidentibus, sine ulla 6.
substantia nutriri, si quando felem, murem, canē,
aut aliud quoduis animal, sacramentalem panem
deuorare contingat.

He atq; aliæ eius generis infinite ineptiæ, atq;

F. ij.

absurda

CONTRA TRANSVE

absurditates, necessario consequuntur hanc transubstantiationem Papisticam, quibus (quemadmodum illi ipsi confitentur) nunquam poterint respondere.

Et admirabile certè est, quomodo inter se dissentiant, dum obiecta dissolvere cupiunt.

Doctrina uerò scripturæ, & antiquæ & catholicæ (non istius recens corruptæ Romanæ) ecclesiæ, non modò ad intelligendum aperta est, uerum etiam ad obiecta refutanda satis expedita, & ab omnibus his absurdis erroribus & ineptijs uacua, & cum uerbo Dei, cum antiqua ecclesia, cum ratione humana, cū philosophia, consentiens.

Nam quod ad primum attinet, quid frangitur, quid editur, quid bibitur, quid dentibus in hoc sacramento teritur, facile respondetur: Panis &

1. Cor. 10. uinum. Ita enim Paulus: Panis quem frangimus.

De secundo & tertio tenendum est, neque substantiam corporis Christi sine suis accidentibus esse, neque panis & uini accidentia à substantia disiuncta in aëre sola pendere, sed iuxta omnem & rationem & rerum experientiam, substantiā cum panis & uini tamen corporis Christi sua sibi accidentia retinere, & accidentia quoque suis ipsorum substantijs niti.

Ad quartum dicitur, Nullum locum post consecrationem omni substantia uacuum relictum esse, (quemadmodum Papistæ somniant) sed panem

nem & uinum sua ipsorum loca, quemadmodum
antea, explere.

In quinto & sexto quid aliud affirmandum est,
quam uermes, mucorem, acetum, cursu quodam
naturæ (quemadmodum usus communis & di-
scipline omnium recte de rebus sentientium doc-
cent) ex substantia panis & uini, nimis diu affer-
uata, gigni, & non ex accidentibus solis (sicuti
Papistæ leuiter existimarunt) & substantiam pa-
nis & uini, non accidentia sola, alere & susten-
tare corpora edentium eam?

Hijs in responsionibus nihil absurdum aut
ineptum est, nihil dictum uel contra sacram scri-
pturam, uel naturalem rationem, uel philoso-
phiæ studium, uel usum communem rerum, uel
aliquem ex antiquis patribus, uel primam illam
& Catholicam Ecclesiam, sed tantum contra
impiam & irreligiosam Romanæ & Papisti-
cæ Ecclesiæ disciplinam. Execranda autem
hæc Antichristi synagoga, multa & uaria in hac
causa aduersus Christi doctrinam, aduersus an-
tiquam & Catholicam Ecclesiam, aduersus san-
ctos Patres & Martyres, aduersus naturam, phi-
losophiam, atque omnem denique disciplinam
pronunciauit, statuit, & pro fidei legibus
decreuit, ut nos à uera fide auerteret.

Quis enim alius huius Antichristianæ disci-
plinæ finis esse potest, quam subdola quadam

DE PRAESENTIA CHRISTI
astutia, Christianos à uero Christi cultu, ad gra-
uissimam & perniciosissimam omnium idolola-
triam quæ unquam ante hac excogitata fuerant,
abducere. Quod in consequenti ora-
tione mea, planius demonstrabo.

Finis Libri Secundi.

LIBER TERTIVS.

Quemadmodum Christus in sa-

cramento præsens sit.

Caput primum.

HACIAM DE Trā
substantiatione causa sa-
tis pertractata (quæ pri-
ma pars est, in qua Pa-
pistica doctrina à Catho-
lica ueritate dissentit)
sequitur ut de modo præ-
sentie Corporis & san-
guinis Christi in sacra-
mento eius differamus, quæ secunda pars est,
& non minorem opinionum dissensionem, quàm
prima continet.

Ad cuius rei planiorem explicationem, illud
intelli-

intelligendum est, (quod Christianis omnibus satis est cognitum) Christum seruatorem perfectum Deum, & in omnibus equalem & coeternum Patri, nostra causa perfectum hominem effectum esse, carne & sanguine de beata Virgine sumptis, & in cæteris (peccatum tantum excipio) nostri similem, perfecta anima & perfectio corpore, ad diuinam naturam adiunctis: Huius anima, uita, sensu, uoluntate, ratione, prudentia, memoria, cæterisque ad humanam animam aliqua ex parte pertinentibus, prædita est. Corpus autem ex uera carne & ossibus constabat, non modo humani corporis membrorum iustam conformationem & ordinem continens, sed etiam fame, siti, labore, sudore, defatigatione, frigore, calore, cæterisque infirmitatibus & perturbationibus humanis affectum, & morte etiam ipsa, eaque in cruce uilissima & æruginosissima. Post mortem, eodem cum corpore, tum uisibili, tum contractibili surrexit, & in cõspectum suorum uenit, & apostolis illud ostendit, & in primis Thomæ, cui iusserat, ut manus lateri admaueret, & uulnera eius contrectaret. Tum, eodem ipso cum corpore in cælum conscendit, Apostolis illud uidentibus, & dum ascenderat intuentibus, ibique ad dexteram Dei patris sedet, ad extremum usque diem permanens, quo tempore ad iudicium de uiuis & mortuis ferendum, rediturus est.

DE PRAESENTIA CHRISTI

Hæc uera est & Catholica fides, quam scriptura docet, & uniuersa Christi ecclesia à suo iam inde ortu, usq; ad hæc ferè tempora credidit, nisi quod quadringentis, aut quingentis ab hinc annis, Episcopus Romanus cum Papistarum quorundam assensu, nouam quandam & recens excogitatam fidem extruxerat: & hoc nobis deinceps credendum proposuerat, nempe quod hoc idem corpus reipsa, corporate, & sensibilibiter, in hoc mundo remanserit, & sexcentis simul in locus sit, & in omnibus arculis, pixidibus & panibus consecratis, inclusum delitescat.

De differentia inter veram & Fapisticam, De præsentia Christi, doctrinam. Cap. ij.

Quanquam Christum ita fateamur esse in omnibus, qui in illum credunt, ut carne & sanguine suo spiritualiter pascat & sustinet eos, & uitam largiatur eternā, eiusq; rei certiores illos reddat, tū promissione uerbi, tū sacramentali in coena pane & uino, (quæ eandem ob causam ante mortē suam instituerat) non parū tamē à grauißimis Papistarum erroribus dissentimus.

1 Illi enim docent, Christum in pane & uino esse, Nos uerò (quemadmodum ueritas ipsa fert) Christum in illis esse docemus, qui digne panem hunc & uinum percipiunt.

illi

2
 Illi contendunt, ubi quis hæc elementa percep-
 rit, Christum in os, fortasse etiam in uentriculū,
 sed nō ulterius, ingredi: Nos uerò dicimus Christū
 in toto homine esse, tum in corpore, tum animo
 eius, qui digne hæc elementa percipit, nedum in
 uentre aut ore.

3
 Illi, Christum ore percipi, & cum pane ac uino
 intrare: Nos, mente ac animo percipi, & per fidē
 intrare, asseueramus.

4
 Illi, Christum in Sacramentali pane, etiam inte-
 grum annum asseruato, uel quamdiu forma panis
 manet, recipi inesse: sed post perceptionem sacra-
 menti, ubi panis ore teritur, aut in uentre muta-
 tur, in cælum auolare disputant: Sed nos Christū
 in homine, digne panem percipiente, remanere di-
 cimus, quamdiu homo membrum Christi maneat.

9
 Illi, in sacramento corporata Christi mem-
 bra minime locis inter se disclusa esse, sed ubicunq;
 caput sit, ibi pedes: & ubicunq; brachia fue-
 rint, ibi tibiae: ita ut in singulis panis & uini frus-
 tulis, integrum caput, integros pedes, carnem,
 sanguinem, cor, pulmonem, pectus, latera, omniaq;
 confusa atq; admixta, sine ulla partium uel di-
 stinctione uel differentia esse dicunt. Oh quam
 stolidi hæc atq; anili excogitatio est, sanctissimū
 & perfectissimū Christi corpus, in tam
 perturbatum & monstrosū corpus conuertere:
 & tamen nihil tam ineptum & nugatoriū inue-
 nire Papistæ possunt, quod non ab omnibus quasi

DE PRAESENTIA CHRISTI

certissimum Dei oraculum, & expressum fidei articulum sine ulla dubitatione suscipi iubeant.

6 Hoc praeterea Papistae afferunt, canem uel Catum corpus Christi edere, si forte sacramentalem panem edant: Nos uero dicimus, praeter hominem, nullam terrenam creaturam percipere carnem aut sanguinem eius posse.

7 Illi dicunt, tum bonos tum malos quosque corpus Christi edere: Nos uero, utrosque sacramentalem panem & uinum percipere, sed neminem uerum Christi corpus & sanguinem percipere, nisi qui uiuum corporis eius membrum fuerit.

8 Illi dicunt, bonos corpus & sanguinem Christi solummodo tum percipere, cum sacramentum percipiunt: Nos dicimus, illos tam diu uesci, bibere, ali Christo, quamdiu membra corporis illius sunt.

9 Illi dicunt, corpus Christi in sacramento, suam propriam formam & quantitatem habere: Nos dicimus, Christum ibi sacramentaliter & spiritualiter adesse, sine ulla uel forma uel quantitate.

10 Illi dicunt, patres & prophetas ueteris testamenti non percepisse corpus & sanguinem Christi: Nos dicimus, illos corpus & sanguinem eius percepisse, quamuis nondum natus aut incarnatus fuerit.

11 Illi dicunt, corpus Christi quotidie toties effici, quoties Missatur, & ex pane ac uino tum effici: Nos dicimus, Christi corpus semel tantum effectum, idque non ex panis & uini, sed beatæ Virginis substantia.

substantia.

12 Illi dicunt, Missam sacrificium esse peccata expians, non rei oblatae praestantia, sed offerentis sacerdotis religione: Nos dicimus, hanc illorum sententiam insigne mendacium & foedissimum errorem, ad Christi gloriam euertendam, esse. Nostra enim pro peccatis satisfactio, neq; religio, neq; oblatio sacerdotis est, sed unica pro uniuersi mundi peccatis hostia & satisfactio, est mors Christi, & corporis eius in cruce oblatio, quam ipsemet semel tantum in cruce, & praeter ipsum nemo unquam obtulit. Illae itaq; oblationes quas Sacrifici quotidie Papistici in Missis offerunt, non possunt esse pro aliorum peccatis, Ministri religione, satisfactio, sed uanissimum commentum & dolus malus, Diaboli sunt, quo Antichristus multos iam annos elusit atq; occaecauit mundum.

13 Illi dicunt, Christum corporate multis in locis, uno atq; eodem tempore simul esse, asseuerantes ibi Christum reuera & corporate praesentem, ubi cunq; panes consecrati fuerint: Nos dicimus, quem admodum sol corporate in caelo & non alibi est, uirtute tamen atq; efficientia, in terris est, cuius ui atq; influxu mundana haec gignuntur, aluntur, & ad naturae perfectionem accedunt, ita seruator Christus corporate in caelo est, ad dexteram patris sedet, quamuis spiritu promiserit se nobis in terris, usq; ad mundi interitum affuturum. Et quotiescunq; duo aut tres in nomine eius congregantur

¶

DE PRÆSENTIA CHRIS-

tur, in medio illorum est. cuius cœlesti gratia omnes pii per illum primo spiritualiter regenerantur, deinde augentur & crescunt ad spirituales in Christo perfectionem, spiritualiter per fidem corpore & sanguine illius percipiēdo, quamquam idem in cœlo corporate & longe ab oculorum nostrorum acie disclusus maneat.

Sententiæ nostræ, ex fidei Symbolo, confirmatio. Cap. iij.

N V N C uerò ut ad præcipuum sententiæ nostræ caput reuertamur, ne hoc nouum commentum uideri posset, recens à nobis excogitatum (Christum, quod ad humanam naturam pertinet, in cœlo & non in terris esse) planum faciemus (uolente Deo) non hoc fictitium, aut nuperum esse, sed ueterem & antiquam semper hanc fidē Ecclesiæ Catholicæ fuisse, usq; dum Papiſtæ multa nouassent, & recens hoc de corporata Christi naturali & in sensum cadente permansione, & in capsula aut intra panis & uini ambitum inclusione, commentum inuexissent. Hoc non aliam confirmationem postulat, quam generalem in fidei articulis omnium Christianorum professionem, ubi de humana Christi natura, fide hoc constanter tenendum docemur: Conceptū ē spiritu sancto Christum, natum ex Maria uirgine, Pontio Pilato præside, passum, in crucem actum, mortuum, sepultum.

tum, descēdisse ad inferos, tertio die resurrexisse, in cœlum ascendisse, ad dexteram patris omnipotentis sedere, inde uenturum ad uiuos & mortuos iudicandos.

Hæc semper fuerat Christianorum fides catholica, Christum (quod ad corpus & humanam naturam pertineret) in cœlo esse, & ibi permansurum, usq; dum ad extremum iudicium ueniret.

Et quoniam in hac summa fidei nostræ de discessu eius à terra, & ascensu eius ad cœlos expressa mentio facta est, siquidem fidē nostrā ulla ratione attingeret, Christi corpus simul etiā in terris esse, hoc certe loco tanta necessitas illius commemorandi obiecta fuit, ut illud haud dubie silentio præteritū non fuisset. Christus enim, si quod ad humanam naturam spectat, tum sit hic, tum hinc discesserit, & horum utrumq; fide nostra contineri debet, in publica fidei professione, ubi unius mentio facta est, debebat etiam alterius mentio fieri, ne dum hoc profiteremur, ab illa longe discederemus, cum tantum inter se dissentiant.

Eiusdem sententiæ, ex scripturis, confirmatio. Cap. iij.

CV M hoc fidei capite, uniuerſa scriptura, & antiqui ecclesiæ Christianæ patres cōsentiant, Christus enim ipse ait: Relinquo mundum Ioan. 16.
& abeo ad Patrem. Et alio loco: Pauperes semper Matth. 26.
habebia

DE PRAESENTIA CHRISTI

habebitis uobiscum, me autem non semper habebitis. Huius ille nos erroris admonuit, hijs uerbis.

Matth. 24. Veniet tempus, cum multi impostores in mundo futuri sunt, & dicent: Ecce hic est Christus: & illic est Christus. sed ne credatis, inquit Christus.

Marc. vlt. Et Marcus scribit, Dominum Iesum in coelum sublatum, & ad dexteram patris sedere. Paulus hora-

Colos. 3. tatur omnes ut caelestia quaerant, ubi Christus, in-

Heb. 10. quit, ad dexteram Dei patris sedet. Et alibi: Eius modi Pontificem habemus, qui in caelo sedet, ad

Heb. 10. dexteram solij amplitudinis. Et, Unica hostia pro peccatis oblata, ad dexteram Dei perpetuo sedet, de cetero expectans, usq; dum hostes eius scabellum sub pedes eius subiciantur.

Eiusdem sententiae ex antiquis patribus confirmatio. Cap. v.

Origenes
in Matth.
ca. 25. hos
mil. 33.

ATQVE haec est perpetua ueterum omnium ecclesiae scriptorum de hac re sententia. Ac primo Origenes in Matthaeum hanc causam disputat, quomodo Christus peregrinus appellari possit, qui in aliam regionem discesserit, cum nobiscum ipse sit usq; ad mundi interitum: & adsit hijs omnibus, qui in nomine eius congregantur. Ad hunc itaq; modum loquitur. Primum quaeramus de peregrinatione ipsius, maxime quia peregrinationi eius uidetur esse contrarium, quod ipse de se Discipulis suis promittit, dicens: Vbi fuerint duo

duo uel tres congregati in nomine meo, ibi sum
in medio eorum. Item illud: Ecce ego uobiscū sum
omnibus diebus, usq; ad consummationem seculi.
Et quod Baptista dicit de eo, ubiq; eum esse de-
monstrans, ita, In medio autem uestrum stat, quē
uos nescitis, ipse est qui post me uenit. Propterea
dicit aliquis, Si in medio etiam nescientiū se stat:
si ubicunq; duo uel tres congregati fuerint in no-
mine eius, inter eos habetur: si per omnes dies ui-
ta Discipulorum cum eis est, usq; ad consummati-
onem seculi, quomodo in ista parabola proponitur
peregrinans? Tractantes autem assumere debemus
& illud quod Paulus ait de se: Ego autem absens
corpore, præsens spiritu, iā iudicauit ut præsens,
congregatis uobis & meo spiritu cum uirtute Do-
mini Iesu: cum qui talis est, tradere sathane in in-
teritum carnis, ut spiritus eius saluus sit in die
Domini nostri Iesu Christi. si enim uirtus Iesu cō-
gregatur cum hijs qui congregantur in nomine
eius, non peregrinatur à suis, sed semper præs-
ens est eis. Quod si semper omnibus suis est præsens,
quomodo introducunt eum parabole eius peregrin-
antem? uide ut possimus soluere hoc modo quod
queritur. Qui enim dicit Discipulis suis: Ecce ego
uobiscum sum, usq; ad consummationem seculi.
Et item. Vbi fuerint duo uel tres congregati in
nomine meo, ibi sum in medio eorum &c. Et qui
in medio etiam nescientium se consistit, unigeni-
tus Dei est. Deus uerbum, & sapientia & iustitia
& ueritas

DE PRAESENTIA CHRISTI

Ueritas, qui non est corporeo ambitu circumclusus. Secundum hanc diuinitatis suae naturam non peregrinatur, sed peregrinatur secundum dispensationem corporis quod suscepit. Secundum quod turbatus est, et tristis factus est, dicens: Nunc anima mea turbatur. Et iterum: Tristis est anima mea usque ad mortem.

His uerbis Origenes aperte sententiam suam exposuit, Christi corpus nequaquam simul nobiscum praesens et absens esse. Id enim esset ex uno corpore duas naturas efficere, et corpus Christi diuidere, cum fieri non posset, ut una eademque natura simul nobiscum sit, et longe à nobis absit. Docet itaque Origenes, ut praesentia eius de diuina natura, absentia autem de humana intelligatur.

Augustinus
ad Dardanum
Episto. 57.

In hanc quoque sententiam Augustinus in epistola ad Dardanum. Noli itaque dubitare, ibi esse nunc hominem Christum Iesum, unde uenturus est: memoriterque recale, et fideliter tene Christianam confessionem, quoniam resurrexit à mortuis, ascendit in caelum, sedet ad dexteram patris, nec aliunde quam inde uenturus est ad uiuos mortuosque iudicandos. Et sic uenturus est (illa angelica uoce testante) quem admodum ire uisus est in caelum, id est, in eadem carnis forma atque substantia, cui profecto immortalitatem dedit, naturam non abstulit. Secundum hanc formam putandus non est ubique diffusus. Cauendum est enim, ne ita diuinitatem astruamus hominis, ut ueritatem corporis auferamus.

Hæc

Hæc Augustini uerba aperta sunt: & statim adiicit.

Dominus Iesus est ubiq; per id quod Deus est: In cælo autem per id quod homo. Et tandem sic concludit. Dominum Iesum Christum ubiq; præsentem esse nō dubites, tanquam Deum, & in eodem templo Dei esse tanquam inhabitātem Deū, & in loco aliquo cæli, propter ueri corporis modum. Et rursus Augustinus in Iohannem.

In Ioā. tra
stat. 30.

Dominus (inquit) Iesus sursum est, sed etiam hic est ueritas Dominus. Corpus enim Domini in quo resurrexisset, in uno loco esse oportet, ueritas eius ubiq; diffusa est.

Et alio eiusdem libri loco, in hijs Christi uerbis explicandis (Pauperes semper habebitis uobiscum, me autem nō semper habebitis.) Christum ait de corporis sui præsentia hæc locutum. Nam secundum maiestatem suam (inquit Augustinus) secundum prouidentiam, secundum ineffabilem & inuisibilem gratiam, impletur quod ab eo dictum est: Ecce ego uobiscū sum usq; ad consummationem seculi: secundum carnem uero (quam Verbum assumpsit) secundum id quod de Virgine natus est, secundum id quod à Iudæis comprehensus est, quod ligno crucifixus, quod de cruce depositus, quod linteis inuolutus, quod in sepulchro cōditus, quod in resurrectione manifestatus, non semper habebitis me uobiscum. Quare cum conuersatus est secundū corporis præsentiam quæ

Tra. 50.

DE PRÆSENTIA CHRIS-

draginta diebus cum discipulis suis, & eis deducen-
centibus, uidendo ac sequendo ascendit in cælum
& non est hic, (ibi enim sedet ad dexteram, Dei
patris) & est hic, non enim recessit præsentia
maiestatis. Aliter secundum præsentiam maie-
statis semper habemus Christum, secundum præ-
sentiam carnis recte dictum est discipulis, Me au-
tem non semper habebitis. habuit enim illum ec-
clesia, secundum præsentiam carnis, paucis diebus,
modo fide tenet, oculis non uidet. Hucusq; Au-
gustinus.

De essentia
diuinitatis

In alio autem libro, qui Augustino inscribitur,
hæc uerba insunt. Dei filium secundum substan-
tiam diuinitatis suæ inuisibilem, incorporeum, im-
mortalem & incircumscriptum, nos credere &
confiteri oportet: iuxta humanitatem uerò, uisi-
bilem, corporeum, localem, atq; omnia membra
humana ueraciter habentem, credere conuenit
& confiteri.

Ex hijs Augustini dictis perspicuum est, hanc
Catholicæ fidei professionem esse, Christum iux-
ta corpoream hominis naturam in cælo esse, &
minime nobiscum in terris præsentem esse. Hæc
enim est propria ueri corporis natura, ut unius
loci spacio contineatur, non autem uel ubiq; sit,
uel multis simul locis diffundatur. Quamquam
autem Christi corpus post resurrectionem immor-
tale factum sit, hæc tamen corporis natura mi-
nime ablata est, tum enim (sicuti Augustinus
ait)

ait) uerum corpus non esset . Viam præterea
 & rationem , qua Christus hic nobiscum præ-
 sens in terris, & absens sit , Augustinus de-
 monstrat . Ait enim illum Diuina natura, ma-
 iestate, prouidentia, & gratia, præsentem esse,
 humana natura & corporea, absentem ab hoc mū-
 do, & præsentem in cælo esse.

Cyrillus in Euangelium Iohannis cum hac
 Augustini sententia conuenit, ita loquens .

Cyrillus in
 Iohannem
 cap. 21.

Et si Christus corporis sui præsentiam hinc sub-
 duxit, maiestate tamen diuinitatis semper adest,
 sicut ipse à discipulis abiturus pollicetur, Ecce
 ego uobiscum sum omnibus diebus usq; ad consum-
 mationem seculi.

Rursus alio eiusdem libri loco, sic scribit.

Lib. 9.
 cap. 21.

Credere oportet fideles, quamuis à nobis cor-
 pore absit , uirtute tamen sua omnia & nos
 gubernari , adesseq; semper ipsum omnibus, qui
 eum diligunt . Propterea dicebat : Amen a-
 men dico uobis , ubicunque sunt duo uel tres
 congregati in nomine meo, ibi sum in medio eo-
 rum . Nam quemadmodum, quando ut homo in
 terra conuersabatur , tunc etiam cælos imple-
 bat, & angelorū consortia non relinquebat: eo-
 dem nunc modo, quum sit in cælis cum carne, ter-
 ram tamen replet, & cum eis est qui eum dili-
 gunt . Obseruandum autem est, quia quamuis se-
 cundum carnem solummodo abiturus erat (adest

G. ij,

enim

DE PRÆSENTIA CHRIS

enim semper uirtute Deitatis, ut diximus) modico tamen tempore cum discipulis se futurum dicebat. Hæc Cyrillus.

Ambro. in Eodem modo Ambrosius ait, Christum nec supra terram, nec in terra quærendum esse, sed in cælo, ubi sedet ad dexteram patris.

Gregorius in hom. pascualis. Quid Gregorius, an non eodem spiritu ductus, conspirasse uidebatur cum cæteris, quum ita scribit? Christus, inquit, non est hic per præsentiam carnis, qui tamen nusquam deest per præsentiam maiestatis.

Quas hic subtilitates (quæso) Papistæ reperire poterunt ad hunc perniciosum errorem defendendum, (Christum in humana natura corporate in consecratis pane & uino inesse) cum uniuersa Christi Catholica & antiqua Ecclesia longe diuersum senserit, & antiqui patres longè diuersum scripserint?

Omnes enim affirmarunt & crediderunt, Christum unam tantum personam, duas naturas & substantias habere, diuinam & humanam. Aiunt præterea Christum hinc in cælum abiisse, atque etiam nobiscum in terris esse, sed non humanitus, quemadmodum Papistæ contendunt, Nam quod ad eam naturam spectat, in cælo esse dicunt, hic tamen atq; illic & ubiq; diuinitus esse. Quamuis enim diuina illius natura infinita, immensa, interminata sit, nullis locorum regionum aut temporum finibus circumscripta, sed ubiq; sit, & uni-
uersa

uersa compleat, ea est tamen naturæ suæ humanæ conditio, ut mensura, spacio, loco, tempore, terminetur: ita ut cum hic in terris uersaretur, in cælo non fuerit, & nunc cum in cælum ascenderit, quod ad eam naturam spectat, terram reliquerit, & in cælo tantum existat.

Vnum corpus, eodē tempore, diuersis in locis esse non potest. Cap. vi.

EIus autem naturæ, quæ locorum spacio definitur, hoc proprium est, ut diuersis in locis uno atq; eodem tempore esse non possit. Atq; hæc antiquæ ecclesiæ Catholicæ fides fuit, quemadmodum non modò ex superius citatis auctoritatibus, uerū etiam ex sequentibus facile liquebit.

Augustinus probaturus necessario corpus quodam loco contineri, Spacia (inquit) locorū tolle corporibus, nusquam erunt: & quia nusquam erunt, nec erunt. August. ad Dardanum epistola. 57

Et Cyrillus ueri corporis propriam naturam considerans, dixit: Si diuina natura corpus esset, & in loco omnino, & in magnitudine & quantitate esset, nec effugeret circumscriptionem. Cyrill. D: trin. lib. 2,

Quod si diuina natura corpus esset, necessario circumscriberetur; multo magis humana natura Christi circumscribetur, & certis locorum finibus terminabitur.

Didymus in libro De spiritu sancto, spiritum sanctum Didymus de Spiritu
G. iij. ctum

DE PRAESENTIA CHRIS

*sancto. 11.
1. cap. 1.* Etum probat esse Deum, quia multis in locis si-
mul existit : quod cadere in creaturam nullam
potest. Ipse spiritus sanctus (inquit) si unus de
creaturis esset, saltem circumscriptam haberet
substantiam, sicut uniuersa quae facta sunt. Nam
& si non circumscribantur loco & finibus inui-
sibiles creaturae, tamen proprietate substantiae fi-
niuntur. Spiritus autem sanctus cum in pluri-
bus sit, non habet substantiam circumscriptam.

*Basiliius de
spiritu sanc-
to cap. 22.*

Idem etiam affirmat Basiliius. Angelus (inquit)
qui astitit Cornelio, non erat in eodem loco etiam
apud Philippum : neque qui ab altari Zacha-
riam alloquebatur, eodem tempore etiam in
caelo propriam sedem ac stationem implebat.
At uero spiritus simul in Abacuc, & in Da-
niele in Babilonia operari creditus est, & in
cataraeta cum Hieremia esse dictus est, & cum
Ezechiele in Chobar. Quo argumento probat
spiritum sanctum esse Deum.

Quamobrem Papistae (qui corpus Christi
uno atque eodem tempore infinitis pene locis
constituunt) corpus illius DEVM faciunt,
atque adeo duas in CHRISTO naturas con-
fundunt, humanae illud naturae tribuentes, quod
est Diuinae proprium : qua re nihil pernicio-
sius aut nefarium magis esse potest.

*Fulgentius
ad Trasim-
undum Re-
gent. li. 2.*

Contra quos, Fulgentius de duarum in
CHRISTO naturarum distinctione lo-
quens, sic disputat.

Christi

CHRISTVS unus, idēque homo localis ex homine, qui est Deus immensus ex Patre. Vnus idēq; secundum humanam substantiam absens cœlo, cum esset in terra, & derelinquens terram cum ascendisset in cœlum. Secundum diuinam uerò immensamq; substantiam, nec cœlum dimittens cum de cœlo descendit, nec terram deserens, cum ad cœlum ascendit. Quod ipsius Domini certissimò potest cognosci sermone, qui ut localem ostenderet humanitatem suam, dicit Discipulis suis: Ascendo ad Patrem meum, & pater Iohan. 16.
 trem uestrum: Deum meum, & Deum uestrum.

De Lazaro quoq; cum dixisset: Lazarus mortuus est, adiunxit, dicens: Et gaudeo propter uos ut credatis, quoniam non eram ibi. Immensitatem uero suę diuinitatis ostēdens discipulis dicit: Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usq; ad consummationem seculi. Quomodo autem ascendit in cœlum, nisi quia localis & uerus est homo? Aut quomodo adest fidelibus suis, nisi quia idem immensus & uerus est Deus? Iohan. 11.
 Math. 28.

Ex hjs Fulgentij uerbis apertissimè cernitur, Christum nisi diuinitus nobiscum in terris esse nō posse, humanitus autem in cœlo tantum esse, & a nobis absentem esse.

Quod si istis aliquid clarius & luculentius dici possit, à Vigilio episcopo & Martyre hæc clarius dicuntur. Etenim aduersus Eutychen hereticū (qui Christi humanitatē sustulit, & solū Deū nō etiā

DE PRÆSENTIA CHRIS

hominem fuisse sensit) disputans, in illius errore
cōfutando, probat Christi duas naturas, humanam
& diuinam, unius personæ coniunctione continen-

Vigilius
cōtra Euty-
chen Lib. 1.
Io. 14.

Dixit Christus discipulis suis, Si diligeretis me,
gauderetis, quia uado ad patrem; quia pater ma-
ior me est. Et iterum, Expedit uobis ut ego eam.
Si enim ego non abiero, paracletus ad uos non ue-
niet. Et certe uerbum Dei, uirtus Dei, sapientia
Dei, semper ad Patrem & in Patre fuit, etiam
quando in nobis nobiscum fuit. Neq; enim cū ter-
rena misericorditer incoluit, de cœlesti habitatio-
ne recessit: cum patre enim ubiq; est totus pari
diuinitate, quem nullus continet locus. Plena sunt
quippe omnia Filio, nec est aliquis locus diuinita-
tis cuius præsentia uacuu. Vnde ergo, & quo se-
itutum dicit aut quomodo se ad Patrem perre-
cturū adserat, à quo sine dubio nunquam recessit?
Sed hoc erat ire ad Patrem & recedere à no-
bis, auferre de hoc mundo naturam, quam sus-
ceperat ex nobis. Vides ergo eidem naturæ
proprium fuisse, ut auferretur & abieret à no-
bis, quæ in fine temporum reddenda est nobis,
secundum attestantium uocem angelorum.

Aaa.

Hic IESVS qui receptus est a uobis, sic ue-
niet, quemadmodum uidistis eum euntem in cœ-
lum. Nam uide Miraculum, uide utriusque
proprietas mysterium. DEI filius secundum
humanitatem suam recessit à nobis, secundum
diui-

diuinitatem suam ait nobis: Ecce ego uobiscum Math. vii.
sum omnibus diebus usq; ad cōsummationē seculi.

Hucusq; Vigilius: & paulo post concludit hoc modo. Et nobiscum est, & non est nobiscum: Quia quos reliquit, & a quibus discessit humanitate sua, non reliquit nec deseruit diuinitate sua. Per formam enim serui, quam abstulit à nobis in cœlum, absens est à nobis per formam Dei, quæ non recedit à nobis: in terris præsens est nobis, tamen & præsens & absens, ipse unus idemq; est nobis. Hoc modo Vigilius audistis loquētem, Christum, quod ad corporis sui præsentiam & humanam naturam attinet, discessisse à nobis, sublatum à nobis, in cœlum ascendisse, non esse nobiscum, reliquisse nos, deseruisse nos: diuinitus autem nobiscū perpetuò esse, atq; adeò nobiscum esse, & non nobiscum: nobiscum diuinitus, humanitus autem non nobiscum.

Quod ipsum alio etiam loco planissime Vigilius declarat hijs uerbis. Contra Hætychen.
Lib. 4.

Si Verbi & carnis una natura est, quomodo cū Verbum ubiq; sit, non ubiq; inueniatur & caro? namq; quando in terra fuit, non erat utiq; in cœlo: & nunc quia in cœlo est, non est utiq; in terra. Et in tantum non est, ut secundum ipsam Christi spectemus uenturum de cœlo, quem secundum Verbum nobiscum esse credimus in terra. Igitur secundum uos, aut Verbum cum carne sua, loco continetur, aut caro cum Verbo ubiq; est, quoniam

DE PRAESENTIA CHRIS-

Una natura contrarium quid & diuersum non recipit in seipsa. Diuersum est autem & longe dissimile, circumscribi loco, & ubiq; esse. Et quia Verbum ubiq; est, caro autem eius ubiq; non est, apparet unum eundemq; Christum utriusq; esse naturae, & esse quidem ubiq; secundum naturam diuinitatis suae, & loco contineri secundum naturam humanitatis suae: creatum esse, & initium non habere: morti subiaccere, & mori non posse: quod unū illi est ex natura uerbi, qua Deus est, aliud ex natura carnis, quā idem Deus homo est. Igitur unus Dei filius idemq; hominis factus filius, habet initium ex natura carnis suae, & non habet initium ex natura diuinitatis suae: creatus est per naturam carnis suae, & non est creatus per naturam diuinitatis suae: circumscribitur loco per naturam carnis suae, & loco non capitur per naturam diuinitatis suae: minor est etiam angelis, per naturam carnis suae, & aequalis est patri secundū naturam diuinitatis suae: mortuus est natura carnis suae, & nō est mortuus natura diuinitatis suae. Hæc est fides & cōfessio catholica, quā Apostoli tradiderūt, Martyres roborauerūt, & fideles nunc usque custodiūt.

Hæc Vigilus, qui prædictorum scriptorum auctoritatem & sententiam sequutus, ex Apostolorum, Martyrum, omniumq; ea ætate Christianorū fide & Catholica cōfessione, confirmat Christum humanitus, cum in terris uersaretur, in cælo non fuisse: & nunc cum in cælo sit, in terris non esse.

Nulla

Nulla enim creaturæ cuiusq; natura contineri simul loco in cælo potest, & in terris eodem tempore esse. Quoniam autem Christus nobiscum in terris est, atq; etiam locum in cælo terminatum habet, ex eo efficit, Christum duas in se naturas habere, humanam qua discessit à nobis & in cælū ascendit, & diuinam qua nobiscum in terris degit. Itaq; minime eandem esse naturam, quæ abyt à nobis, & quæ hic permanet, aut quæ loco definita cōscendit in cælum, & quæ nobiscum in terris commoratur.

Quocirco Papistæ, qui recentem nuper fidei articulum confinxerunt, (Christi uidelicet naturale corpus reuera & naturaliter tum hic in terris nobiscum uersari, tum in cælo ad dextram patris sedere) duas grauissimas in hæreses prolabuntur.

Vnam, quod duas naturas, diuinitatem & humanitatem, confundunt: illud humanitati tribuentes, quod diuinitatis solius est proprium, ut in cælo & terra multisq; in locis simul sit.

Alteram, quod corpus seu humanam naturam eius in duas partes diuidunt, & ex una natura duas fingunt, unam in cælo affectabilem, tractabilem, omnes artus, partes, & uniuersam formam ueri & perfecti hominis (ut natura postulat) cōplexam: alteram quam ferunt hic in terris sub omni pane & uino consecrato occultari, nulla membrorū forma aut ordine aut distinctione præditam. Quæ cum pugnantia atq; aduersa sibi
inter

DE PRÆSENTIA CHRISTI
inter se sint, una natura (sicuti sanctissimus Mar-
tyr Vigilus docet) contineri non possunt.

Respondetur Papistis, verba Christi,
*Hoc est corpus meum. pro se obijcien-
tibus. Cap. vij.*

IAM uerò, cum non modo scripturæ authori-
tas, & ueterum patrum sententiæ aperte &
plane doceant, Christum seruatorem nostrū hu-
manitus in cælum ascendisse, & in terris nō esse,
atq; hæc uera & Catholica fuerit ab ascensu Chri-
sti fides, cōsiderandum nobis est diligenti attentio-
ne, quibus rationibus inducti Papistæ, nouam sibi
doctrinam gignebant, & quas scripturas ad opi-
nionis suæ defensionem adducunt. Quid illos com-
mouerit nescio, nisi forte quod Poëta dixit, Mala
mens, malus animus: aut etiam sedis Romane,
(quam illi sanctissimā iudicant,) quædam iamdiu
insita deprauatio, quæ ex alijs omnibus maxime
est Christo infesta, atq; adeo dignissima quæ Anti-
christi sedes appelletur. E scriptura nihil præ-
terquam unum, & illud male intellectum, afferūt;
quod (ut pro illis facere possit) ita contorquent,
ut à cæteris omnibus scripturis ad idem pertinen-
tibus, planissime discrepet.

**Argumen-
tum Papis-
tarum.** Christus acceptum panem, (inquiunt) benedi-
xit & fregit, & dedit discipulis, dicens: Hoc est
corpus meum. hæc uerba assidue repetūt atq; in-
culcant.

eulcant, Hoc est corpus meum. Hæc sacra illorum anchora est, quæ tum Realem (sicut ipsi loquuntur) & Naturalem Christi præsentiam in sacramento, tum fictitiæ suæ Transubstantiationem, propugnant. Hæc uerba Christi (aiunt) certissima & planissima sunt: quoniam igitur ipse dixit, Hoc est corpus meum. necessario cõcluditur, hoc quod sacrifici manibus continetur, esse corpus Christi. Quæ cum ita sint, panis esse non potest. Itaq; efficiunt, Christi corpus ibi re ipsa præsens esse, panem autem non adesse.

Sed quoniam uniuersa illorum confirmatio, hijs Christi uerbis nititur, Hoc est corpus meum. uerus & germanus horum uerborum sensus exquirendus est. Sed quid (inquiunt) indagatione hic ulla aut inquisitione opus est? Quid hijs uerbis, magis apertum aut perspicuum esse potest, Hoc est corpus meum?

Negari sane non potest, hæc uerba apertissime dici, sed sensum illorum non ita planum esse, hijs qui accurate considerant contextus illius circumstantias, manifestum est. Nam cum Christus panem discipulis suis dederat, & dixerat: hoc est corpus meum. nemo est qui mediocrem rerum intelligentiam & cognitionem habeat, quin ex uerborum ipsorum serie intelligat, Christum hæc de pane loquutum, atq; illud corpus suum uocauisse: quemadmodum permulti ex antiquis patribus (reclamantibus ei rei Papistis) affirmant. Quocirca alium Christi lo-

Responsio
subesse

DE PRAESENTIA CHRISTI

curio figurata fuit.

subesse uerbis sensum necesse est, quamquam praeseferunt, & aliquam occultari figuram quae in uerba ipsa leuiter intuentibus, non apparet. Nam si haec propria loquendi forma esset, & non figurata, necessario relinqueretur panem esse Christi corpus, & Christi corpus esse panem: à qua re christianaures longissime abhorrent. In hijs igitur uerbis aliud quærendum est, quam uerba ipsa praeseferunt.

**Christus, panem corpus suum, &
uinum, sanguinem suum, uocauit.**

Cap. viij.

ET quamquam uerus horum uerborum sensus, ubi de transubstantiatione agebatur, satis explicatus sit, ut res tamen planior atq; euidentior fiat, & nulla difficultas aut ambiguitas remaneat, plenius hic (quoniam ita se occasio offert) eandem rem tractabimus. Series autem ipsa & contextus orationis, satis planum faciet haec uerba Christi, Hoc est corpus meum. & Hic est sanguis meus. figurata esse. Et quamquam ex ipso Euangelio satis liquet, & satis multum probatum sit in eo loco, in quo de Transubstantiatione agebatur, Christum haec uerba, Hoc est corpus meum. de pane, & Hic est sanguis meus. de uino loquutum, ne tamen Papistae cauillentur, nostra haec commenta esse, domi nostrae orta, & non ex antiquorum fontibus

bus hausta, Veterū sententias ponemus in mediū,
 & hanc ueram atq; antiquam Catholicæ ecclesiæ
 fidem esse, demonstrabimus: cum neq; Schola-
 stici neq; Papistæ, authorem uel unum quidem
 ex Antiquis habeant, quem aduersus ista profer-
 re possint.

Ac primum Irenæus in quarto aduersus Valenti Irenæus
cōtra Valē
tini. lib. 4.
cap. 32.
 nianos libro ait. Christus panem, qui est creatus
 ra, corpus suum, & calicem sanguinem suum, con Cap. 34.
 fessus est. Et in eodem iterum libro: Panis in quo Cap. 57.
 gratiæ actæ sunt, corpus est Domini. Atq; etiam
 eodem in libro ad hunc modū. Christus, huius con- Lib. 5.
 ditionis que est secundum nos, accipiens panem,
 suum corpus confitebatur: & temperamentum ca-
 licis sui sanguinem confirmauit. In quinto autem
 sic scribit: De calice qui est sanguis eius, homo nu-
 tritur, & de pane qui est corpus eius, augetur.

Hæc Irenæi uerba apertissima sunt, Christum
 uerum & materiatum panem, Dei creaturam, &
 eundem cum nostro uulgari ac communi pane, ac-
 cepisse, & corpus suum appellasse, cum diceret,
 Hoc est corpus meum. Similiter etiam uinum,
 quo corpora nostra aluntur ac recreantur, sangui-
 nem suum uocauisse.

Quid Tertullianus? annon in libro aduersus Iu- Tertul. ad
uersus Iu-
dæos.
 dæos scribit, Christum panem uocauisse corpus
 suum? Et aduersus Mercionem, hæc eadem uerba
 sæpius repetit,

Cyprianus

DE PRAESENTIA CHRISTI

Cyprianus
ad Magnū.
lib. 1.
Episto. 6.

Cyprianus autem in primo epistolarum libro hoc idem affert. Dominus corpus suum panem uocat, de multorum granorum adunatione congestum. Et sanguinem suum uinum appellat, de botris atque acinis plurimis expressum, atque in uinum coactum.

Li. 2. Episto-
la. 3.

Et in secundo libro haec ait. Sanguis Christi non aqua est utique, sed uinum. Rursus in eadem Epistola ait, Vinum fuisse, quod sanguinem suum Christus dixit. Et quod de creatura uitis, nouum uinum cum Christo in regno patris non bibemus, si in sacrificio Dei patris et Christi uinum non offerimus. Et in eadem Epistola scribit. Corpus Domini non potest esse forma sola, aut aqua sola, nisi utrumque adunatum fuerit et copulatum, et panis unitus compage solidatum.

Epiphanius.
in An-
corato.

Huic consentit Epiphanius, dicens: Christus de eo quod rotunde est figura, et insensibile quantum ad potentiam, uoluit per gratiam dicere, Hoc est corpus.

Hieronymus
ad Hedibiam.

Hieronymus item scribens ad Hedibiam, haec habet uerba. Nos audiamus: Panem quem fregit Dominus, deditque discipulis suis, esse corpus Domini saluatoris, ipso dicente ad eos: Accipite et comedite: Hoc est corpus meum.

Augustinus
De trinit.
Lib. 3. ca. 4

Augustinus item dicit, quod et si licet dominum Iesum Christum praedicare per linguam, per Epistolam, et per sacramentum corporis et sanguinis eius, tamen nec linguam, nec membranas, nec atramentum,

mentum, nec significantes sonos lingua editos, nec signa literarum conscripta pelliculis, corpus Christi & sanguinem dicimus, sed illud tantum, quod ex fructibus terræ acceptum, & prece mystica consecratum, rite sumimus ad salutem spiritus rituale, in memoriam pro nobis dominicæ passionis. Idem alio loco dicit: Dominus Iesus corpus dixit escam, sanguinem potum.

De verbis
Apostoli
Serm. 2.

Hijs suffragatur Cyrillus sic scribens: Christus discipulis fragmenta panis dedit, dicens: Accipite & manducate. Hoc est corpus meum.

Cyrill. in
Io. lib. 4.
cap. 14.

Similiter Theodoretus ait. In ipsa mysteriorum traditione, Christus corpus panem uocauit, & sanguinem poculum mixtum. Ex hijs & permultis alijs clarissimorum patrum testimonijs facile intelligitur, Christum seruatorem cum panem dedisset discipulis, dicens, Accipite & edite, Hoc est corpus meum: & cum poculum porrexisset, iubens ut inter se diuiderent, & ex eo omnes biberent, illud sanguinis nomine appellans, panem materiatum corpus suum, & uinum ex uuis expressum, sanguinem suum nominasse: panem uidelicet illum, qui terreno apud nos creatura est, qui ex terra funditur, ex multis tritici granis conficitur, in farinam molitur, aquæ admixtus pinsitur, & panis efficitur, sensus & rationis est expers, & qui corpora nostra alit, & sustentat, illum (inquam) panem, Christus corpus suum appellauit his uerbis, Hoc est corpus meum. Et

Theodoretus
Dial. 1.

H. i.

illud

DE PRAESENTIA CHRIS.

illud uinum quod ex multis acinis collectum, & ex uuis expressum, liquorem habet corpora nostra rigantem & nutrientem, Christus sanguinem suum appellauit.

Hec uera est Christi doctrina, tum sacrae scripturae, tum antiquorum patrum (partim Graecorum, partim Latinorum) autoritate confirmata, Christum uidelicet cum panem & uinum distribuisset discipulis, & haec uerba dixisset, Hoc est corpus meum. & Hic est sanguis meus. panem & uinum permansisse, & corporis ac sanguinis nomine appellata esse.

Nunc uero auctoritatem aliquam afferant Papistae, uel ex scripturis, uel ex sanctis patribus, ad opinionis suae defensionem corroborandam. Neque ceteros cogant haec suarum opinionum commenta sequi, hoc tantum nomine quia sic ipsi dicunt, & nihil praeterea solidum aut firmum praeter suam ipsorum assertiorem afferunt. Talis enim fides, uerbo Dei tantum, non humano, adhibenda est.

Quotquot ex illis ego legi (Wintoniensem solum excipio) dicunt Christum, cum diceret, Hoc est corpus meum. & Hic est sanguis meus. neque panem corpus, neque uinum sanguinem suum appellasse: & in hijs tamen explicandis haerent, & magna opinionum dissensione sunt, quod incertis illorum doctrinae, certum est testimonium.

Quidam enim ex illis dicunt, in pronomine demonstratiue (Hoc) Christum intellexisse, non panem
nemo

nem aut uinum, sed corpus & sanguinem suum.

Alij autem sentiunt in pronomine (hoc) Christum neque panem aut uinum, neque corpus aut sanguinem intellexisse, sed indiffinitum aliquid & incertū, quod illi Individuum uagum, aut Individuū in genere nominant, aliquid Mathematicū arbitror, aut aliud quid, quod ne illi quidem ipsi comprehendere animo & intelligentia possunt.

Sed conferant se in unum omnes Papistæ, & ostendant (si possunt) uel Scripturæ, uel alicuius Græci aut Latini scriptoris authoritate (qui quidem antiquus & probatus est) Christum neq; panem, neq; uinum, sed Individuum aliquod uagum, corpus suum appellasse, & ego quod ad me attinet, illis cedā, & fatebor illos uera sentire.

Quod si nihil antiquum habent, quod pro se asserant, sed ipsi sibi ipsis suæ fidei & doctrine aucthores sunt, æquum & par est, ut ueritati (scripturarum & patrum sententijs confirmatæ) cedant, & fateantur, Christum panem materiātū corpus suum appellasse, & uinum ex uuis confectum, sanguinem suum nominaſſe.

Panem esse corpus Christi, & uinum

sanguinem, Similiter edere Christi corpus,

& bibere illius sanguinem, sunt formæ

loquendi figuratæ. Ca. ix.

HIS ita constitutis, necessario efficitur,

H. ij.

hanc

DE PRAESENTIA CHRISTI

hanc loquendi formam esse figuratam. Si enim proprie & simpliciter loquamur, minime uerū est, panem esse Christi corpus, & uinum sanguinem. Christi enim corpus, anima, uita, sensu & ratione est praeditum, at panis, animae, uitae, sensus, rationis est expers.

Eodem modo si proprie loquamur, uerum non est, nos Christi corpus edere & sanguinem eius bibere. Edere enim & bibere (si proprie significant) est lingua, dentibus, labijs arripere, manducare, comminuere, deglutire, quod Christi carni & sanguini facere, horroris plenum est.

Haec igitur formae dicendi, Christi corpus edere, & sanguinem eius bibere: & panem corpus, & uinum sanguinem eius dicere, figuratae dicendi formae sunt: altera à propria corporearum rerum significatione, ad spiritualem intelligentiam traducta: in altera signis, rerum significatarum nomine appellatis. Quod genus nec nouū nec infrequens esse solet, sed cōmune, & sermone quotidiano passim usurpatum.

Quod edere corpus Christi, & bibere illius sanguinem, figuratae sunt locutiones, comprobatio. Cap. x.

ATq; ut ne hoc nobis uitij assignetur, nostra haec commenta esse, nosq; (ut Papistae solent) ista sine aliorum autoritate affingere, ad haec

hæc probanda, tum scripturæ authoritatem, tum Veterum sententiis ascribemus.

Primum, ubi seruator Christus apud Iohan- Ioan. 6.
nem dixit, se panem uitæ esse, Qui ex eo pane
ederit, non moriturum, sed uitam sempiternam
acturum: & panem quem ille daturus esset, carnem
esse suam: itaq; quicumque carnem eius ederit &
sanguinem eius biberit, uitam æternam habitu-
rum: Qui autem carnem eius non ederit, nec san-
guinem eius biberit, uitam æternam non habi-
turum: ubi Christus hæc & permulta alia de car-
nis & sanguinis sui manducatione & potatione
disputasset, tum Iudei, tum permulti alij ex di-
scipulis eius offendeantur, & dixerant: Dura
hæc oratio est: Quis enim dare nobis carnem suam
edendam poterit? Tum Christus murmurantes
illos intelligens, quoniam aliam carnis manduca-
tionem animo complecti non poterant, quam que
in mandendo cibo & deglutiendo fit, ut animos
illorum à tam crassa & carnali cogitatione ab-
duceret, & ad ueram manducationis intelligen-
tiam transferret, Quid (inquit) si uideretis filiū
hominis ascendentem, ubi fuit prius? Spiritus est
qui uiuificat, caro nihil prodest. Hæc quæ lo-
quor, spiritus & uita sunt,

Hanc orationem seruator Christus habuit, ad
mentes illorum à terra ad cælum, & à rebus car-
neis ad spirituales excitandas, ut nullo modo co-
gitarent se dentibus illum præsentem in terris

DE PRAESENTIA CHRI

percepturos. Caro enim eius (ut ipse ait) ita percepta, nihil proderet. Et ne cogitarent, quod hoc modo illum ederent, corpus suum ab illis in caelum se sublaturum dixit, atque ibi fide & non dentibus, spiritu non carne, illum, ad dexteram Patris sedentem, ederent. Quocirca dixit, Verba quae ego loquor, spiritus & uita sunt. quasi diceret: Hae quae apud uos differui, minime ita accipienda sunt, quasi me dentibus crasse & carnaliter arriperetis, sed ut spiritu, mente, fide, carnem absentem & in caelo uersantem, perciperetis. Quemadmodum Abrahamus reliquique Patres illum, multos antequam incarnatus esset annos, comedebant. Sic enim Paulus

1. Cor. 10.

ait, eundem illos spirituales cibum, quem nos, edisse, & eundem spirituales potum, id est, Christum, hausisse. Illi enim spiritualiter & fide Christi corpore & sanguine sustentabantur, & aeterna per illum (antequam nasceretur) uita fruebantur, quemadmodum & nos nunc fruimur, qui post eius ascensum nati sumus.

Itaque satis ut arbitror (Christo & Paulo explicantibus) intelligitur Carnis & sanguinis Christi esum & potum, non ita crasse accipi debere, ut rem praesentem ore, dentibus, gutture, hauriamus, sed uitali cordis & mentis fide rem absentem percipiamus & concoquamus, uel in caelo post ascensum uersantem, uel nondum in terris editam.

Orio

Origenes hanc carnis & sanguinis percep- ^{Origenes 1}
 tionem, non simpliciter sed figurate capiens ^{in Leuit.}
 dam demonstrans, in hæc uerba Christi, Nisi ^{Hom. 7.}
 ederitis carnem meam, & sanguinem meum ^{cap. 10.}
 biberitis, non habebitis uitam in uobis. sic scri-
 bit: Nisi manducaueritis carnem meam, & bi-
 beritis meum sanguinem, non habebitis uitam in
 uobis. Agnoscite quia figure sunt, quæ in diui-
 nis uoluminibus scriptæ sunt, & ideo tanquam
 spirituales, & non tanquam carnales, examine
 & intelligite quæ dicuntur. Si enim quasi carna-
 les ista suscipitis, ledunt uos & non alunt. Est
 enim & in Euangelij littera quæ occidit. Non
 solum in ueteri Testamento occidens littera de-
 prehenditur, est & in nouo Testamento littera
 quæ occidat eum, qui non spiritualiter, quæ di-
 cuntur, aduertit. Si enim secundum litteram se-
 quaris hoc ipsum quod dictum est: Nisi manduca-
 ueritis carnem meam, & biberitis meum sangui-
 nem, occidit hæc littera.

Quis apertius demonstrare potest, hæc uerba à
 communi & propria significatione remouenda
 esse debere, quam Origenes hoc loco facit?

Annon hoc idem quoque Chrysostomus? Si ^{Chrysost. in}
 carnaliter uerba CH R I S T I quis acceperit, ^{Ioan. homi.}
 nihil sane lucraretur. Quid igitur? Caro non pro-
 dest quicquam? Nō de ipsa carne dicit. Absit, sed
 de ijs qui carnaliter accipiūt, quæ dicuntur. Quid
 autem est carnaliter intelligere? Simpliciter

DE PRAESENTIA CHRISTI

ut res dicuntur, neque aliud quippiam excogitare. Non enim ita iudicanda sunt quae uidentur, sed mysteria omnia interioribus oculis consideranda, hoc est spiritualiter.

Haec uerba plane indicant, Christi uerba nequaquam crasse & proprie sumenda, sed spiritualiter & figurate.

August. De
doctr. Chris-
tiana lib. 3.
cap. 4.

Omniū uerò clarissime Augustinus in libro De doctrina Christiana, quo loco Christianos instruit quemadmodum difficillima scripturae loca intelligenda sunt. Rarissime (inquit) & difficillime inueniri potest ambiguitas in proprijs uerbis, (quantū ad libros diuinarum scripturarum spectat) quam non aut circumstantia ipsa sermonis (qua cognoscitur scriptorum intentio) aut interpretum collatio, aut praecedentis linguae soluat inspectio. Sed uerborum translatorum ambiguitates (de quibus deinceps loquendum est) non mediocrem curam industriamque desiderant. Nam in principio cauendum est, ne figuratam loquutionem ad litteram accipias, neque contra propriam quasi figuratam uelut accipere. Demonstrandus est igitur (inquit Augustinus) modus inueniendae locutionis, propria ne an figurata sit. Seruabitur autem in loquutionibus figuratis regula huiusmodi, ut tam diu uerseatur diligenti consideratione quod legitur, donec ad regnum charitatis interpretatio perducatur. Si autem hoc iam proprie sonat, nulla putetur figura.

figurata loquutio. Si præceptiua loquutio est, flagitium aut facinus uetans, aut utilitatem aut beneficentiam iubens, non est figurata. Si autem flagitium aut facinus uidetur iubere, aut utilitatem aut beneficentiam uetare, figurata est. Nisi manducaueritis (inquit) carnem filij hominis & sanguinem biberitis, non habebitis uitam in uobis. facinus uel flagitium uidetur iubere. Figura est ergo, præcipiēs passioni Domini esse cōmunicandum, atq; utiliter recondendum in memoria, quod pro nobis caro eius crucifixa & uulnerata sit.

Hæc eius est, in eo quem citaui libro, breuiter commemorata sententia.

Hanc eandem habet in libro De catechizandis rudibus, & Cōtra aduersariū legis & prophetarum: & permultis alijs in locis, quos breuitatis causa prætereo.

Nam si omnia afferam, quæ ex Augustino, alijsq; dici in hanc sententiam possent, lectorem multitudine rerum, facile opprimerem.

Itaq; omnibus hys, qui nihil animo præiudicatum habet, hæc satis esse possunt, ad probandum Christi corporis & sanguinis manducationē & potationem, minime simpliciter & cōmuniter accipiendam, ut crasse significet nos ore & dētibus ea percipere, sed figurate potius & spiritualiter intelligi debere, quod scilicet altius in animis nostris defigendum sit, & fructuose cordibus nostris credendum, illius carnem pro nobis in crucē actam,

H. v.

& sanz

De catechizandis rudibus.

cap. 26.

Contra aduersa. legis

& prophetarum. li. 2.

cap. 9.

DE PRÆSENTIA CHR I

Et sanguinē eius pro nostri redemptione profusum. Atq; hæc nostra in illum fides, est carne illius uesci, Et sanguinē eius bibere, quamuis nobis cum præsens non sit, sed in cælum ascenderit. Quemadmodū maiores nostri, ante Christi aduentum similiter carnem eius ederunt Et sanguinem biberunt, quamuis tam longe ab illis absuerit, ut nondum Christus natus, nondum carne nostra, quasi uestitus fuerit.

Hoc est corpus meum, & Hic est sanguis meus, figuratas dicendi formas esse, comprobatio. Cap xi.

HAEC est quoq; consentiens Et uera sanctorum patrum sententia, Christum, cum panem corpus suum, Et uinum sanguinem suum nominasset, nequaquam proprie loquutū, sed quem admodum sacramenta omnia figure aliarum rerum sunt, nomina tamen earum rerum habent, quarum significantia sunt: sic Christus preciosissimi corporis Et sanguinis sui sacramentū instituens, figurate loquutus est, Et panem corporis nomine appellauit, quod corpus eius significaret, Et uinum sanguinem, quia sanguinem eius representaret.

Tertullianus
aduersus
Martiōē.
lib. 1.
Lib. 4.

Tertullianus aduersus Martionem scribens ait, Christum non reprobauisse panem, quo ipsum corpus suum representat. Atq; iterū in libro. iij. sic scribit,

scribit: Iesus acceptum panem, & distributū discipulis, corpus suum illum fecit. Hoc est corpus meum dicēdo, id est, (inquit Tertullianus) figura corporis mei. Atq; hac de causa (inquit Tertullianus) Christus panem uocauit corpus suum, & uinū sanguinem, quia in ueteri testamēto panis & uinū corporis & sanguinis eius figure fuerant.

Cyprianus quoq; sanctissimus Martyr in hac causa sic loquitur. Videmus in aqua populū intelligi, in uino ostendi sanguinem Christi, quando aut in calice uino aqua miscetur, Christo populus adunatur, & credentium plebs ei in quem credidit, copulatur & iungitur.

Cyprianus.
lib. 2.
Episto. 2.

Qua similitudine Cyprianus usus, minime cogitauit sanguinem Christi uinum esse, aut aquam populum: sed quemadmodum aqua significat & repraesentat populum, sic uinum significat & repraesentat Christi sanguinem: & aquae cum uino coniunctio, significat Christianorū cum Christo ipso coniunctionem.

Atq; alio loco eadem de re scribens, in hac est sententia. Dedit Dominus in mēsa (in qua ultimū cum Apostolis participauit conuiuium) proprijs manibus panem & uinum, in cruce uero manibus militum corpus tradidit uulnerandum, ut in Apostolis secretius impressa sincera ueritas, & uera sinceritas, exponeret gentibus, quomodo uinum & panis caro esset & sanguis, & quibus rationibus cause effectibus conuenirent, & diuersa

Cyprianus
de uocatione
christianorum

DE PRAESENTIA CHRIS

diuersa nomina uel species ad unam reducerentur essentiam, & significantia & significata eisdem uocabulis censerentur.

Hic Cypriani authoritate certissimum est, quamobrem & qua ratione, panis, Christi caro, & uinum, Christi sanguis appelletur, quia significantia & representantia rerum significatarum nominibus appellantur.

Chrysost. in Psal. 22. Itaque Chrysostomus ait. Christus mensam coene dominicae ideo preparauit, ut quotidie in similitudinem corporis & sanguinis Christi panem & uinum nobis ostenderet in sacramento.

Hierony. in Matth. 26. Hieronymus similiter in Euangelium Matthaei scribit. Christus assumit panem, qui confortat cor hominis, ut per panem & uinum ueritatem sui corporis & sanguinis representaret.

Ambrosius de hijs qui mysterijs initiantur. Cap. vii. Ambrosius item (siquidem Ambrosij liber sit, qui De hijs, qui mysterijs imitantur, inscribitur) ad hunc modum scribit. Ante benedictionem uerborum coelestium, alia species nominatur, post consecrationem, corpus Christi significatur. Ipse dicit sanguinem suum. Ante consecrationem aliud dicitur, post consecrationem Sanguis nuncupatur.

Ambro. de sacramentis. lib. 6. cap. 1. Et in libro de sacramentis (si Ambrosius author sit) sic scribit. In similitudinem quidem accipis sacramentum, sed uere naturae gratiam uirtutemque consequeris. Et tu, quia accipis panem, diuinae eius substantiae in illo participas alimentum. Et libro. iij. haec dicit. Sicut in Baptismo mortis similitudinem sumpisti,

Lib. 4. cap. 4.

sumpsisti, ita etiam in Eucharistia similitudinem pretiosi sanguinis bibis. Rursus in eodem libro sic scribit. Dicit sacerdos, Fac nobis hanc oblationem ascriptam, rationabilem, acceptabilem, quod est figura corporis & sanguinis nostri Domini Iesu Christi.

L. b. 4.
cap. 5.

Idem interpretans epistolam Pauli ad Corinth. ait, quod in edendo & potando panem & uinum, carnem & sanguinem (que pro nobis oblata sunt) significamus. Et testamentum (inquit) uetus, sanguine constitutum est, quia beneficii diuini sanguis testis est, in cuius typum, nos calicem mysticum sanguinis, ad tuitionem corporis & anime nostrae, percipimus. 1. Cor. 11.

Ex hijs Chrysostomi, Hieronymi, & Ambrosij locis, perspicuum est, in sacramentali pane & uino non esse reuera & corporate ueram & naturalem substantiam carnis & sanguinis Christi, sed panem & uinum, similitudines, mysteria, representationes, sacramenta, figuras, & signa corporis & sanguinis eius, atq; adeo nomine ueri corporis & sanguinis eius appellari.

Planius adhuc & plenius hijs omnibus Augustinus, idq; potissimum in epistola ad Bonifacium, ubi ait. Saepe ita loquimur, ut pascha propinquate dicamus, crastinam uel perendinam esse Domini passionem, cum ille ante tam multos annos passus sit, nec omnino nisi semel illa passio facta sit. Nepe ipse die dominico dicimus, Hodie Dominus resurrexit,

August. ad
Bonifac.
Episto. 23.

DE PRAESENTIA CHRI.

surrexit. cum ex quo resurrexit, tot anni transierunt. Cur nemo tam ineptus est, ut nos ita loquentes arguat esse mentitos? nisi quia istos dies secundum illorum, quibus haec gesta sunt, similitudinem nuncupamus. ut dicatur ipse dies, qui non est ipse, sed reuolutione tēporis similis eius, & dicatur illo die fieri propter sacramenti celebrationem, quod non illo die, sed iam olim factum est? Nonne semel immolatus est Christus in seipso? & tamen in sacramento non solum per omnes paschae solennitates, sed omni die populus immolatur: nec utiq; mētitur, qui interrogatus, eum responderit immolari. Si enim sacramenta quandam similitudinem earum rerum, quarum sacramenta sunt, nō haberent, omnino sacramenta nō essent. Ex hac autem similitudine plerumq; etiam ipsarum rerum nomina accipiunt. Sicut ergo secundum quendam modum sacramentum corporis Christi, corpus Christi est, sacramentū sanguinis Christi, sanguis Christi est: ita & sacramentum fidei fides est. Nihil est autem aliud credere, quam fidem habere. Ac per hoc cum respondetur paruulus credere, qui fidei nondum habet effectum, respondetur fidem habere, propter fidei sacramentum, & conuertere se ad Deum, propter conuersionis sacramentum, quia & ipsa responsio ad celebrationem pertinet sacramenti. Sicut de ipso Baptismo Apostolus: Consepulti inquit sumus Christo per Baptis-

Rem. 6.

mun in mortem. Non ait, sepulturam significamus, sed prorsus ait, Cōsepulti sumus. Sacramentum ergo tantæ rei non nisi eiusdem rei uocabulo nuncupauit.

Hucusq; Augustinus erudito cuidam Episcopo Bonifacio respondens, quærenti quomodo parentes & amici pro infante in Baptismo respondeant, & in illius persona dicant se credere & ad Deum conuerti, cum infans neq; agat neq; cogitet tale aliquid.

Cui ita ab Augustino responsum est. Quoniam Baptismus sacramentū professionis nostræ fidei est, & nostræ ad Deum conuersionis, par est ita pro infantibus ad id accedentibus respondere, quemadmodum tanto sacramento cōueniens est, etiam si reuera pueri harum rerum notitiam non habcant.

Et in responsis nostris minime quasi uani aut mendaces reprehendendi sumus, cum in sermone pene quotidiano, sacramentis & figuris rerum significatarum nomina tribuamus, quamuis eadem reuera non sint. Ita singulos Pasceues dies (annis uersantibus) diem passionis Christi: & Pascha, diem resurrectionis uocamus: & singulis diebus dicimus Christum offerri: & sacramentum corporis, corpus eius uocamus, & sacramentum sanguinis, sanguinem appellamus: & Baptismum nostrum Paulus sepulturam cum Christo nominat, cum tamen reuera Christus
semel

DE PRAESENTIA CHRIS-

semel tantum passus sit, semel resurrexit, semel tantum oblatus sit: & Baptismus sepultura non sit: nec sacramentū corporis, corpus eius sit: nec sacramentū sanguinis, sanguis eius sit, sed sic appellantur, quia figura, sacramenta, & representationes rerum sint quas significant, quarum cūq; nominibus notantur.

Sic Augustinus in hac Epistola clarissime rem explicat.

De hac etiam forma loquendi, ubi signa, rerum significatarū nominibus appellantur, copiose Augustinus in questionibus in Leuiticum, & contra Adimantum, declarans quomodo sanguis in scri-

ptura Anima nominetur. Solet (inquit) res quae significat, eius rei nomine quam significat nūcupari, sicut scriptū est: Septem spice, septem anni

sunt. Non dicit septem annos significant. Et septem boues, septem anni sunt: & multa huiusmodi. Hinc est quod dictū est: Petra erat Christus.

Non enim dixit, Petra significat Christū, sed tanquam hoc esset: quod utiq; per substantiā non hoc erat, sed per significationem. sic & sanguis, quoniam propter uitalē quandā corpulentiam, animam significat, in sacramentis Anima dictus est.

Hijs affinia sunt, quae contra Adimantum scribens dicit. Sic est sanguis anima, quomodo petra erat Christus. Nec tamē Apostolus ait, Petra significabat Christū, sed ait, Petra erat Christus. Et hoc dictū, Sanguis est anima, possum interpre-

tari

August. sup.

per. cap. 17.

Leu. quest.

57.

Gene. 41.

1. Cor. 10.

tari in signo esse positum. Non enim Dominus dubitavit dicere, Hoc est corpus meum. cum signum daret corporis sui.

Hic Augustinus multas loquutiones figuratas repetens, cum una res, alterius rei nomine uocata, non eadem substantia, sed significatione sit: ut Sanguis est anima, Septem uacce sunt septem anni, Septem spicae sunt septem anni, Petra erat Christus: in hijs loquendi generibus, ea repetit, quae Christus ultima in coena fecit, Hoc est corpus meum. Ex quo Augustini sententia euidenter colligitur, Christum haec uerba figurate loquentem, minime sentientem, panem corpus esse suum, substantia, sed significatione.

Math. 26

Itaque Augustinus contra Maximinum. In sacra-
mentis (ait) minime considerandum, quid sint, sed
quid significant. Signa enim rerum sunt, aliud
existentia, aliud significantia. Atque haec potissimum
de hoc sacramento loquitur. Coelestis (inquit)
panis, qui Christi caro est, suo modo uocatur
corpus Christi, cum reuera sit sacramentum
corporis Christi, uocaturque ipsa immolatio carnis
quae sacerdotis manibus fit, Christi passio,
mors, crucifixio, non rei ueritate, sed significante
mysterio.

August. cōtra Max-
iminum. l. 3. cap. 22.

In lib. sententiarum
Prosper. De consecra-
tione. dist. 2. Hoc est.

Quid utilius autem, aut quid iucundius esse potest,
quam Dialogos Theodoretī in hanc sententiā scri-
bentis, legere, ubi fuisse et copiose disputat, nomi-
na rerum in scripturis mutari, rebus ipsis in sua

Theodoretus in Dia-
logis.

I. i.

suba

DE PRAESENTIA CHRISTI

substantia permanentibus : Verbi gratia . Probat Christi carnem interdum uelum uel integumentū, interdū uestem, interdū stolam: Et sanguinem uuae, Christi uocari sanguinem, Tum panis ac uini & carnis ac sanguinis Christi sic mutari nomina, ut interdum corpus suum granum aut panem, interdū contra panem uocet corpus suū. Pari modo, sanguinem suum interdum uinum uocet, interdum uinum contra sanguinem appellat.

Atque ut ista melius intelligantur, haud abs re fuerit, ea hic ponere, quae de hac causa clarissimus uir in Dialogis suis conscripserat. Personae sunt, Orthodoxus, recta sentiens de religione Christi, & socius eius Eranistes utrae fidei minus intelligens.

Dialog. 1. ORTHODOXVS sic socium appellat.

Nostin' quod panem Deus proprium corpus suū uocauit? Eranistes. Noui. Ortho. Atq; alias rursum carnem suam frumentum appellarit? Eranist. Noui & hoc. Audiui enim illum dicen-

Ican. 12. tem : Venit hora ut glorificetur filius hominis. Et Nisi granū frumenti deiectum in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet : Si uero mortuū fuerit, multum profert fructum. Ortho. In ipsa

Math. 26. nimirum mysteriorum traditione corpus panem
Marc. 14. uocauit, & sanguinem poculum mixtum?
Luc: 22.

Eranist. Sic sane nominauit. Ortho. Sed & secundum naturam corpus, corpus utiq; suum & san-

sanguis uocari potuerit? Eranist. Confessum est. Orthodoxus. Imo uerò ipse seruator noster commutauit nomina, & corpori quidem symboli nomen dedit, symbolo uerò corporis nomen. Ad eundem item modum, cum seipsum uitem esse Ioan. 15. dixisset, sanguinem ipsum symbolum appellauit. Eranist. Id quidem uere dixisti. Vellem autem causam discere mutationis nominum.

ORTHO. Manifestus est scopus ijs, qui sunt initiati sacris: uoluit enim eos qui diuina mysteria percipiunt, ne ad eorum, quæ uidentur, naturam attendant, sed per nominum mutationem, credant illi, quæ ex gratiâ facta est, transmutationi. Qui enim naturale corpus suum frumentum & panem uocauit, atq; item seipsum uitem Ioan. 12.
Math. 26.
Ioan. 15. nominauit, idem ipse etiam quæ uidentur symbola corporis & sanguinis sui appellatione honorauit, non equidem naturam ipsam transmutans, sed adiiciens gratiam naturæ. Eranist. Sane mystice dicta sunt mystica, & clare sunt manifestata, quæ non sunt omnibus nota. ORTHO. Quandoquidem igitur profitetur & stolam & uestem à Patriarcha Dominicum uocari corpus, Gen. 49. nosq; in sermonem de diuinis mysterijs ingressi sumus, Dic reuera, cuiusnam symbolum ac typum esse putas sanctissimam illam escam? Ipsius ne diuinitatis Christi Domini, an uero corporis & sanguinis ipsius? Eranist. Sane eorum quorum appellationes receperant.

I.ij.

Ortho.

DE PRÆSENTIA CHRIS

Orthodoxus. Corporis ne & sanguinis dicis?

10an. 6. Eran. Sic dico. Orth. Vere dixisti. Etenim dominus sumpto symbolo, non ait, Hoc est diuinitas mea, sed Hoc est corpus meum. Ac rursum, Hic est sanguis meus. & alias, Panis autem quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi uita. Eran. Vera equidem hæc omnia: diuina enim uerba sunt. Omnia hæc in primo Dialogo Theodoretus scribit.

Dialog. 2. In Secundo in eandem sententiam multa scribit, & quædam etiam planius, aduersus eos hæreticos, qui humanam Christi naturam postea quam semel in cælum ascendisset, in diuinam naturam esse mutatam, prædicabant. Contra quos sic ille.

Orthodoxus. Corruptionem ergo, interitum, & mortem, accidentia & non substantias nominare conuenit: cūcniunt enim & recedunt. Eranistes. Conuenit. Ortho. Ergo etiam hominum corpora, surgentia quidem à corruptione & interitu & mortalitate liberantur, sed tamen propriam naturam non amittunt. Eran. Verum. Ortho. Igitur corpus Dominicum surrexit quidem à corruptione & interitu alienum, & impatibile, & immortale, & diuina gloria glorificatum, & à cœlestibus adoratur potestatibus, corpus tamen est, & habet quam prius habuit circūscriptionem. Eran. In hijs uideris dicere uerisimilia & rationi consentanea. Sed postquam in
cælos

cælos assumptus est, non existimo te dicturum cū
 non fuisse conuersum in naturam diuinitatis. Or-
 tho. Ego quidem non dixerim, humanis rationi-
 bus persuasus, nec sum usq; adeò audax & teme-
 rarius, ut dicam aliquid, quod sacra scriptura si-
 lentio præterijt : Sed tamen audiui diuum Pau- AA. 17.
 lum clamantem, Statuit Deus diem, in quo iudica-
 turus est terrarum orbem in iustitia, in uiro quē
 præfinijt, fidem præbens omnibus, suscitans ē
 mortuus seipsum. Didici etiam à sanctis Angelis, AA. 1.
 quod ueniet eo modo, quo uiderunt ipsum disci-
 puli euntem in cælum. Viderunt autem naturam
 circumscriptam, non eam, quæ circumscribi non
 potest. Audiui autem etiam Dominū dicentē: Vi-
 debitis filium hominis uenientem in nubibus cæli.
 Scio uere esse circumscriptum, quod uidetur ab
 hominibus; uideri enim non potest natura, quæ
 nō potest circumscribi. Dominum quoq; dicentē
 audiui: Videbitis filium hominis uenientem in nu- Math. 24.
 bibus cæli. Porro autem & sedere in throno
 gloriæ, & statuere quidem agnos à dextris,
 hedos uerò à sinistris, id quod circumscriptum
 est, significat. Hactenus Theodoreti uerba recen-
 sui. Et Paulo post Eraniſtes sic loquitur.

Eraniſtes. Oportet omnem mouere lapidem,
 (ut est in prouerbio) ut uerum inueniatur, sed
 uel maximè cum diuina decreta proponuntur.

Orthodoxus. Dic ergo mystica symbola, quæ
 Deo à Dei sacerdotibus offeruntur, quorum

DE PRAESENTIA CHRIS

nam dicis esse symbola? Eranistes. Corporis
& sanguinis Domini. Ortho. Corporis quod uere
est, uel uere non est? Eranistes. Quod uere
est. Orthodoxus. Optime, oportet enim ima-
ginis esse exemplar archetypum. Etenim picto-
res imitantur naturam, & eorum quae uidentur
depingunt imagines. Eranistes. Verum.
Orthodoxus. Si ergo diuina mysteria corpus,
quod uere est representant, ergo corpus etiam
nunc Domini quoque corpus est, non in naturam
diuinitatis mutatum, sed impletum diuina glo-
ria. ERANIST. Oportune accidit, ut
uerba faceres de diuinis mysterijs. Nam uel ex
eo ipso tibi ostendam, corpus Domini in aliam
mutari naturam. Responde ergo ad mea in-
terrogata. ORTHODOXVS. Respon-
debo. ERAN. Quid appellas donum, quod
offertur ante inuocationem sacerdotis? OR-
THO. Non oportet aperte dicere, est enim
uerisimile adesse aliquos mysterijs non initia-
tos. ERAN. Respondeatur enigmatice.
ORTHODOXVS. Id quod fit ex huius-
modi seminibus nutrimentum. Eranistes. Aliud
autem signum quomodo nominamus? Ortho.
Commune etiam hoc nomen, quod potus speciem
significat. Eranistes. Post significationem au-
tem quomodo ea appellas? ORTHO. Cor-
pus Christi, & sanguinem CHRISTI.
ERAN. Et credis te fieri participem Chris-
ti corp

sti corporis & sanguinis?

ORTHO. Ita credo. ERAN. Sicut ergo symbola Domini corporis & sanguinis, alia quidem sunt ante inuocationem sacerdotis, sed post inuocationem mutantur & alia fiunt: ita etiam corpus Domini post assumptionem mutatur in diuinam substantiam.

ORTHODOXVS. Quæ ipse texuisti, retibus captus es. Neque enim signa mystica post sanctificationem recedunt à sua natura. (Manent enim in priore substantia & figura & forma, & uideri & tangi possunt, sicut & prius) intelliguntur autem ea esse quæ facta sunt, & creduntur & adorantur, ut quæ illa sint quæ creduntur. Confer ergo imaginem cum exemplari & uidebis similitudinem. Oportet enim figuram esse ueritati similem. Illud enim corpus habet priorem quidem formam, & figuram, & circumscriptionem, & (ut semel dicam) corporis substantiam. Immortale autem post resurrectionem factum est, & potentius quam ut ulla in ipsum cadat corruptio, & interitus, sessioneque à dextra dignatum est, & ab omni creatura adoratur, ut quod appelletur corpus nature Domini. ERAN. Atqui symbolum mysticum priorem mutat appellationem, neque enim amplius nominatur quod prius uocabatur, sed corpus appellatur. Oportet ergo etiam

I. iiij.

ueris

DE PRAESENTIA CHRIS

ueritatem, Deum & non corpus uocari. Orth. Ignarus mihi esse uideris, non enim corpus solum, sed etiam Panis uitae nominatur; Ita Dominus ipse appellauit. Porro autem ipsum corpus, diuinum corpus nominamus, & uiuificum, & dominicum, docentes non esse commune alicuius hominis, sed domini nostri Iesu Christi, qui est Deus & homo.

Hec eruditissimus ille & sanctissimus episcopus Theodoretus, quem nonnulli è Papistis, intelligentes tam manifeste contra se facere, graui oratione laceffunt, & Nestoriano illum infici errore dicunt.

Hic Papistae antiquam illam & inueteratam in re manifesta calumniandi consuetudinem suam declarant, & malunt potius cum impudentia mentiri, quam ueritati credere, & errorem suum agnoscere. Et quanquam illius aduersarij, eiusmodi de illo (etiamnum uiuente) rumorem diuulgarunt, ante Mille tamen & centum annos, ab hac infamia per uniuersum Calcedonense concilium liberatus est.

Atq; etiam in libro quē Aduersus haereses conscripsit, nominatim Nestorium condemnat. Tum Dialogorum libros tres, praecipue aduersus Nestorium scripsit: neque hac labe infamiae hos mille annos quoquam est aspersus, sed semper eruditus uir, grauis author, & sanctus Episcopus est habitus, usque dum hoc tempore, ubi
Papista

Papistæ nihil habent quo se defendant, incipiunt laccessendo illo, sese excusare.

Hæc ego pro Theodoro dixi, quem tacem uirum iudico, ut cupiam omnes, sæpe & delibera-
te, & diligenti animi attentione, hæc quæ citavi,
legere. Continent enim breuem & perspicuam
Christiani hominis institutionem, in ea causa, quã
nunc tractandam suscepimus.

Quinq; enim res sunt, quæ diligenter in eo loco
cuolucendo, consideranda nobis sunt.

Quinque
præcipua
in Theodo-
reto notan-
da.

Primum, Christũ seruatore[m] in extrema cœna,
cum panem & uinum Apostolis dedisset dicens,
Hoc est corpus meum, & Hic est sanguis meus. pa-
nem ipsum & uinum ipsum, nominibus corporis
& sanguinis sui uocasse, ita ut nomina panis &
uini, (quæ mysteria, sacramenta, figuræ, signa, &
symbola Christi carnis & sanguinis fuerant) com-
mutarit, & rerum significatarum ac representa-
rum nominibus notauit, atq; adco panem carnis,
& uinum sanguinis nomine appellarit.

Deinde quanquam panis & uini nomina post
sanctificationem mutabantur, res tamen eadem
immutate manent, quæ ante sanctificationem fue-
rant: eandemq; naturam, substantiam, formam, fi-
guram, panis & uinum retinent.

Tertio, cum substantia panis & uini non muta-
tur, docet cur mutantur nomina, & panis cor-
pus, uinum autem sanguis dicitur. Causam huius
hanc Theodoretus affert: nequaquam nobis tãtã

I. V.

panis

DE PRÆSENTIA CHRIS-

panis & uini rationem habendam, (quæ oculis atq; ore accipimus,) quantam Christi ipsius, in quem corde credimus, quem fide gustamus, cuius carne & sanguine credimus nos illius benignitate ali & sustentari.

Hæc repetenda nobis, atq; altius in animis nostris defigenda sunt, ut corda à pane & uino ad Christum in cœlis sedentem, transfêramus: hoc ut diligenter & assidue fieret, post consecrationem non iam panis & uinû, sed corpus & sanguis Christi appellantur.

4 Quarto, quemadmodum in ipso Christi corpore, ita in hijs quoq; sacramētis fit. Corpus enim Christi ante & post resurrectionem una atq; eadem natura, substantia, magnitudine, forma, & figura est, non tamen (quasi commune aliquod & uulgare corpus) simpliciter corpus appellatur, sed propter exaltationis dignitatem cum adiectione, cœleste, diuinum, immortale, & Domini corpus appellatur. Ita panis ante & post consecrationem idem manet natura, substantia, magnitudine, forma, & figura, neq; tamen communis panis appellationem habet, sed propter dignitatem eius, ad quod assumitur cum adiectione cœlestis panis, Panis uitæ, Panis Eucharistiæ.

5 Quinto, neminem sibi tantum arrogare atq; assumere debere, ut aliquid pro certo in religione affirmet, cuius rei nullâ in sacris scripturis mentio fiat. Atq; hoc ad conuincendos & condemnandos
Papistas

Papistas apertissime dicitur, qui quotidie novas religionis leges & sanctiunt & abrogant, nullis scripturarum testimonijs freti, imo uero contra scripturas hoc apertissime faciētes. Et tamen in pericula Gennæ & perpetui incendij coniecturos seminantur, qui hæc commenta non fuerit uniuerſa fide & intelligentia complexus. Itaq; ad sequentes errores credendos, fasciculus & incendio, homines impulerunt.

Primum, post uerba consecrationis neq; panem neq; uinum remanere, sed Christi carnem & sanguinem ex hijs effici.

Deinde, Christi corpus reipsa corporale, substantiatē, sensibilibus & naturaliter in pane & uino esse.

Tertio, impios ueram Christi carnem & sanguinem edere ac bibere.

Quarto, sacerdotes Christum quotidie offerentes, ex ipso nouū sacrificiū expiatorium efficere.

Sed ut breuior hac in causa sim, cum quæ dicta sunt, satis plana sint (has formas loquēdi, edere Christum & bibere sanguinem eius, & Hoc est corpus meū, & Hic est sanguis meus, figuratæ esse) uel citandi amplius Theodoretī, uel aliorum antiquorum commemorandorum, finem faciam.

Figuratas loquendi formas, neq; nouas neq; admirabiles uideri debere. Cap. xij.

Neq; mirandum est, Christum eo tempore
cum

DE PRÆSENTIA CHRIS-

cum sacramentum hoc institueret, figurate fuisse
 loquutum, cum sacramentorum natura sit figuras
 continere. Et quanquam plena ubiq; figurarū scri-
 ptura sit, tum earū quæ ἡμῶν τῶν κατὰ τὴν γραφὴν
 appellantur, nullibi tamen refertior est, quam ubi
 1. Reg. 4. de sacramentis tractat. Cū arca (quæ diuinam ma-
 iestatem repræsentarat) in Israelitarum castra
 uenisset, Palestini dixerunt, Deum in castra uenis-
 se: Et Deus ipse per prophetam Nathanum me-
 morat se, ex quo tempore Israelitas ex Aegypto
 2. Reg. 7. eduxisset, nequaquam in ædibus, sed in tentorijs &
 tabernaculis habitasse. Minimè autem existiman-
 dum est, Deum ipsum ita deuectum & transporta-
 tum esse, sed quia arca (quæ Dei figura erat) ita
 de loco in locum deferabatur, de seipso loqueba-
 tur, quod de arca intelligebatur. Christus ipse fi-
 guris, similitudinibus, parabolis, per sepe uteba-
 tur, & agrum mundum, inimicum Diabolum: & Se-
 men uerbum Dei, & Ioannem Eliam, & Se uitem, apo-
 1. Matth. 11. stolos palmites, & Se panem uitæ esse dixit. Atq;
 & 14. Ioan. 16. etiam abundantius istorum usu delectatus, quasi ad
 Ioan. 6. communem hominum intelligentiam satis perti-
 neret, hijs præterea uocibus est usus. Pater meus
 1. Ioan. 15. agricola est: uentilabrum in manu eius est, expur-
 Matth. 3. gabit arcam suam, triticum in horreum suum
 congregabit, paleam autem in ignem inextingui-
 Ioan. 4. bile conijciat. & Cibū habeo edendū, quem uos igno-
 Ioan. 6. ratu: Ne accuretis cibū qui perit, sed qui ad sem-
 Ioan. 10. piternam uitam durat: & Ego sum pastor bonus:
 & Filius

• Filius hominis ouis ad dexteram suam collocabit, & hædōs ad sinistram. • Ego sum ostium: Matth. 26.

• Unus ex uobis diabolus est. • Quicūq; facit quod pater meus uult, hic frater & soror & mater est. Ioan. 10.

• Atq; illa etiam quæ matri & Ioanni dixit, • Ecce filium tuum: ecce matrem tuam. Ioan. 6.

Matth. 12.
Ioan. 19.

Hæc atq; alia eius generis permulta, Christus in parabolis, translationibus & figuris, loquutus est. At ubi de sacramentis uerba fecit, frequentius illis usus est.

Vbi enim de Baptismo disputauerat, dixit nos Baptizari spiritu sancto debere: & spirituale ibi Baptismum intellexerat. Ita Ioannes Baptista de Christo: Hic inquit Baptizabit uos spiritu sancto & igni. Et Christus uel nos denuo nasci debere dixit, uel uidere regnum cœleste non posse. Matth. 3.

Atq; iterum, qui cam aquam, quam ego dabo, biberit, haud unquam iterum sitiet: sed aqua, quam ego dabo, fiet illi fons manans in uitam sempiternam. Ioan. 30.

Paulus in Baptismo uestiri nos Christo, ait, & cum Christo sepeliri. In his locis Baptismus, ablutio, noua ex igne & spiritu sancto generatio, Aqua in homine emanans & profluens in uitam sempiternam, Christi indumentū & conssepultura, non potest de ulla naturali aqua, ablutione, ortu, indumento & sepultura intelligi, sed per metaphoram & translationem à spectabilibus rebus, in res sub aspectum non cadentes, spiritualiter & figurate intelligenda sunt. Rom. 6.
Gal. 3.

Ad

DE PRÆSENTIA CHRIS

Ad hunc modum nostræ redemptionis mysteriū,
 & passio in cruce Seruatoris Christi, tum in nouo
 tum ueteri testamento, multis figuratis loquendi
 formis exponitur.

**Agnus
 paschalis.**

Vt agnus paschalis integer & purus, Christum
 significat: Agnini sanguinis effusio, sanguinis
 Christi effusionem significat: Filiorum Israel ab
 interitu corporis per agninum sanguinem libe-
 ratio, salutem nostram & æternæ mortis per
 Christi sanguinem depulsionē significat: Vt quem-
 admodum omnipotens Aegyptum peragrans, om-
 nes Aegyptiorum primogenitos singulis in ædi-
 bus interfecit, neq; uiuum ex illis ullum reliquit,
 ædes uero filiorū Israel (ubi ostia agnino sanguine
 aspersa uiderat) transiens, neminem ex illis atti-
 git, sed spersi agnini cruoris causa seruauit, ita in
 postremo mundi iudicio, nemo saluus prætermitte-
 tur, nisi qui purissimi atq; integerrimi agni Iesu
 CHRISTI sanguine imbutus fuerit.

**Cæna Do-
 mini.**

Et quemadmodum agnini sanguinis effusio, si-
 gnum & figuram sanguinis Christi pro nobis pro-
 fundendi fuerat, omniaq; sacramenta & figuræ ue-
 teris testamenti cessabant, & finem in Christo ha-
 bebant, ne nos ingrati homines, tanti & tam late
 patentis beneficii immemores essemus, ideo Chris-
 tus in extrema cæna, ubi ex hoc mundo discessu-
 rus ualedixit apostolis, nouum declarauit Testa-
 mentum, ubi nobis peccatorū remissionem & sem-
 piterne uitæ hereditatem legauit, illudq; postri-
 die,

hic sanguine & morte sua confirmavit.

Atq; ne obliuione obrueretur hoc beneficiū, sed nostris firmitus animis hereret, nō solennē & annuā aliquam memoriam, (cuiusmodi agni paschalis epula fuerant,) instruxit, sed quotidianū eius, in pane & uino ad hoc consecrato, monumentum tradidit, atq; hoc elogiū adiecit, Hoc est corpus meū: Matth. 26.
Hic calix est sanguis meus, qui ad peccatorū ue- Marc. 14.
strorū remissionem funditur: Hoc ad mei recordationem facite. Hic ille (ut melius animis nostris tam insigne beneficium commendaret) cum Testamentū faceret, & iam ex hoc mundo in cælū proficisceretur, nos admonuit, ut quodocūq; in cœna illa panem & uinū perciperemus, quantum esset Christi beneficium (qui se ad mortem pro nobis offerebat) cogitaremus. Itaq; Paulus, Quotiescūq; 1. Cor. 11.
inquit, ex hoc pane ederitis, aut ex hoc poculo biberitis, mortē Domini annūtiabitis, donec ueniat.

Et quoniam hic sacer panis fractus, & uinū diuisum, passi pro nobis Christi mortē representat, (quemadmodū agni paschalis occisio eandē futurā representabat,) idcirco seruator Christus eandem loquendi formam de pane & uino adhibuit, quā Deus ante de agno Paschali usus est.

Quēadmodū enim in ueteri testamēto Deus dixit Exod. 11.
Hoc pascha Domini est. ita in nouo testamēto dixit Matth. 26.
Christus, Hoc est corpus meū: Hic est sanguis meus.
Sed ut in antiquo mysterio & sacramento, agnus pascha Domini non fuerat, sed figura quæ pascha
Domini

DE PRAESENTIA CHRISTI

Domini representauit, ita in nouo Testamento, panis & uinum non sunt ipsum Christi corpus & sanguis, sed figurae sunt, quae pijs participibus, sacramenta, signa, representationes sunt ueri corporis & sanguinis eius. Et fidem instruunt, ut quemadmodum panis & uinum, mortalem hanc & caducam uitam sustentant, ita uera Christi caro & sanguis spiritualiter illos pascit, & uitam sempiternam donat.

Quibus tro-
pis usus sit
Christus in
coena.

Matth. 26.
Marc. 14.
Luc. 22.

Cur autem nouum aut peregrinum putaret quis, figuras hoc loco admittere, cum tota eius noctis collocutio, figuris abundet, quemadmodum Papistae fa-
tentur. Apostoli, enim figurate loquebantur, Christum rogantes, ubi nam Paschate uesci uellet. Christus etiam eadem est figura usus, dicens: Magno te-
neor desiderio huius Paschatis uobiscum edendi. Imo uero neque ipsimet Papistae proprie dici puta-
bunt haec, edere corpus Christi & sanguinem eius bibere, ut sic ea, quemadmodum ceteros cibos edant & bibant.

Quid haec uerba Christi, Hoc poculum est nouum Testamentum in meo sanguine? an non duas figuras continent? unam in hoc uerbo, poculo, quod non poculum, sed rem quae continetur significat. Alteram in testamento, quia neque poculum neque uinum poculo infusum, Christi testamentum est, sed signum & figura uinum est, quo nobis testamentum, eius sanguine confirmatum, representatur.

Quod si Papistae (ut solent) contendunt, poculo,
nec

nec poculum ipsum, nec uinum poculo contentū intelligi, sed sanguinem Christi in poculo, adhuc tamen figuram in illis uerbis inesse fateantur, necesse est. Christi enim sanguis (si proprie loqui uolumus) nouum testamentum non est, sed id quod nouum testamentum confirmauit. Sed hac noua & inaudita explicatione Papistæ longe peregriniores & mirabiliorem dicendi formam inuehunt, quam ulla figura sit. Hunc enim sensum afferunt. Hic sanguis est nouum testamentum in meo sanguine: quæ sententia ita absurda & inepta est, ut ea cuiusmodi sit, facile cuius appareat.

Respondetur argumentis & testimonijs, quæ Papistæ pro se adducunt. Cap. xij.

Nunc cum satis aperte probatum est, Christum uocasse panem corpus suum, & uinū sanguinem, & has dicendi formas figuratas esse, Christum humanitus & corporis sui præsentia cum uniuersa carne & sanguine in cælum abiisse, neque in terris uersari, substantiam panis & uini manere & in sacramento percipi, & quanquā maneant, nomina tamen noua habere, & panem Christi corpus, uinum sanguinem uocari: & mutatorum nominum hanc causam esse, ut mentes nostræ à rebus aspectabilibus sublatae, ad res cælestes & in fidem cadentes protinus ferrentur.

Hīs rebus bene & diligenter pertractatis, omnes

DE PRAESENTIA CHRIS-

nes Papistarum authoritates, & argumenta omnia (quæ illi ad propositum suum undiq; corrogauerunt) facillime non modo eleuantur, sed etiam soluuntur.

Breuis, ad omnia Papistarum argumenta, responsio. Cap. xiiij.

Sue enim author quicumque ab eis citatus, dicat, nos Christi carnem edere & sanguinem eius bibere, aut panem & uinum conuerti in substantiam carnis eius & sanguinis, aut nos in illius carnem conuerti, aut in cœna Domini uerum corpus & sanguinem eius nos percipere, aut in pane & uino id nos percipere, quod in cruce pendeat, aut Christum carnem suam nobiscum reliquisse, aut Christum in nobis & nos in illo, aut illum totum hic, & totum in cœlo, aut idem in poculo esse quod ex latere eius defluxerat, aut idem ore percipi, quod fide creditur, aut panem & uinum post cōsecrationem esse corpus & sanguinem CHRISTI, aut nos corpore & sanguine Christi nutriri, aut Christum hinc discessisse, & hic quoque esse, aut Christum in ultima cœna seipsum in manibus suis gestasse, minime ista accipi debent quasi simpliciter & proprie dicta, quemadmodum popularis intelligentia primo aspectu exponit.

Ita enim neque carnem Christi edimus, neque
sana

sanguinem bibimus, nec panis & uinum in carnem & sanguinem eius conuertuntur, nec nos in illum commutamur, nec panis & uinum post consecrationem caro eius aut sanguis efficitur, neque ita caro & sanguis eius hic integra sunt, aut dentibus nostris interuntur, neque ita CHRISTVS S manibus suis ferebatur.

Sed hæc atque aliæ eius generis sententiæ (quæ Christum in terris esse ostendunt, & à Christianis in cibo & potione percipi) uel de diuina eius natura intelligendæ sunt (qua ubique est) uel figurate aut spiritualiter accipiendæ sunt. Figurata enim in pane & uino est, spiritualiter in hijs qui panem & uinum digne percipiunt, sed re ipsa & corpore ac carne tenus, in cælum tantum est, unde ad iudicium de uiuis & mortuis ferendum, uenturus est.

Hæc breuis responsio, si apte & loco suo accommodetur, satis esse poterit, ad ea omnia, quæ Papistæ pro se adducunt, dissoluenda. Atque ut hoc magis pateat ad huiusmodi loca, quæ Papistæ pro se inducunt, & arbitrantur pro se maxime facere, hoc responsum adhibebo, ut ex certa ad quædam loca responsione, facilius aditus pateat ad reliqua soluenda.

Clementem inducunt, cuius uerba (sicut illi prædicant) hæc sunt. Tribus gradibus commissæ sunt sacramenta Diuinorum secretorum

Responsio
ad ea quæ
citatur ex
Clemente.
Epist. 2.

K. ij.

torum

DE PRAESENTIA CHRI

torum, id est, praesbytero, diacono & ministris, qui cum timore & tremore clericorum, reliquias corporis Domini custodire fragmentorum debent: neque putredo in sacrario inueniatur, ut cum negligenter agitur, portioni corporis Domini grauis inferatur iniuria. Et continuo haec subiungit. Tanta in altari certe holocausta offerantur, quanta populo sufficere debeant. Quod si remanserint in crastinum, non reseruentur, sed cum timore & tremore clericorum & diligentia consumantur. Qui autem residua corporis Domini, quae in sacrario relictas sunt, consumunt, non statim ad accipiendos communes cibos conueniant, ne putent sanctae portioni miscere, cibum qui per aqualiculos digestus, in secessum diffunditur. Si ergo mane Dominica portio edatur, usque ad sextam ieiunent ministri, qui eam consumpserint: & si tertia uel quarta hora acceperint, ieiunent usque ad uesperam.

Hucusque Clemens, siquidem haec Clementis Epistola esset, quemadmodum reuera non est, sed ad fictitios errores stabiliendos, per multa aliorum nominibus ficta & supposititia proferunt: sed cuiuscunque tandem haec epistola sit, si accuratius exquiratur, magis contra Papistas, quam pro illis, facere uidebitur.

Tria contra Papistas docet.

Nam ex eadem epistola, tria sunt, quae Papistarum errores euidenter tollunt.

1.

Primum est, panem in Sacramento uocari corpus

corpus Christi, & confracti panis partes, uocari corporis Dominici portiones: quæ nisi figurate intelligi non possunt.

Alterum est, panem conseruari & suspensum di non debere, quemadmodum ubique Papistæ faciunt. 2.

Tertium est, ministros solos non debere sacramentum percipere, (ut Papistæ solent facere) atq; illud populo nundinari, sed communicare sacram cœnam cum populo oportere. 3.

Atque hic circumspecte prouidendum est, ut ne temere aut irreligiose ad mensam Domini- cam accedamus, quemadmodum ad quotidianas epulas, sed magno cum timore & tremore, ne ad epulas tam sacrosanctas indigne accedamus, ubi non solum representatur nobis, uerum etiam spiritualiter exhibetur Christus.

Itaque (sicuti par & conueniens officio nostro est) accedere cum omni reuerentia, fide, amore, & charitate, timore & tremore debemus.

Atque hic Ignatium & Irenæum prætereo, qui pro Papistarum sententia nihil faciunt, sed in sacre synaxews laudatione uersantur, & in assidua omnium exhortatione, ut pie & frequenter eam percipiant. Nemo autem prodiginitate prædicare aut extollere potest tantam rem & tam utilem, si pie & ad authoris Christi mentem ea utamur.

Dionysius etiam, cuius authoritatem Papistæ

K. iij.

Ad Ignatium in epistola ad Romanos. & Irenæum lib. 5. contra hæreses

Ad Dionysium

DE PRAESENTIA CHRIS

Sum eccle.
Hierar.
cap. 3.

ste usurpant, & illum prædicant mirabili laude hoc sacramentum efferre, (quemadmodum certe negari non potest, sacramentum excellentis cuiusdam dignitatis & perfectionis esse, cum nobis perfectam & spirituales coniunctionem cum CHRISTO, perpetuum pastum, nutritionem, consolationem & spirituales in illo uitam representet) nunquam dicebat carnem & sanguinem Christi in pane & uino reipsa, corporate, sensibilibus, naturaliter esse (sicut Papiste uehementer contendere solent) sed panem & uinum signa, arrabones, symbola uocat, & fidelibus qui pie & religiose percipiunt, ostendit illos CHRISTVM spiritualiter percipere, & spiritualiter illius carnem edere, & sanguinem bibere. Quanquam autem panis & uinum, figura, signa & symbola sunt carnis & sanguinis Christi (quemadmodum illa Dionysius, tum ante, tum post consecrationem appellat) Græci tamen in eundem scholia, dicunt res ipsas in cælestibus locis esse.

Atque ut Dionysius nihil pro Papistarum opinione facit, quod ad Christi realem & corporalem præsentiam attinet, ita permultis alijs in rebus illorum sententijs aduersatur, idque potissimum in hijs tribus, Transubstantiatione, Sacramenti repositione, & perceptione sacramenti à ministro solo.

Tria contra
tra Papis
tas docet.

Ad Tertul

Tertullianum præterea citant, & illum constanter

stanter affirmare dicunt, nos in sacramento cor-
pus & sanguinem Christi edere & bibere. Qui-
bus hoc libenter damus, carnem nostram pane
uesci & uinum bibere, quæ corporis & sangui-
nis nomine appellantur, quia (ut Tertullianus
ait) corpus & sanguinẽ eius representant, quam-
uis re ipsa corpus & sanguis eius non sunt. Da-
mus etiam, mentes nostras per fidem uerum
corpus eius manducare, & sanguinem eius bi-
bere, sed id spiritualiter, atque inde haurire ui-
tam æternam. Sed negamus prorsus ad hunc spi-
ritualem pastum, realem aut corporalem præ-
sentiam aliqua ex parte requiri.

Itaque nihil aduersus Catholicæ doctrinæ ue-
ritatem differit Tertullianus, sed apertissime
multa in nostram sententiam loquitur, & po-
tissimum tria. Primum ait, CHRISTVM
uocare panem Corpus suum. Deinde, Christum
sic eum uocasse, quod corpus eius Representaret.
Tum, quod hæc uerba CHRISTI, Hoc est
corpus meum. hunc habent sensum, hæc est Fi-
gura corporis mei.

Origenem etiam pro se inducunt (quia uideri
uolunt, multos ex antiquis scriptoribus erro-
ris sui patronos habere) cum tamen nemo ma-
nifestius illis aduersetur. Quamvis enim scri-
bat (sicuti illi ipsi afferunt) quod quæ prius
in enigmate designabantur, nunc in specie &
ueritate compleantur. & in huius rei confir-

K.iiij.

matio

lianum de
resurrectis
one carnisTria con-
tra Papis-
tas docet.Ad Orige-
nem in
Num. ho. 7

DE PRÆSENTIA CHRIS-

mationem tria adferat exempla: primum de petra unde emanauit aqua: alterum de mari & nube: tertium de Manna (quod in ueteri Testamento significabat Christum uenturum, qui iam in hunc mundum reuera uenit, & quasi facie ad faciem & sensibilibiter nobis manifestatus & exhibitus est, tum in uerbo tum in sacramento regenerationis, tum sacramento panis & uini) nequaquam tamen sentiebat Origenes, Christum corpore tenus, uel in uerbo, uel in aqua Baptismi, uel in pane & uino consecratis inesse, uel nos carnaliter & corporaliter regenerari & renasci, aut carnem & sanguinem Christi percipere. Nostra enim in Christo regeneratio spiritualis est, & pastus noster spiritualis quoque est, quæ res non realem aut corporalem Christi præsentiam requirit, sed spirituales solam, cum gratia & efficientia operante.

Hanc autem esse ipsam Origenis sententiam (CHRISTI carnem & sanguinem spirituales esse pastum, neque carnis & sanguinis eius perceptionem ad litteram, sed spiritualiter intelligendam esse) satis patet ex septima in Leuiticum homilia eius, ubi aperte ostendit hæc uerba figurate intelligenda, & eum (inquit) qui secundum litteram intelligit, occidit hæc litera.

Origenes
in Leuit.
hom. 7.

Ad Cyprianum
lib. 1. cap. 2.
et 3.

In hac quoque sententia Cyprianus est, quem aduersarij ueritatis, de uera præsentia corpo-

ris & sanguinis CHRISTI pro se offerunt.

Cyprianus enim de crassa & carnali oris perceptione non loquitur, sed de interna & pura cordis atq; animi perceptione. Quæ tota in hoc est sita, ut firma fide teneamus, Christi carnem pro nobis in cruce dilaniatam, & sanguinem eius pro nostra redemptione fusum, eandemq; carnem nunc ad dexteram Patris sedere, & perpetuas ibi pro nobis præcationes, adhibere. Et hoc beneficium in animis nostris insitum impressumq; habere, & uniuersam salutis & eternitatis fiduciam in illo collocare, & nos ipsos ad colendum & seruiendum illi totos tradere omne uitæ nostræ tempus. Hæc est uera, sincera & spiritualis carnis & sanguinis eius perceptio.

Illud autem Christi sacrificium in cruce, ea est oblatio, quæ (ut Cyprianus ait) antequam fieret, uino Noe, pane & uino Melchisedeci, & multis alijs figuris, (quæ Cyprianus ibi commemorat) significabatur. Gen. 9.
Gen. 14.

Nunc autem cum Christus aduenerit, & hoc sacrificium compleuit, hoc idem nobis figuratur, significatur & representatur, eo pane & uino, quæ fideles quotidie in sacramento percipiunt: ubi quemadmodum ore carnaliter panem & uinum capiunt, ita fide spiritualiter ueram carnem & sanguinem Christi percipiunt. Ex quo liquet, Cyprianum constanter hanc doctrinam affirmare, quam nos quoq; uerissimam esse profitemur. Ogatur es
tra Papis
has docet.

K. v.

Contra

DE PRAESENTIA CHRIS

Contra Papistas autem aperte docet, sacram
communionem ab omnibus sub utraq; specie sumi
debere: Christum panem corpus suum uocasse &
uinum sanguinem: nullam esse transubstantiatio-
nem, sed panem ibi manere ad Christi corpus rea-
presentandum, & uinum ad Christi sanguinem
pari modo representandū: atq; eos qui uina Chri-
sti membra non sunt, panem quidem & uinū pera-
cipere, illisq; ali, sed ueram carnem & sanguis-
nem Christi minime percipere. Atq; hæc Cypria-
ni sententia est.

Ad Hilariū
de Trinita.
lib. 8.

At Hilarius illis unus ex omnibus esse uidetur,
qui autoritate sua, illorum sententiam propu-
gnare possit.

Atq; hæc uerba eius afferunt.

Si uero uerbum caro factū est, & nos uere uerbū
carnem factum, cibo dominico sumimus, quomodo
non naturaliter in nobis manere existimandus est?
qui & naturā carnis nostræ iam inseparabilē sibi
homo natus assumpsit, & naturam carnis suæ, ad
naturam æternitatis sub sacramento nobis cōmuni-
candæ carnis admiscuit. Ita enim omnes unum su-
mus, quia & in Christo pater est, & Christus in no-
bis est. Quisquis ergo naturaliter patrem in Chri-
sto negabit, neget prius, naturaliter uel se in
Christo, uel Christum sibi inesse. Quia in Chri-
sto pater, & Christus in nobis, unum in hijs esse
nos faciunt. Si uere igitur carnem corporis nostri
Christus

Christus assumpsit, & uere homo ille, qui ex Maria natus fuit, Christus est, nosque uere sub mysterio carnem corporis sui sumimus, & per hoc unum erimus, (quia Pater in eo est, & ille in nobis,) quomodo uoluntatis unitas asseritur, cum naturalis per sacramentum proprietate perfecte sacramentum sit unitatis?

Hoc modo Papistae, uerbi & ueritatis diuinae hostes, uel consulto authoritatem Hilarij deprauant, illius uerbis ad suum propositum flectendis, uel uere non intelligunt, quid grauius scriptor in hac causa senserit.

Quamuis enim dicat, Christum naturaliter in nobis esse, dicit etiam nos naturaliter in Christo esse. Haec ille cum dixerat, nequaquam de naturali & corporali praesentia substantiae corporis Christi, aut nostri corporis cogitauit, sicut enim ad eum modum corpora nostra in illius corpore non sunt, ita neque illius corpus eo modo in corporibus nostris inest. At ille senserat, Christum in incarnatione sua mortali nostra natura uestitum, diuinae illam naturae adunasse, itaque nos naturaliter in illo esse.

Et sacramenta Baptismi & Coenae (si recte illis utamur,) certiores nos sine ulla dubitatione reddunt, nos diuinae eius naturae esse participes, immortalitate nobis & aeternitate per illum donata, & eo modo Christus naturaliter in nobis

DE PRÆSENTIA CHRIS-

in nobis est. Atq; ita unum cum Christo sumus, & Christus nobiscum, non modo mente ac uoluntate, sed etiam naturali proprietate.

Sic igitur aduersus Arriū concludit Hilarius, Christum cum Patre unum, non modo proposito ac uoluntate, sed etiam natura.

Quemadmodum autem hæc iunctio unitatis inter Christum & nos in Baptismo, spiritualis est, nec realem aut corporalem præsentiam requirit, ita nostra cum Christo communio in cœna, spiritualis est, nec realem aut corporalem præsentiam desiderat.

Quocirca hoc loco de utroq; sacramento Hilarius loquens, nullam adhibuit differentiam inter communionem nostram cum Christo in Baptismo, & communionem nostram cū illo in cœna. Addit etiam, quod ut Christus in nobis est, sic nos in illo, quod Papistæ corporaliter & realiter intelligere non possunt, nisi contendere uelint omnia nostra corpora in Christi corpore corporaliter esse inclusa. Atq; hæc ad recte intelligendum Hilarium sint satis.

Hæc etiam responsio rectissime adhiberi potest ad ea quæ ex Cyrillo proferuntur, quem aiunt ut Hilarium esse loquutum, Christum in nobis naturaliter esse. Aduersus hæreticum, Cyrillus inquit, non negamus, recta nos fide charitateq; sincera Christo spiritualiter coniungi, sed nullam nobis coniunctionis rationem secundum carnem cū illo esse.

Ad Cyril.
ium in
Ioan. lib.
10. cap. 13.

esse, id profecto pernegamus, idq; à diuinis scriptu-
ris omnino alienum dicimus. Quis enim dubitauit,
Christū etiam sic uitem esse, nos uerò palmites,
qui uitam inde nobis acquirimus? Audi Paulum di-
centem: Quia omnes unum corpus sumus in Chris-
to. Quia & si multi sumus, unum tamen in eo su-
mus. Omnes enim uno pane participamus. An for-
tas putat ignotam nobis mystice benedictionis uir-
tutem esse? Quæ cum in nobis fiat, nonne corpora-
liter quoque facit communicatione carnis Christi,
Christum in nobis habitare? Cur enim membra fide-
lium membra Christi sunt? Nescitis (inquit) quia 1. Cor. 6.
membra uestra membra sunt Christi, membra igitur
Christi, meretricis faciam membra? abjit. Sal-
uator etiam: Qui manducat carnem meam, ait, & Ioan. 6.
bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo.
Quanquam hijs uerbis Cyrillus dicat Christum in
nobis corporaliter habitare, mysticam benedictio-
nem percipientibus, non tamen dicit, Christum in
pane corporaliter habitare, neq; illum in nobis cor-
poraliter habitare, eo tantum tempore quo, sacra-
mentum percipimus, neq; illum in nobis habitare,
& non nos in illo, sed perinde ait, nos in illo, ac il-
lum in nobis habitare. Hæc habitatio neq; corpore
neq; loco definita aut terminata est, sed cœlestis,
spiritualis, & naturæ uim longe superans, quo fit,
ut quam diu in illo habitamus, & ille in nobis, uitā
habeamus per illum æternam. Itaq; Cyrillus eodem Ioan. 15.
in loco dicit, Christum uitem esse, & nos palmi-
tes,

DE PRAESENTIA CHRISTI

tes, quia per illū uitam habemus. Quemadmodum enim palmites uitam hauriunt & nutrimentum ē uite ipsa ex qua oriuntur, sic nos per illum naturalem corporis sui proprietatem, hoc est, uitam & immortalitatem, quo fit, ut membra illius cum simus, uiuamus & spiritualiter nutriamur.

Colo. 2.

Hoc modo uerbo (corporaliter) usus est Cyrillus, cum Christum corporaliter in nobis habitare dixerat. Hoc modo etiam uerbo (naturaliter) Hilarius est usus, cum Christum in nobis naturaliter inesse scribebat. Et quemadmodum Paulus ipse, cū omnem abundantiam diuinitatis corporaliter in Christo habitare dixerat, non senserat diuinam naturam esse corpus, atq; adeo illam in Christo corporaliter habitare, sed diuinam naturam in Christo non tenuiter, leuiter atq; adumbrate esse, sed solide, substantialiter & perfecte, (ut Christus non modo homo mortalis ad oppetendam pro nobis mortem, sed etiam Deus ad redimendam uniuersam Adami progeniem, fuerit) sic Cyrillus, cum Christum in nobis corporaliter inesse dicebat, hoc uoluit, nos illum habere non leuiter, inaniter, aut superuacane, sed insignite, substantialiter, efficienter, ita ut per illum redemptione & aeternitate petiamur.

In Ioan. 13.
4. cap. 17.

Neq; haec mei est ingenij excogitatio, à Cyrillo hoc didici, hijs enim ille uerbis utitur: Paruula benedictio totum hominem in seipsum attrahit, & sua gratia replet, & hoc modo in nobis Christus manet,

manet, & nos in Christo.

Quod autem ad corporalem oris perceptionem, & uentris concoctionem pertinet, Cyrillus certe nunquam cogitauerat, eo modo Christum in nobis manere. Ait enim, Sacramentum nostrum, hominis manducationem non asserit, mentes credentiū ad crassas cogitationes irreligiose introtrudens, & humanis cogitationibus subijcere enitens ea, quæ sola & pura, & in exquisita fide capiuntur.

Anathematismo. 11.

In Ioan. 12. cap. 17.

Sed quemadmodum (inquit) si quis liquefactæ ceræ aliam ceram infuderit, alteram cum altera per totum commisceat: necesse est si quis carnem & sanguinem Domini recipit, cum ipso ita coniungatur, ut Christus in ipso, & ipse in Christo inueniatur.

Cum pateat igitur quæ fuerit Cyrilli mens, constat, nequaquam crasse, & imperite debere nos de Christo, ore percipiendo, cogitare, sed hoc esse firmiter tenendum, fide illum accipi & teneri, quæ perceptione fit, ut quanquam corpore absens sit, & in uita ac gloria sempiterna cum patre sit, nos tamen illius naturæ participes simus & immortali ac nunquam interitura uita & gloria cum illo fruamur.

Atq; isto modo nobis Cyrilli atq; Hilarij sententia exposita sit.

Nunc autem Basilium, Gregorios Nazianzenum & Nyssenū, dimittamus, quod parū admodū de hac causa loquūtur, tū quod ea quæ superius & sæpius a nobis

Ad Basilium
Nyssenū &
Nazianzenum.

DE PRAESENTIA CHRISTI

à nobis commemorata sunt, satis idoneam intelligentiam illorum dabunt. Illud enim observandum in primis est, figuram eius nomē sibi sumere, cuius figura est, atq; quod de re ipsa dicitur, illud ad figuram accommodari solere.

Spiritualē illi per fidem corporis Christi manducationem scriptis suis prodiderunt, carnalem autem commestionem, & eam quae ore & dentibus fit masticationem non item.

**Ad Emissen-
num.**

Ad Eusebium quoque Emissenum facilis responsio est. Neque enim de ulla reali aut corporali panis & vini conversione in corpus & sanguinem Domini verba facit, neq; de ulla corporali aut reali eiusdem perceptione, sed de sacramentali conversione, & spirituali perceptione disseruit, quomodo etiam in Baptismo, quemadmodum in coena est, ut idem, eodem in loco, aperte commemorat. Hoc autem non carnaliter & corporaliter, sed fide & spiritualiter fit. Sed ad huius authoris explicationem, ubi de Transubstantiatione agebatur, multo plura.

**Ad Ambro-
sio De sacra.
lib. 4. ca. 4**

Nunc ad Ambrosium veniamus, qui semper in illorum ore est: Panis iste, panis est ante verba sacramentorum, ubi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi.

Vt isti loco respondeamus, primo intelligendum est, quid sit Consecratio.

**Consecratio
quid sit.**

Consecratio est, cuiusvis rei à profano & mundano usu, ad spirituale & divinum traductio.

Cum

Cum igitur usitata & communis aqua, ab omni alio usu detrahitur, atq; ad usum Baptismi in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti confertur, tum aqua rite consecrata dicitur, & sancto usui dicata.

Pari modo ubi panis & uinum à communi uitæ usu segregantur, atq; ad sanctæ cōmunionis usum transferuntur, ea panis & uini portio, quanquā communem cum cæteris substantiam habeat, à quibus separatur, nunc tamen consecratus, & sanctus panis & uinum dicitur.

Non quod panis & uinum ullam in se sanctitatem habeant, sed quia in sacrum usum transferuntur, & sanctas res atq; diuinas representant. Ita Eccle. Hic que Dionysius panem hunc, Sanctum panem nominat, rar. ca. 3, & poculum hoc, Sanctum poculum appellat, statim ut ad sacræ cōmunionis usum mensæ admoventur.

Præcipue autem tum sancta & consecrata appellari possunt, ubi Christi uerbis cum ad usum separantur, quæ Christus ea de causa protulit, Math. 26. Hoc est corpus meum. de pane loquens: & de uino, Marc. 14. Hic est sanguis meus. Luc. 22.

Vnde pleriq; authores antequam hæc uerba fiant, panem & uinum pro usitatis & communibus pane & uino accipiunt, postquam autem hic sermo de illis est habitus, tum panem & uinum consecrata esse iudicant.

Neque hic ita crassus quisquam esse debet, ut

L. i.

ulius

DE PRAESENTIA CHRIS

ullius sanctitatis aut diuinitatis participia esse panem & uinum putet, aut posse corpus & sanguinem Christi esse, sed representare uerū corpus & sanguinem Christi, & uerum animorū atq; uitalem pastum, quo per illum abundamus. Itaq; corporis & sanguinis nominibus ita appellantur, quemadmodum signa, figurae, symbola, eius rei nominibus uocantur quam significant.

Sicut autem in illis Ambrosij uerbis (quae aduersarij citant) dicitur, ante consecrationem esse panem, post consecrationem uero corpus Christi: ita alijs in locis explicatius posuit, quae sensit, hijs uerbis usus. Ante benedictionem uerborum cœlestium alia species nominatur, post consecrationem corpus CHRISTI significatur. Similiter. Ante consecrationem aliud dicitur, post consecrationem sanguis nuncupatur. Rursus ait. Cum de sacramentis tractarem, dixi uobis, quod ante uerba Christi, quod offertur, panis dicatur, ubi Christi uerba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus appellatur.

Ambros. de
ijs qui mys-
terijs ini-
riantur ca.
ult.

De sacra-
m. 5. cap. 4.

Ex hijs efficitur panem quidem nomine corporis Christi uocari post consecrationem, & quamquam panis substantia eadem permaneat, eius rei nomine quam representat illustratur: quemadmodum copiose à nobis antea (ubi de transubstantiatione egimus) explicatum est, atq; ibi potissimum ubi Theodoretus uerba posuimus.

Et sicut panis corporis est cibus, & corpore edi-
tur

tur, sic (inquit Ambrosius) corpus Christi spiritus De sacra.
 tus est cibus, & spiritu editur, ad quod presentia li. 6. ca. 1.
 Christi corporea non est opus.

Nunc Chrysostomum excutiamus, qui leuiter Ad Chrysostomum.
 illius sententiam pertractanti, speciem præ se
 fert, propugnandi huius erroris Papistici: sed
 quibus Chrysostomus familiariter est cognitus,
 nempe quod allusionibus, tropis, schematibus &
 figuris abundet, hi facile intelligent, quam longè
 Chrysostomus ab huius sententiæ defensione ab-
 sit. Hoc melius patebit, si duo ea loca diligenti
 inquisitione scrutemur, quæ Papistæ pro se po-
 tissimum allegant, è quibus unus est in Sermone
 de Eucharistia in Encenys, alter uero De prodia-
 tione Iudæ.

Ac nemo sanè apertius contra illos loqui po-
 test, quam Chrysostomus in priore loco scripsit.
 Quocirca mirari iure possumus, cur illum pro
 se citarent, nisi si ita suis ipsorum erroribus oc-
 cæcati sint, ut neque uidere, neque dijudicare
 possint, quid pro illis, & quid contra illos faci-
 at. Hæc enim in eo loco uerba eius sunt.

Ad hæc mysteria accedentes, ne putetis In ser. De
 quod accipiatis diuinum corpus ex homine. Hæc Eucharistia
 Chrysostomus. in Encenys.

Si igitur corpus Christi à nullius hominis ma-
 nibus accipimus, necessario efficitur, corpus Chri-
 sti nec realiter, nec corporaliter, nec naturali-
 ter in sacramento esse, neque nobis à ministro

DE PRÆSENTIA CHRIS

porrigi, atq; adeo Papistas insignes mendaciorum architectos esse, qui fingunt contraria.

Sed hic locus Chrysostomi fusius tractatur, ubi de transubstantiatione antea mentionem fecimus.

Nunc igitur ad secundum locum respondebimus quem ex Chrysostomo citant in hæc uerba. Nunc
*De prodig
tione Iude* ille præsto est Christus, qui illam ornauit mensam, ipse istam quoque consecrat. Non enim homo est, qui proposita de consecratione mensæ Domini, corpus Christi facit & sanguinem, sed ille qui crucifixus pro nobis est Christus. Sacerdotis ore uerba proferuntur, & Dei uirtute consecrantur & gratia. Hoc est, ait, corpus meum. hoc uerbo proposita consecrantur. Et sicut illa
Gen. 1. uox quæ dicit: Crescite & multiplicamini & replete terram. semel quidem dicta est, sed omni tempore sentit effectum ad generationem, operante natura: ita & uox illa Christi (Hoc est corpus meum) semel quidem dicta est, sed per omnes mensas ecclesiæ, usque ad hodiernam diem, & usque ad eius aduentum præstat sacrificio firmitatem.
*Math. 26.
Marc. 14.
Luc. 22.*

Hæc Papistæ ex Chrysostomo, quæ quanquam illorum sententiam magnopere adiuuare uidentur, si plenius tamen & diligentius inspiciantur, & cum uniuersa illius sententia (quæ multis & dispersis in locis patet) conferantur, clare liquesbit, illum nihil minus cogitasse, quam Christi corpus naturaliter & corporaliter in pane & uino

uino præsto esse, sed ea ratione in cælo solum esse, animosq; nostros fide in cælum migrare, atque illic tam salutaris cibo pasci, quanquam sacramentaliter in pane & uino, quasi in signo & figura sit, sicuti etiam in aqua Baptismi est. In hijs autem qui rite panem & uinum percipiunt, multo plenius fructuosiusq; inest, quam si corporaliter adesset, quod nihil prodesset. Spiritualiter enim & diuinitus inest, & uitæ æternitatem illis largitur.

Et quemadmodum in primo mundi ortu, omnes res à Deo creatæ, uitæ participes Dei uerbo effectæ sunt (ubi enim aliquid uerbo, Deus fieri mandasset, illud statim (ut pâr fuit) effectum erat) & post rerum omnium ortum hæc uerba fecit, Crescite & multiplicate. atque horum uerborum, omnia ex eo tempore & producta in lucem & aucta sunt: ita postquam Christus semel dixisset, Edite, Hoc est corpus meum: Bibite, Hic est sanguis meus, Hoc facite ad recordationem mei. horum uerborum ui, & non humana aliqua potentia factum est, ut panis & uinum consecrentur, eamq; sibi naturam asciscant, ut quisquis illa uiua fide percipiat, spiritualiter alatur & sustentetur Christo, ad dextram Patris confidente in cælo. Atque hic Chrysostomi animus in hac causa est.

Quoties enim inculcat, nos Christum etiam in Baptismo percipere, & ubi de perceptione eius,

L. iij.

in

Gen. 1.

Math. 26.

Marc. 14.

Luc. 22.

DE PRAESENTIA CHRIS

in sacra cœna loquutus est, cōtinuò etiam de perc
ceptione eius in Baptismo mentionem facit, sine
ulla differentiae aut uarietatis adiectione, quomo
do in Cœna, & quomodo in Baptismo CHRIS
STVS sit.

Ad populū
Antioche
num hom.
61. Et in Io
an. ho. 45.

Idemq; multis in locis habet, nos in cœlum as
cendere, & Christum ibi sedentem edere.

Vbi autem Chrysostomus & ceteri scriptores,
de admirabili Dei in sacramentis suis efficientia
(omnes hominum sensus, rationem, ingenium su
perante) loquuntur, non de aliqua effectiōe Dei
in aqua, pane, & uino sentiunt, sed de inexplica
bili Dei effectiōe in percipientium cordibus, qua
tacite, spiritualiter, intrinsecus, transformat, re
nouat, pascit, consolatur, nutrit illos per spiri
tum sanctum, ea carne & sanguine, quæ in cœ
lo solum permanet, quo & nos spiritu & fide
conscendimus.

Hæc ad Chrysostomum satis, cum plura hac de
re scripserimus, ubi Chrysostomi sententiam de
Transubstantiatione tractabamus.

Theophyl.
lact. in
Mar. 14.

Habent adhuc Theophilum Alexandrinum, ex
eo hæc uerba pro se citant. Christus gratias a
gens, fregit, quod & nos facimus, orationes su
peraddentes. Et dedit eis dicens, Sumite. Hoc est
corpus meum, hoc scilicet quod nunc do, & quod
nunc sumitis. Non autem panis figura tantum
corporis Christi est, sed in proprium CHRIS
STI corpus transmutatur. Nam Dominus ait:

Pauis

Panis quem ego dabo caro mea est. Sed tamen car^o Ioan. 6.
 ro Christi non uidetur propter nostram infirmi-
 tatem. Panis & uinum de nostra consuetudine
 est, si uero carnem & sanguinem cerneremus,
 sumere non sustineremus: propter hoc Dominus
 nostræ infirmitati condescendens, species pa-
 nis & uini conseruat, sed panem & uinum in ue-
 ritatem conuertit carnis & sanguinis.

Hæc Papistæ ex Theophilo in Euangelium
 Marci adducunt. Vnde facile intelligitur, uel
 quam negligentes Papistæ sint in exquirendis &
 cruendis ueterum scriptorum sententijs, quas
 ad opinionis suæ confirmationem afferunt, aut
 quam dolosi & falsarij sint, qui prudentes &
 scientes uno eodemq; in loco duas ingentes frau-
 des commenti sunt.

Vna est, ut maiorem authoritatem hijs uer-
 bis afferrent (quemadmodum falsi Pharmacop-
 ole, Quid pro Quo, uendentes) authoris nomen
 adulterant, & Theophylacti Bulzariensis recen-
 tioris scriptoris uerba, Theophilo Alexan-
 drino, antiquo sane & peructusto scriptori,
 ascribunt. Sed hæc communis & peruaga-
 ta illorum fraus est, ut antiquitatis perso-
 nam illorum somnijs & anilibus ineptijs im-
 ponant.

Altera est, authoris uerba & sensum deprauāt,
 & doctrinæ ueritatem ab illo positā, corrūpunt.

L.iiiij.

Vbi

DE PRAESENTIA CHRISTI

Vbi enim Theophylactus (ueterum ecclesiasticorum scriptorum in hoc disciplinam sequutus) omnipotentem Deum ait, infirmitates nostrae ratione habita, speciem panis & uini reseruasse, & ea tamen in *συνάμω*, id est, uirtutem corporis & sanguinis Christi conuertisse: illi citant illum formas & figuras exteriores panis & uini reseruasse, & conuertisse in ueritatem carnis & sanguinis sui: ita species in figuras, & uirtutem in ueritatem, transmutantes, ut ex uirtute carnis & sanguinis, ueritatem carnis & sanguinis efficiant. Atque hoc modo corruerunt & deprauarunt authoris tum nomen, tum uerba, & ueritatem in perspicuam & apertam falsitatem conuerterunt.

Sed ut Theophylacti sensus plane ante oculos constituatur: Quemadmodum candens & concalesfactum ferrum, ferrum esse non desinit, uim tamen ignis in se continet: & quemadmodum caro CHRISTI, hanc carnis substantiam non deserit, & uitam etiam (ut caro Dei) tribuit, ita sacramentalis panis & uinum, quod ante fuerant, etiamnum sunt, hijs tamen qui ea digne percipiunt, non in corporalem praesentiam, sed in uim carnis & sanguinis CHRISTI conuertuntur.

Quaquam autem Theophylactus de uera corporis & sanguinis CHRISTI perceptione, & non solum de figuris illorum loquutus est, &
de

de conuersione quoque panis & uini in corpus & sanguinem Christi uerba fecit, minime tamen de crassa, carnali, corporali & sub sensum cadente conuersione, nec de eiusmodi carnis manducatione differuit, (ita enim non modo uenter horre-
ret, & cor contremisceret ad eiusmodi epulum, ue-
rum etiam inutile nobis & superuacuum esset) sed de spiritali & cœlesti perceptione Christi, & sa-
cramentali panis conuersione loquebatur, panem
non modo figuram, uerum etiam corpus Christi
uocans. Ex quo datur intelligi, non modo nos in sa-
cramento corporaliter panem edere, (qui sacra-
mentum & figura corporis Christi est) sed spiri-
tualiter etiam uerum corpus & sanguinem eius
percipere. Atq; hæc Theophylacti sententia, uera,
pia, & consolationis plena est.

Post hæc omnia ab aduersarijs Hieronymus in
Epistolam ad Titum profertur, ubi hæc scribit.
Tantum interest inter Propositionis panis & cor-
pus Christi, quantum inter umbram & corpora:
inter imaginem & ueritatem: inter exemplaria
futurorum, & ea ipsa, quæ per exemplaria præfi-
gurabantur.

Hæc Hieronymi uerba recte intellecta, nihil af-
ferunt, in quo se Papistæ uenditare possint. Ille
enim panis propositionis uoluit obscuram quandam
umbram Christi uenturi fuisse, sed sacramentum
corporis Christi euidens testimonium esse, Christi-
am aduenisse, promissa fecisse, & quamquam cor-

L. v.

porę

Ad Hiero-
nymum in-
Epistolam
ad Titum.

DE PRAESENTIA CHRIS-

pore in cælum migravit, spirituali tamen corporis & sanguinis sui pastu nos alere.

Augustinus Hæc eadem responderi possunt, si quis ex **Augustino, Sedulio, Leone, Fulgentio, Cassiodoro, Grego-
Sedulius. stino, Sedulio, Leone, Fulgentio, Cassiodoro, Grego-
Leo. Fulgē- rio & cæteris, quod papisticū uideatur, de Christi
tius. Cassio- in sacramento manducatione obijciat.
dorus. Gre-
gorius.**

Neq; enim plane, neq; ad simplicem uerborum sensum ista capienda sunt, sed figurate & spiritualiter, sicuti abunde antea comprobatum est, & in Quarto etiam libro plenius tractabitur.

**Ad Damas- Sed dum cæteros transimus, cauendum est no-
scenum De bis, ne Ioannes Damascenus dimittatur, quam foro-
fide ortho- tissimum & acerrimum propugnatorem natura-
dox. li. 4. lis & corporalis præsentie aduersarij inducunt,
esp. 14. quicq; solum uniuersam causam defendere posse iudicant.**

Sed neq; authoritas Damasceni tanta est, ut ea nos opprimere debeat, neq; dicta tam perspicua, ut de illo se potissimum iactare possint. Recens enim scriptor est præ illis, quos pro nostra parte adduximus. Et multis in locis ab antiquorū scriptorum authoritate dissentit, si hæc sit illius mens, quam Papistæ ei attribuunt. Vt cum ait, panem & uinum figuras non esse, quæ antiqui scriptores figuras appellant: & panem ac uinū minime consumi, nec ex aluo eijci, contra quam Origenes & Augustinus affirmant, uel quod exemplaria corporis Christi post consecrationem non appellentur: in quo manifeste contradicit, lytura
gie

giæ illi quæ Basilio ascribitur.

Quid quod aduersus ætatis suæ principes, qui Imperatorium tum tenebant gradum, accersimus Episcopi Romani defensor fuerat, & ad scriptis propagandam de simulachrorum cultu nephandam impietatem & idololatriam, delictæ illius, & quasi dextra fuerat. Quo minus mirum est, si iusto & diuino iudicio, dextram amiserit: quicquid de ea restituta, alij fabulentur. Quicquid autem, & qualè idcunq; sit, quod alijs in locis scribat, hoc certe loco quem aduersarij afferunt, pie & erudite scribit, etiam si Papistæ, uel ignorantia quadam non recte illius dicta accipiant, uel consulto contra illius sententiam alienum in sensum deprauent.

Summa eius doctrinæ hæc est. Quemadmodum CHRISTVS deus & homo duas in se habet naturas, ita duplicem natiuitatem habuit: Vnam æternam, alteram tempori subiectam. Sic & nos, quasi singuli duo homines essemus, uel potius duos in nobis homines contineremus, (nouum & ueterem, spiritualem & carnalem) duplicem quoq; ortum habemus, unum carnalem ex parente nostro Adamo, (per quem ad nos quasi hereditario iure, maledictio & sempiterna condemnatio ueniunt,) alterum spiritualem, ex cœlesti Adamo, CHRISTO nempe, per quem cœlestis benedictionis & æternæ atq; immortalis gloriæ hereditatem adimus.

Quoniam

DE PRÆSENTIA CHRIS

Quoniam autem hic Adamus spiritualis est, necesse est non modo ortum nostrum, uerum etiam pastum quoque spirituale esse. Ac ortus quidem is in Baptismo, pastus uero in cœna quasi oculis subiicitur. Quia enim nostrorum oculorum acies ad spiritualis aquæ aspectum, (qua abluimur) ualde hebescit, & tanta est spiritualis quoque pastus subtilitas, ut fugiat aciem, ideo ad hanc nostram imbecillitatem iuuandam (ut clarius pura integrâque fide ista ceruamus,) Seruator ista signis perspicuis & sub sensum cadentibus, & ad quotidianum usum cultumque uitæ pertinentibus, ante oculos nostros collocauit.

Cum autem consuescant homines, ubi se abluunt, aquam adhibere, ideo hic siue spiritualis ortus, siue ablutio in illius sanguine, nobis in Baptismo per aquam proponitur. Spiritualis item pastus noster per panem & uinum ob oculos nobis ponitur, quia in assiduum & quotidianum uictus subsidium ueniunt, ut quemadmodum illa corpus, sic Christi caro & sanguis, animum pascant.

Hac de causa panis & uinum exemplaria carnis & sanguinis Christi dicuntur, atque etiam caro & sanguis Christi appellantur, ut nos admoneant & ad cogitationem beneficii Christi excitent, & euidenti ratione concludant, sic nos ad æternam uitam Christi carne & sanguine spiritualiter sustentari, quemadmodum pane & uino corpus nostrum alitur & recreatur.

Atque

Atq; ut omnipotens Deus, magnitudine uerbi, sancto spiritu, & immensa potētia omnes res creatas initio produxit, & ex eo tempore perpetuo conseruauit, ita eodem ille uerbo & eadem potentia hunc spiritualem, in nobis ortum continenter efficit, & spiritualem similiter pastum adhibet, quæ omnia à deo solo efficiuntur, & à nobis fide sola percipiuntur & tenentur.

Itemq; ut panis & uinum facultate naturæ in humanum corpus mutantur, corpus tamen idem est quod ante fuit & non mutatur, ita quanquam panis & uinum sacramentaliter in Christi corpus & sanguinem conuertantur, corpus tamen Christi, mutationis omnis expers, eodem loco quo antea continetur, & cœli certo spacio definitur.

Neq; uero panis & uinum sic in Christi corpus mutantur, ut in unam naturam cū eo conueniant, sed naturam seiunctam & diuersam habent, sic ut neq; panis in se corpus Christi sit, nec uinum sanguis, sed hijs qui digne ea percipiunt, caro & sanguis Christi fiunt, hoc est à rebus naturalibus & usitatis, ad res naturæ dignitatem longe superantes, extolluntur. Sacramentatus enim panis & uinum non nuda sunt atq; inania signa, sed ita actiosa & efficacia, ut quicunq; digne perceperit, spiritualiter Christi carnem & sanguinē percipiat, atq; adeo uitam nactus sit æternam.

Quicunq; igitur ad hanc mensam accedit, par atq; æquum est, ut omni cum animi subiectione, timore,

DE PRAESENTIA CHRISTI

more, reuerentia, integritate uitae ueniat, quasi non modo panem & uinum, uerum etiam seruato rem Christum Deum atq; hominem, & omnia eius beneficia, ad magnam lenitionem, & recreationem tum animi tum corporis, percepturus.

Hoc fuit Damasceni de hac causa iudicium.

Qui igitur ex illo colligunt, uel naturalem corporis Christi in sacramentis panis & uini praesentiam, uel externi & aspectabilis sacramenti uenerationem, uel substantiae panis & uini post consecrationem discessum, & substantiae solius corporis Christi permansionem, uel Damascenum non intelligunt, uel obstinata quadam contumacia intelligere nolunt, quod mihi sane uerisimilius uidetur, propter eiusmodi conclusiunculas, quas iniusti homines ex illius dictis colligunt & decerpunt.

Quamuis enim dicat, Christum spirituales pastum esse, intelligendum est tamen, quemadmodum in Baptismo spiritus sanctus in aqua non est, sed in illo qui non simulate Baptizatur, ita noluisse Damascenum, Christum esse in pane, sed in eo qui digne percipit panem.

Et quanquam panem Christi corpus, & uinum sanguinem uocet, non sensit tamen panem per se, aut uinum nondum perceptum, carnem & sanguinem eius esse, sed hijs qui non ficta fide digne panem & uinum percipiunt, uocari à Damasceno ea corpus & sanguinem Christi, quod eiusmodi homines efficientia spiritus sancti, ita coniunguntur, & spiritus

ritualiter cum Christi carne & sanguine, & diuina quoque eius natura coherescunt, ut illis ad eternitatem & immortalitatem pascantur.

Neque uero Damascenus sacramentum uenerandū aut adorandum dicit, (sicut Papistæ loquuntur, quæ res aperta Idololatria est,) sed Christū Deum & hominem uenerandum prædicat. Neque tamen illum in pane & uino colendum, sed ad dextram patris sedentem, & spiritu in nobis existentem.

Neque ille dicit, nec panem nec uinum permanere, nec ullam aliam substantiam præter substantiam corporis & sanguinis Christi, sed aperte factetur, quemadmodum candens carbo, non solum lignum est, sed ignis & lignum simul iuncta, sic panis Eucharistiae non solum panis est, sed panis diuinae naturae iunctus. Qui uero contendunt nullam substantiam permanere, nisi substantiam corporis & sanguinis Christi, non modo negant panis & uini, sed etiam diuinae naturae, & animae humanae Christi, presentiam. Si enim caro & sanguis, anima, & diuina natura Christi, quatuor substantiae sunt, & in sacramento duæ tantum ex illis, (caro & sanguis) insunt, ubi tandem erit anima & diuina eius natura? Ita fit, ut Iesum diuidant, & humanam naturam à diuina segregent: de quibus Ioannes dicit ad hunc modum, Quicumque diuidit Iesum, non ex Deo est, sed Antichristus est. 1. Ican. 4.

Neque uero hoc solū faciunt, sed Christū à membris suis omnibus in sacramento discludunt, ita ut
nullum

DE PRÆSENTIA CHRIS

In libro de nullū ibi prorsus corpus humanū relinquāt. Recte
duabus in enim Damascenus, distinctionem membrorū ita ad
Christo v^o luntatibus. naturam humani corporis asserit pertinere, ut ubi
nulla eiusmodi distinctio sit, ibi perfectum corpus
esse non posset.

At Papiſtæ docent, nullam huiusmodi membro-
rum in sacramento distinctionem esse, (uel enim
caput, oculos, os, aures, brachia, manus, tibias,
pedes, plane in sacramento esse negant, uel totum
caput, totum oculos, totum aures, os, brachia, ma-
nus, tibias, pedes, esse dicunt) atq; adeo ex Christi
corpore, nullum plane corpus faciunt.

Iam uerò cum Papiſtarū errores tum de Trans-
substantiatione, tum de reali, corporali & natu-
rali præſentia Christi in sacramento, satis ut ar-
bitror confutati sint, (quæ duo ex præcipuis erant,
quæ nobis in hoc opere proposuimus) tempus esse
uidetur, ut de tertio errore Papiſtarum, (qui de
uera manducatione & potatione est corporis &
sanguinis Christi) uerba faciamus.

Finis libri Tertij contra Trans-
substantiationem.

LIBER QVARTVS

DE PERCEPTIONE CORPO-
ris & sanguinis Christi in sa-
cramento. Cap. i.

R A S S V S H I C
Papistarum & absurdus
error est, quem habent
de carne & sanguine
Christi, ore percipiendo.

Aiunt enim, eos qui pa-
nem & uinum percipi-
unt, ueram carnem & Tantum pij
manducant
Christum.
sanguinem Christi ore

percipere, quantumuis sceleratam uitam atque
impuram degant. At Christus ipse longe aliud
docuit, nos nequaquam ore carnaliter, sed fide
spiritualiter carnem suam manducare. Ait enim:
Hoc etiam atque etiam affirmo uobis, Qui credit Ioan. 6.
in me, uitam eternam habet. Ego sum panis ui-
te. Patres uestri uescebantur Manna in deserto,
& mortui sunt. Hic est panis qui descendit de
caelo: qui ex hoc pane ederit, non morietur.
Ego sum panis uiuus, qui de caelo descendi, si quis
hunc panem ederit, uiuet ad eternitatem. Panis
autem quem ego dabo, caro mea est, quam datu-
rus sum pro mundi uita.

Hæc certissima est & constantissima seruatoris
M. i. Christi

DE VERA CORPORIS ET

Ioan. 6.

CHRISTI doctrina, omnes quicunq; illum edunt, uitam aeternam habituros. Hijs statim adiungitur. Hoc etiam atque etiam affirmo uobis, Nisi ederitis carnem filij hominis, & sanguinem eius biberitis, non habebitis uitam in uobis. Qui meam carnem edit, habet uitam aeternam: & ego exuscitabo illum in supremo die. Caro mea reuera est cibus, & sanguis meus uere est potus. Qui edit meam carnem & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. Quemadmodum misit me uiuens Pater, & ego uiuo propter patrem. Qui edit me, uiuet etiam ille propter me. Hic est panis, qui de cœlo descendit. Non quemadmodum ederant patres uestri Manna & mortui sunt. Qui manducat hunc panem, uiuet in æternum.

Hæc seruator Christus, tum Iudeos tum discipulos suos in Capernaum docuit, perceptionem corporis & sanguinis sui, non esse perceptioni Manne similem. Boni enim & mali Manna uescebantur, qui autem carnem eius & sanguinem percipit, uitam aeternam habet. Quemadmodum enim Pater in illo habitat, & ille in Patre, atq; adeo uiuit propter patrem, sic qui carnem & sanguinem eius percipit, in Christo habitat, & CHRISTVS in illo, & per Christum uitam aeternam habet.

Alys ne testibus hac in causa opus est? cū Christus ipse tam aperte testificetur, Quicunq; ederit eius carnem aut biberit eius sanguinem, habiturum

turum vitam eternam. & ueram perceptionem carnis & sanguinis eius esse fidem in C H R I S T V M, & omnem qui fidem suam in illum collocarit, habiturum uitam eternam. Ex quo necessario efficitur, impios (cum membra diaboli sint) nec carnem eius manducare, nec sanguinem eius bibere: nisi forte Papistæ dicturi sint, illos uitam eternam habere.

Sed quemadmodum diabolus impiorum hominum pastus est, quos in omni scelerum genere alit & fouet ad supplicium eternum, ita Christus uerus est omnium illorum pastus, qui corporis sui membra sunt: illos alit, sustentat, educat, atque ad uitam eternam pascit.

Quidnam sit carnem Christi comedere, sanguinemq; eius bibere. Cap. ij.

Qvisque bonus ac fidelis Christianus, apud se sentit, quomodo edat Christi carnem, & sanguinem eius bibat, ipsoq; nutriatur.

Vniuersam enim spem ac fiduciam redemptionis & salutis suae collocat in unico illo sacrificio, quod C H R I S T V S in cruce fecerat, corpore illius transfixo, & sanguine pro nobis fuso, ad remissionem peccatorum. Hoc tantum & tam memorabile beneficium Christi, fidelis quisque diligenter animo pertractat, mandit ac ruminat, & cordis quasi uentriculo digerit, spiritualiter

M. ij.

in se

DE VERA CORPORIS ET
in se uniuersum Christum recipiens, ac se rur-
sum Christo totum tradens.

Atq; hæc est carnis & sanguinis Christi man-
ductio & potatio, Quod hominem in se sentire,
est corporis & sanguinis Christi nutritionem sen-
tire: quod nemo malus aut membrum diaboli fa-
cere poterit.

Christus non dentibus, sed fide
editur. Cap. iij.

Quemadmodum Christus spiritualis cibus
est, sic spiritali parte nostri, spiritali-
ter editur & digeritur: & spiritalem atq; æ-
ternam uitam subministrat, non autem ore, lin-
gua, gula, uentre, uel editur, uel deglutitur,
uel digeritur.

Cyprianus
de cœna do-
mini.

Itaq; Cyprianus ait. Hanc Dei gratiam reco'ens
qui de sacro calice bibit, amplius sitit, & ad Deū
uiuum erigens desiderium, ita singulari fame illo
uno appetitu tenetur, ut deinceps fellea peccato-
rum horreat pocula, & omnis sapor delectamen-
torum carnalium, sit ei quasi rancidum radensq;
palatū, acuta mordacitatis acetum. Ad hæc, inter
sacra mysteria ad gratiarum actiones conuertia-
tur, & inclinato capite, munditia cordis adepta,
se intelligens consummatū restitutus peccator,
sanctificatam Deo animam, quasi depositum custo-
ditum, fideliter reddit, & deinceps cū Paulo glo-
riatur & letatur dicens: Vivo iam non ego, ui-
uit

uit uero in me Christus. Hæc in Christi cōmemor-
 ratione retractantur à fidelibus; & defecatis ani-
 mis carnis eius eduliū non est horrore, sed honori,
 potuq; sancti & sanctificātis sanguinis spiritus, de-
 lectatur. Hæc quoties agimus, non dentes ad mor-
 dendū acuimus, sed fide sincera panem sanctum
 frangimus & partimur. Hæc Cyprianus.

Hij similia Augustinus. Noli parare fauces, sed August. de
uerbis Dos
mini, serm.
33.
In Io. tract.
25.
 cor. Et alio in loco (quēadmodū de eo cōmemora-
 tur) sic scribit. Vt quid paras dētes & uentrē, cre-
 de, & manducaſti. Sed de hac re satis multa dicta
 sunt, ubi cōfirmabatur hæc, de carne & sanguine
 Christi edendo & bibendo, uoces, figuratas esse.

Bonos tantum Christum ede- re. Cap. iij.

ATq; ut ad propositum nostrum reuertamur, tantum uera & uitalia Christi mem-
 bra carnē & sāguinē eius edere & bibere, ex per
 multis antiquorū locis, minime adhuc citatis, cō-
 probabo. Origenes aperte de ea re scribit hoc Orig. in:
Mat. c. 15.
 modo. Verbum factum est caro, uerusq; cibus, quē
 qui comederit, omnino uiuet in æternum, quem
 nullus malus potest edere. Etenim si fieri pos-
 sit, ut qui malus adhuc perseueret, edat uerbum
 factum carnem, quum sit uerbum & panis uiuus,
 nequaquam scriptum fuisset, Quisquis ederit pa-
 nem hunc, uiuet in æternum. Hæc ita perspicua
 M. iij. sunt,

DE VERA CORPORIS ET

sunt, ut longioris explicationis non egeant. Itaque quomodo cum hoc conueniat Cyprianus, uideamus.

Cypria. in
ser. de cœ-
na domini.

Is in sermone De cœna Domini (qui illi ascribitur) sic ait: Dixerat sane huius traditionis magister. Quod nisi manducaremus & biberemus eius sanguinem, non haberemus uitam in nobis. spirituali nos instruens documento, & aperiens ad rem adeo abditam intellectum, ut sciremus quod mansio nostra in ipso, sit manducatio: & potus, quasi quædam incorporatio, subiectis obsequijs, uoluntatibus iunctis, affectibus unitis. Esus igitur carnis huius quædam auiditas est, & quoddam desiderium manendi in ipso.

Hæc Cyprianus de esu & potu corporis & sanguinis Domini. Et paulo post ait. Nullus huic agno communicat, quem Israëlitici nominis generositas non commendat.

Athana. De
peccato in
Spiritu
sanctum.

Athanasius autem de carnis & sanguinis Christi perceptione, refert, ideo Christum ascensus sui in cælum meminisse, ut illos à corporali cogitatione auelleret; & post hæc discant, carnem dictam cibum cœlestem, superne uenientem, & spirituales alimoniam, quam ipse det. Nam quæ locutus sum uobis, inquit, Spiritus sunt & uita. Quod idem est perinde ac dicat, quod quidem ostenditur, occiditur, pro mundi dabitur alimonia, ut spiritualiter in unoquoque distribuatur, ac fiat omnibus conseruatorium in resurrectionem

Ioan. 6.

nem uitæ æternæ.

Hic Athanasius causam ostendit, cur Christus suæ in cœlum ascensionis mentionem fecerit, cum de esu & potu carnis & sanguinis sui loqueretur. Causa autem hæc fuit, ut auditores de nulla carnali Christi perceptione ore adhibenda cogitarent (cum quod ad corporis præsentiam pertineret, ab illis tollendus & in cœlum subuehendus esset) sed intelligerent illum spirituales cibum esse, spiritualiter percipiendum, & hoc pastu uitam æternam nobis donandam, quod nullis nisi uitalibus membris suis facit.

De hac perceptione similiter Basilius. Edimus, inquit, Christi carnem, & bibimus ipsius sanguinem, per incarnationem participes fientes & sensibiles uitæ uerbi & sapientiæ. Carnem enim & sanguinem, totam suam mysticam conuersationem in carne nominat, & doctrinam, ex actiua & naturali ac theologica constantem indicauit, per quam nutritur anima, & interim ad ueritatis speculationem preparatur.

Basilius Ep.
pist. 141.

Hic nos docet Basilius, quomodo carnem & sanguinem Christi percipiamus, quod ad uera & fidelia CHRISTI membra pertinet.

Hieronymus autem hæc habet. Omnes uoluptatis magis amatores quam Dei, non comedunt carnem Iesu, neque bibunt sanguinem eius, de quo ipse loquitur: Qui comedit carnem meam & bibit meum sanguinem, habet uitam æternam.

Hieron. in
Esai ca. 66

M. iij.

Atque

DE VERA CORPORIS ET

In Hieres
miam ca. 22

In Oseam
cap. 8.

Atq; alio loco Hieronymus. Hæretici non comedunt nec bibunt corpus & sanguinem Domini.

Addit præterea. Hæretici non comedunt carnem Iesu, cuius caro cibis credentium est.

Itaq; Hieronymus cū superioribus in hoc consensit, hæreticos cæterosq; qui carnis suæ libidines sequuntur, carnem & sanguinem Christi non percipere. Christus enim ait, Qui edit meam carnem & bibit meum sanguinem, uitam æternam habet.

Ambrosius de
benedictio.
patriarch.
cap. 9.

Ambrosius autem, Iesum (ait) esse panem, qui est esca sanctorum, quem qui accipit non moritur peccatoris morte, quia panis hic remissio peccatorum est. Et alibi quodam in libro, qui illi as-

De hijs qui
mysterijs
iniciantur
cap. 5.

cribitur, sic loquitur. Iste panis uiuus qui descendit de cælo, uitæ æternæ substantiam subministrat. Et quicumque hunc panem manducauerit, non morietur in æternū, & corpus est Christi.

De sacra-
mentis lib.
4. cap. 5.

In alio autem libro (qui sub nomine illius prodit) hijs uerbis usus est: Manna, qui manducauit mortuus est: Qui manducauerit hoc corpus, fiet ei remissio peccatorum, & non morietur in æternū.

Li. 5. ca. 3.

Et alio loco. Quotiescunq; bibis, remissionem accipis peccatorum.

Hæ Ambrosij sententiæ ita perspicue sunt, ut repetitionis tantū, non etiā explicationis egeant.

Aug. in sen-
tene. x Pro
spe. decerpe-
tus. ca. 339.

Augustinus permultis in locis, hanc dubitationem explicuit. Itaque quodam in loco sic ait. Qui discordat à Christo, nec panem eius manducat nec sanguinem bibit, etiam si tantæ rei

sacra-

sacramentum ad iudicium suæ presumptionis quotidiana indifferenter accipiat.

Sed planissime Augustinus in libro De ciuitate Dei, hac de re sententiam suam pronuntiauit. Vbi De Ciuitate Dei lib. 21. cap. 25. aduersus duo hæreticorum genera disputat, quorū hij omnibus Baptismo lotis, & sacramento corporis & sanguinis Christi pastus, uitam æternam promittebant, qualescunq; tandem fides aut mores eorum essent, quia Christus dixit: Hic est panis Ioan. 6. qui de cælo descendit. Si quis ex ipso manducauerit, non morietur. Ego sum panis uiuus, qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum.

Ex hoc Christi dicto colligebant, omnes huius sacramenti participes, ab æterna morte liberandos, & tandem ad æternam uitam perducendos. Alij uero dicebant, quod hæretici & schismatici, etsi sacramentum corporis Christi commederent, uerū tamen corpus Christi percipere non possent, quia membra corporis eius nō sunt. Ideoq; non omnibus, Baptismo & sacramento corporis Christi initiatis, uitam æternam pollicebantur, sed illis qui fidem ueram præ se ferrent, etsi mores impij essent. Affirmabant enim tales, non tantum in sacramento, sed etiam re ipsa corpus Christi manducare, quia membra sint corporis Christi.

At Augustinus utrosq; confutans, ait, neq; hæreticos, neq; eos quorum uita à fidei professione dissideat, aut ueram habere fidem, (que per chari-

M. V.

tatem

DE VERA CORPORIS DE

tatem efficax est, & malum non operatur) aut in membris Christi censendos esse: non enim possunt simul esse & membra Christi, & mēbra Diaboli. Quare (inquit) nec illi dicēdi sunt manducare corpus Christi. Nam Christus cum dixit: Qui manducat carnem meam & bibit meum sanguinē, in me manet & ego in eo. ostendit quid sit, non sacramentōtenus, sed re uera corpus Christi manducare, & eius sanguinem bibere: hoc est enim in Christo manere, ut in illo maneat & Christus. Sic enim hoc dixit, tanquam diceret: Qui non in me manet, & in quo ego non maneo, non se dicat aut existimet manducare corpus meum, aut bibere sanguinem meum.

Hij uerbis Augustinus apertissime asseuerat, illos qui uitam impiam & sceleratam degunt, quanquam Christi corpus edere uideantur, (quia sacramentum corporis eius percipiunt,) reueratamen neq; membra corporis sui esse, neq; corpore illius uesci.

In Ioanē
Tract. 26.

In Euangelium autem Ioannis hæc scribit. Qui non manducat eius carnem, nec bibit eius sanguinem, non habet in se uitam. Et qui manducat eius carnem, & bibit eius sanguinem, habet uitam æternam. Non ita est in hac esca, quam sustentandæ huius corporis uitæ causa sumimus: nam qui eam non sumpserit, non uiuet, nec tamen qui eam sumpserit uiuet. Fieri enim potest, ut senio, uel morbo, uel aliquo casu, plurimi & qui eam sumpserunt

sumpserint, moriantur.

In hoc uero cibo & potu, id est corpore & sanguine Domini, non ita est: nam & qui eam non sumit, non habet uitam, & qui eam sumit, habet uitam, & hanc utiq; eternam.

Hæc Augustini uerba diligenter ponderanda sunt. Panem & uinum ceterosq; cibos & potiones, quibus corpus sustentatur, ab hominibus posse percipi, nihilominus morituris. Verum autem corpus & sanguinem CHRISTI neminem posse percipere, nisi qui sempiternam uitam habeat: atq; adeo impios illa percipere non posse, ex eo enim futurum, ut uitam eternam haberent.

Eodem loco Augustinus præterea hæc affert. Sacramentum unitatis corporis & sanguinis Christi, de mensa dominica sumitur, quibusdam ad uitam, quibusdam ad exitium. Res uero ipsa, cuius & sacramentum est, omni homini ad uitam, nulli ad exitium, quicumque eius particeps fuerit. Deinde hijs ista subiungit. Hoc est manducare illam escam, & illum bibere potum, in CHRISTO manere, & illum manentem in se habere. Ac per hoc, qui non manet in CHRISTO, & in quo non manet CHRISTVS, proculdubio nec manducat spiritualiter carnem eius, nec bibit eius sanguinem, licet carnaliter & uisibiliter premat dentibus sacramentum corporis & sanguinis Christi.

Hæc

DE VERA CORPORIS ET

*In Ioan.
Tracta. 17.* Hæc ille. xxvi. homilia in Ioannem. In homilia autem sequenti hæc habet. Hodicrna die sermo est de corpore Domini, quod dicebat se dare manducandum propter æternam uitam. Exposuit autem modum attributionis huius & doni sui, quomodo daret carnem suam manducare, dicens: Qui manducat carnem meam & bibit sanguinem meum, in me manet & ego in illo. Signum quia manducauit & bibit hoc est, si manet & manetur, si habitat & inhabitat, si hæret ut non deseratur. Hoc ergo nos docuit & admonuit mysticis uerbis, ut simus in eius corpore, sub ipso capite, in membris eius, edentes carnem eius, non relinquentes unitatem eius.

*De doctri.
Christiana.
lib. 3. ca. 14.* Et in libro De doctrina Christiana tertio, scribit, quod manducare carnem Christi & bibere eius sanguinem, est figura, præcipiens passioni Domini esse communicandum, atq; utiliter recondendum in memoria, quod pro nobis caro eius crucifixa & uulnerata sit.

*De uerbis
Apostoli
scam. 2.* In alio autem sermone De uerbis Apostoli, quæ sit corporis & sanguinis Christi perceptio, docet hijs uerbis. Illud manducare refici est, sed sic reficere, ut non deficiat unde reficere. Illud bibere quid est nisi uiuere? Manduca uitam, bibe uitam, habebis uitam, & integra est uita. Tunc autem hoc erit, id est, uita unicuiq; erit corpus & sanguis Christi, si quod in sacramento uisibili sumitur, in ipsa ueritate spiritualiter manducetur, spiri-
tualiter

tualiter bibatur.

Ex hijs omnibus Augustini sententijs intelligitur, omnes tum bonos tum malos posse ore uisibiliter & sensibiliter, corporis & sanguinis Christi sacramentum edere, ipsum autem corpus & sanguinem nisi spiritualiter percipi non posse, idq; à spiritualibus Christi membris, qui in Christo habitant, & Christum in se habitantem habent, per quem reficiuntur, & sempiterna uita fruuntur.

Qua de causa Augustinus ait. Quod cum ceteri Apostoli manducabant panem Dominum, Iudas panem Domini, non panem Dominum, comedebat. Ceteri itaq; Apostoli cum sacramentali pane Christum etiam ipsum ederant, quem Iudas non ederat. Per multa sunt eiusmodi apud Augustinū, quæ ego fastidij uitandi gratia hoc tempore præmitto, & ad Cyrillum me confero.

In Ioan.
Tracta. 59.

Cyrillus in Euangelium Ioannis hæc habet. Magis iores qui Manna comedebant, naturæ tamen concesserunt, (non enim uiuificabat, sed famē solummodo corporalem remouebat) sed qui panem uitæ suscipiunt, immortalitatem consequentur, & omnia interitus mala effugient, cum Christo æternaliter uiuentes. Et alio loco ait: Quia uerbum humanitati coniunctum, totam in seipsum ita re-

Cyrillus in
Euangelium
Ioannis. li.
4. cap. 10.

Cap. 15.

Et

DE VERA CORPORIS ET

In Ioann.
cap. 14.

Cap. 17.

Et alio loco paucis in hunc modum concludit. Quando carnem Christi comedimus, tunc uitam habemus in nobis. Quod si solo tactu suo corrupta redintegrantur, quomodo non uiuemus, qui carnē illam & gustamus & manducamus? Et præterea dicit. Quemadmodū si quis liquefactæ ceræ, aliam ceram infuderit, alteram cum altera per totum commisceat: necesse est, si quis carnem & sanguinē Domini recipit, cum ipso ita coniungatur, ut Christus in ipso, & ipse in Christo inueniatur.

Hic Cyrillus carnis Christi dignitatem, inseparabiliter diuinitati adiunctam, uim hanc & naturam habere dicit, ut uitam æternam afferat: & quamcūq; uel mortis occasionem, uel uitæ æternæ impedimentum reperit, illud protinus tollit, atq; ex hijs expellit, qui hunc uel cibum capiunt, uel medicinam percipiunt. Cæteræ medicinæ cum admouentur, interdum sanant, interdū non sanant. Hæc medicina autem cuiusmodi uim habet, ut omnē uel putrescentem uel emortuam carnem exedat, omnia uulnera ulceraq; quibus admouetur, ad perfectam sanitatem integritatemq; deducat.

Hæc carnis & sanguinis Christi cum diuinitate eius coniuncti, dignitas est & excellentia, qua Papistæ, insensibiles hostes Christi, illū spoliant, cum affirmant illum hominem carnem eius percipere, & cuiusmodi medicamēto uti, qui ager adhuc infirmitate uoletudinis languet, neq; quicquam inde ad sanitatem adipiscendam iuuatur.

Cap.

Caput. v

AD corroborandam autē Cyrilli sententiam, libenter à Papistis quærerem, utrum nulla peccator pœnitentia ductus, & sacramentum percipiens, Christi corpus in se habeat, nec ne?

Si negant, satis dant, Malos etiam, si sacramentum corporis Christi percipiant, uerū eius corpus minime tamen percipere: Sin affirmant, libenter illos etiam rogarem, utrum Christi spiritum in se habeant, nec ne?

Hoc si negant, Christi corpus à spiritu, humanitate à diuinitate eius, separāt, & quasi Antichristi ipsi, Christū diuidentes, à scriptura cōdemnantur.

Sin affirmant, impium in se spiritum Christi habere, etiam hic scriptura illos condemnat, hijs uerbis, Qui non habet spiritum Dei, hic non est eius. Rom. 8. In quæ autem Christus est, uiuit propter iustificationē. Quod si spiritus eius, qui exuscitauit Iesum ex mortuis, habitat in uobis, qui exuscitauit Iesum ex mortuis, uita afficiet mortalia corpora uestra, propter illius spiritum in uobis inhabitantem.

Ita undiq; scriptura uerbi diuini aduersarios condemnat.

Hæc autem Papistarum impietas monstrosa est, dicere Christi carnem, sanguinem, animam, spiritum, & deitatem, in homine esse, sub peccatū subiecto, & membrum iam Diaboli effecto.

Admirabiles sunt hij præstigiatores & exorcistæ, qui uerbis quibusdā adhibitis, Deum faciunt

&

DE VERA CORPORIS ET

& Diabolum simul eodem in homine habitare, & templum simul Dei ac Diaboli esse. Itaq; uidetur illos sic occæcatos esse, ut lucem à tenebris, Belial à Christo, mensam Domini à mensa Diabolorum, nequeant discernere. Sic ergo à nobis hoc tempore Papistarum immanis atq; intollerabilis error refutatur, qui eos qui membra Diaboli sunt, edere uerum corpus Christi & eius sanguinem bibere affirmant, longe contra sententiam & authoritatem Christi, cuius hec uerba sunt, Qui edit meam carnem & bibit meum sanguinem, uitam eternam habet.

Respondetur quibusdam Papistarum obiectionibus. Cap. vi.

NE autem uideantur Papistæ tam misero in loco esse, ut nihil habeant, quod pro se afferre queant, Paulum in undecimo ad Corinth. citant. *1. Cor. 11.* Ait enim, Qui bibit & edit indigne, iudicium sibi edit & bibit, non diiudicans corpus Domini.

Paulus autem hoc loco de panis & uini perceptione, & non de perceptione corporis & sanguinis Domini loquitur, sicuti satis constat singulis, uerba Pauli recte considerantibus. Hæc enim Paulus: Exquirat seipsum homo, atq; adeo de pane illo edat, & de poculo bibat. Qui enim edit & bibit indigne, iudicium sibi edit & bibit, non diiudicans corpus Domini.

Paulus

Paulus hoc loco hanc habet sententiam, quoniam in cœna Domini, panis & uinum uerū corpus & sanguinem Christi seruatoris representant, quem admodū ille ipse instituit & decreuit, Ideo quamuis in cœlo ad dexteram Patris Christus cōsistet, ad hæc tamen mysteria panis & uini, tanta fide, reuerentia, puritate, timore, accedere debemus, ac si Christum ipsum sensibus nostris obiectum reciperemus. Ita enim Christus fidelibus in cœna adest magnitudine spiritus & gratie suæ, & fructuosius ab illis percipitur, quam si corporaliter illum præsentem perciperent. Qui igitur digne ad cœnam hanc accedunt, post diligentem ac debitam sui ipsorum inquisitionem, debent accurate considerare, quis hanc cœnam instituit, quem cibum & potionem percepturi sint, & quemadmodum seipsos gerere in hoc munere debeant. Qui Cœnam instituit, Christus ipse est, Cibus autem & potio (quibus cōuiuas suos digne & accommodate accedentes pascit) caro & sanguis eius sunt. Accedentes autem hoc diligenti & attenta animi consideratione tenere debent, quod corpus eius pro illis cruci affixum, & sanguis pro illorū redemptione profusus sit. Itaque ad has sublimas & cœlestes epulas, summissis & religiosis animis ita accedere debent, ac si Christus ipse in illis propositus esset. Qui aliter huc accedunt, indigne huc accedunt, nec corpus & sanguinē Christi, sed suā ipsorū cōdemnationem percipiūt : quia non satis

DE VERA CORPORIS ET

officiose ac conuenienter intuentur in uerum Christi corpus & sanguinem (quæ nobis spiritualiter ad cibum offeruntur) sed despecta Christi coena, quasi ad communem & uulgarem pastum accedunt, nulla corporis Christi (qui spiritualis huius mensæ cibus est) ratione habita.

Respondetur scriptoribus illis,

quos Papistæ pro se citant. Cap. vij.

Neq; uero hic transcundi hij loci sunt, quos ex antiquis scriptoribus Papistæ pro se inducunt, qui primo aspectu uidentur pro illis facere, qui malos corpus & sanguinẽ Domini percipere dicunt. Quod si diligenter hij loci perpendantur, inueniemus ne unum quidem ex illis hunc errorem ulla ex parte defendere.

August. c. 1.
ira Cresconium lib. 1.
cap. 25.

Primus locus ex Augustino contra Cresconium grammaticum est: uerba hæc sunt. Quamuis ipse Dominus dicat: Nisi quis manducauerit carnem meam & biberit sanguinem meum, non habebit in se uitam. tamen nonne Apostolus docet, hoc perniciosum male utentibus fieri? Ait enim,

1. Cor. 11.

Quicumque manducauerit panem & biberit sanguinem Domini indigne, reus erit corporis & sanguinis Domini.

Ex quibus Augustinus efficere uidetur, tum bonos tum malos corpus & sanguine Christi percipere, quamuis mali nullũ inde beneficium, sed incommodum

modum habeant.

Sed paulo altius in hunc locum intueamur, & uidebimus non de perceptione corporis Christi, sed sacramenti eius uerba fecisse. Hoc enim Augustini propositum est, Bona nihil prodesse male utentibus, & quædam per se & quibusdam bona, alijs bona non esse. Lumen integris oculis bonum est, laborantes autem oculos lædit: Cibus alijs salubris, alijs noxius habetur: eadem medicina alios sanos, alios languentes efficit. Eadem arma alijs usui, alijs impedimento sunt: & eadem uestis satis laxa uni, & nimis astricta alteri. Deniq; post multa exempla producta, Augustinus eadem demonstrat in sacramentis Baptismi & corporis Domini uera esse, quæ illis tamen prodesse ait, qui ea digne percipiunt.

Pauli uerba, quæ Augustinus citat, de sacramentali pane & poculo, non autem de corpore & sanguine Domini mentionem faciunt. Hic tamen Augustinus panem & poculum corpus & sanguinem Domini uocat, non quod illa sint, sed quod illa significant: quemadmodum alio in loco contra Maximinum disputat.

Contra Ma-
ximum.
li 3. ca. 22.

In sacramentis, inquit, non quid sint, sed quid ostendant semper attenditur, quoniam signa sunt rerum aliud existentia, & aliud significantia.

Itaq; quemadmodum in Baptismo, qui ficti accedunt, & qui sincere, ambo sacramentali aqua abluuntur, sed ambo spiritu sancto non tinguntur,

N.ij.

nec

DE VERA CORPORIS ET

De Baptis-
mo contra
Donatist.
li. 5. c. 23.

nec Christo uestiuntur. Sic in cœna Domini ambo sacramentalem panem & cyphum percipiunt, sed ambo Christo non uestiuntur, nec carne & sanguine eius pascuntur, sed hîj soli, qui digne sacramentum percipiunt. Atq; hoc responsum, alio etiam loco aduersus Donatistas satisfacere potest, ubi Iudam ait, corpus & sanguinem Domini percipisse. Quemadmodum enim Augustinus eo in loco de sacramento Baptismi loquitur, ita etiam de sacramento corporis & sanguinis Domini uerba facit: quod tamen corpus & sanguinem eius uocat, quia nobis uerum corpus, carnem & sanguinem Christi representat.

Figuræ illarum rerū, nominibus appellantur, quas significant. Cap. viij.

Figura (quemadmodum superius multis à me explicatum est) nomen eius rei habet quam significat. Sic hominis, leonis, auis, arboris, stirpis, simulachrū, homo, leo, auis, arbor, stirps, nominatur. Ita dici solitū est, Diua Maria Walsinghamica, Guipsiaca, Maria gratiæ, Maria miserationis, diuus Petrus Mediolanensis, diuus Ioannes Ambrianus, atq; huius generis nonnulla, quibus tamen res ipsas non intelleximus, sed simulachra ipsa, nominibus rerū quas representabāt, appellabamus. Itemq; sermone omnium usitatum hoc & contritū est, Magnus Christophorus Eboracensis, Lincolnensis

niensis, Beata uirgo ridet, Agitat in cunis infan-
tem, Peregrinando, uisamus Petrum Romæ, Iaco-
bum Compostellæ, & sexcenta alia sunt huiusmo-
di, quæ non de rebus ipsis, sed de simulachris re-
rum intelligi solent.

Quæ res Chrysostomus etiam adduxit, ut diccret
nos Christum oculis intueri, tangere, tractare &
palpare manibus, in carne eius dentes nostros de-
figere, eam degustare, interere, comedere, conco-
quere, sanguine eius linguas nostras colorare at-
que inficere, eum haurire atq; cibere.

Hæc uerba & hys similia nonnulla (quæ ex
Chrysostomo citauimus) minime de uera carne & san-
guine Christi seruatoris intelligenda sunt, quæ re
uera neq; in tactum neq; in aspectum nostrum ca-
dunt, sed ea quæ erga panem & uinum geruntur:
figurate erga carnem & sanguinem Christi geri
dicuntur, quia uera signa, figuræ, monumenta à
Christo instituta sunt, ad carnem eius & sangui-
nem nobis representandum. Quæadmodum autem
corporeis oculis, manibus & ore, panem & uinum,
(quæ signa & sacramenta corporis & sanguinis
Christi sunt) corporaliter uidemus, tractamus, gu-
stamus, percipimus, ita spiritualibus oculis, mani-
bus, ore, spiritualiter uerâ eius carnem & sanguinem
uidemus, tractamus, gustamus, & percipimus.

Sic Eusebius Emisenus. Cū reuerendum alta-
re cibus spiritualibus satiandus ascendis, sacrum
DEI tui corpus & sanguinem fide respice,

N. iij.

honore

Eusebius
Emisenus
sermo. De
Eucharistia.

DE VERA CORPORIS ET

honore mirare, mente contingere, cordis manu suscipe, & maximo haustu interioris hominis, assume. Hæcque spiritualia nullam Christi ipsius corporalem præsentiam requirunt, perpetuò ad dexteram Dei Patris in cælo confidentis.

Et quemadmodum hæc, quæ dicimus uerissima sunt, ita plenam & iustam continent ad ea omnia responsionem, quæ cum ulla probabilitate Papistæ pro se afferre queant.

De ueneratione sacramenti.

Caput. ix.

Iam uero necessarium in primis est, aliquid de ueneratione Christi explicare, ne qui sacramentum percipiunt, loco Christi, sacramentum ipsum uenerentur. Quemadmodum enim humanitas eius cum diuinitate coniuncta, & ad dexteram patris in cælum sublata, ab omnibus creaturis cælestibus, terrenis, & subterraneis, ueneranda est, ita si pro Christo signa & sacramenta cultu ac ueneratione prosequamur, in maximam & teterrimam idololatriam incurramus, & horribilissimum ac nefandissimum coram Deo scelus admittimus.

Rudi popu
lo a Papis
tis impos
itur.

Antichristi hij tamen, insensissimi & callidissimi Christi hostes, magna ingeniorum subtilitate & scholasticis commentis, quibus abundant, multos simplices ac modestos deciperunt, & ad
tand

tam immanam idololatriā abduxerunt, ut res sub aspectum cadentes, atq; ipsorum manibus formatas, adorarent, & creaturas pro Creatore, & opifice Deo Opt. Max. colerent.

Quid enim alioqui transfuersos illos in insaniam agebat, ut ab Altaribus ad altaria, & ab uno Sacrifico ad alium, dum eleuabatur hostia, curre-
rent, & fixis, intentis, atque hiantibus quasi oculis, lustrarent, quod sacerdot's manibus eleuabatur, nisi ut quod oculis atq; aspectu capiebant, illud omni mente atq; animo colerent? Quid sacerdotes ipsos commouit, ut sacramentum tam alte supra caput tollerent? aut quid plebem concitauit, ut leuanti sacerdoti acclamarent, Tolle altius, Tolle altius? Aut quid illos permouit qui longius ab eleuante sacrificio distabant, ut eos qui propius adstabant se inclinare rogarent, ne erecti adspectum impedirent? Aut quid sibi uolunt haec uulgi uoces, Hodie seruatorem aut creatorem meum uidi? Aut, Quo die Seruatorem meum non uidero, quieto & sedato animo esse non possum? Cur tum sacerdos tum plebs ipsa tam reuerenter genu terram tangerent, pectora duris & frequentibus ictibus pulsarent? Quæ horum omnium causa, nisi quod aspectabile illud quod oculis intuebantur, adorarent, & pro Deo etiam haberent? Si enim Christum solummodo spiritu uenerabantur, ad dexteram Patris in cælo sedentem, quid opus esset seipsos suis sedibus mon-

DE VERA CORPORIS ET

ueræ? quid oculos in rem uisam defigere? perinde ac Apostoli fecerant, cum CHRISTVM in cælum subuectum intuerentur? Si nihil aspectabile uenerantur, cur ad aspiciendum surgunt? Simplex sine dubio populus, quod uidebat colebat. & in eo uenerationis ac cultus sui summam collocauit.

Neq; me latet, quod tegere hoc & dissimulare Papistæ uellent, dicentes se hoc quod oculis complectuntur sacramentum, non uenerari, sed illud quod fide credunt reipsa & corporaliter sacramento inesse. Cur ergo de loco in locum uagantur, ad ea ipsa tam auide oculis haurienda, quæ nullo religioso cultu & honore prosequuntur? Certe hoc suo exemplo ignaris hominibus atq; imperitis magnam occasionem præbent earum rerum colendarum, quas sub aspectum subiectas habent. Cur non quiete se suis sedibus continent? & populum ad hanc moderationem reuocant? & Deum (sicuti debent) spiritu & ueritate colunt? potius quam ita cursitent ad ea uidenda, quæ illi ipsi fatentur nulla ueneratione colenda esse?

Atq; dum hoc absurdum deuitant, quod de ueneratione obijcitur, in aliud æque uanum incidunt, ut nihil omnino colant. Illud enim se uenerari dicunt, quod reipsa & corporaliter, non aspectabiliter, sub specie panis & uini subiicitur, quod sane (uti ante docuimus) nihil est. Itaq; imperitis

peritis & crassis hominibus occasionem asse-
runt panis & uini adorandi, cum illi ipsi nihil ibi
prorsus adorent.

Sed Papistæ (ut ad suum ipsorum lucrum popu-
lum etiamnum in Idololatria contineant,) quena-
dam locum Augustini in Psalmos citant, ubi scri-
bitur: Nemo carnem Christi manducat, nisi prius
adorauerit. Et non solum non peccamus adorando,
sed peccamus, non adorando.

Angu. in
Psal 96

Ac sane uerum est quod eo in loco Augustinus
habet. Quotus enim quisque est, qui Christum pro-
fitetur, & spiritualiter illius carne & sanguine
pascitur, quin illum ad dextram Dei patris seden-
tem, omni religionis ueneratione afficiat, illique to-
to (ut dicitur) pectore, laudationes, & gratiarum
actiones, pro immensa eius & clementissima re-
demptione attribuat?

Et ut negari non potest, uerissimum esse
quod ex Augustino depromitur, sic contra, falsis-
simum est, quod illorum uerborum autoritate,
de panis & uini aut alicuius aspectabilis rei in sa-
cramento ueneratione, probare contendunt. Tan-
tum enim Augustini sententia ab eiusmodi cogita-
tione absuit, ut prorsus uetet carnem Christi & san-
guinem solū adorare, nisi quatenus diuinitati eius
colligantur & connectuntur. Quanto igitur minus
uel sentire uel approbare potuit, ullum panem aut
uino, aut alicui externo & aspectabili sacramen-
to, cultum adhiberi: quæ umbræ duntaxat, figu-

N.V. re, &

DE VERA CORPORIS ET
re, & representationes ueræ carnis & sanguinis
Christi sunt.

Ac uerbatur sane Augustinus, ne uero Christi corpore adorando offenderemus, ideoq; præcipit, ut dum illum ueneramur, nequaquam defixis animis in carne eius, (quæ sola nihil iuuat) hæreamus, sed animos nostros à carne in spiritum tollamus, qui uitam & salutem tribuit. Et tamen audent Papistæ, quibus possunt astutijs, eo nos inducere, ut eas res religiosissime colamus, quæ corporis Christi signa & sacramenta sunt.

Sed quid non audent impudentes Papistæ pro se afferre, cum non erubescant, hijs Augustini uerbis, uenerationem sacramenti stabilere? ubi de sacramenti adoratione nullum omnino uerbum facit, de Christi autem adoratione expresse loquitur.

Quamquam autem dicat, Christum carnem suam nobis edendam dedisse, nequaquam tamen id uoluit, Christi carnem uel corporaliter hic adesse, uel corporaliter edi, sed spiritualiter tantum. Hæc ex sequentibus eodem in loco, uerbis planissime colliguntur, ubi Augustinus in persona, quasi Christi, loquens, sic ait.

Spiritus est, qui uiuificat caro autem non prodest. Verba quæ loquutus sum uobis, spiritus sunt & uita. spiritualiter intelligite quod loquutus sum. Non hoc corpus quod uidetis manducaturi estis, & bibituri illum sanguinem quem fusi sunt qui me crucifigent. Sacramentum aliquod uobis commenda-
damus

dam, spiritualiter intellectum, uiuificabit uos. Et si necesse est illud uisibiliter celebrari, oportet tamen inuisibiliter intelligi.

Hæc atq; illa superius commemorata, planissime indicant Augustinum sensisse, Christum nulla alia ratione edi, nisi spirituali, quæ corporalē præsentiam nulla ex parte requirit, neq; illum cogitasse, ullam uel sub aspectum cadentium sacramentorum, uel alterius cuiusquam corporalis rei sub illis contentæ, uenerationem profiteri. Sine ulla enim dubitatione uerum est, nihil reuera aut corporaliter panē aut uino contentum, uenerandum esse, quamuis Papistæ ferant, Christum in quouis panē consecrato esse.

Horum nos olim Christus admonuit, falsos eiusmodi Christianos & doctores uenturos, & illos uitare præcipit: Si quis, inquit, uobis dicat, Ecce Matth. 24: hic est Christus, aut ecce illic, nolite credere. Surgent enim falsi Christi & falsi Prophetæ, multaq; signa & portenta edent, ita ut si fieri posset, in errorem etiam ducantur electi. Cauete, hæc prædixi uobis.

Ita amantissimus pastor & seruator animarū nostrarum Christus, horum periculorum & discriminum imminentium admonuit & præcepit, ut ab istiusmodi doctoribus caueremus, qui suaderent panem ueneratione prosequendum, flexis genibus colendum, crebris pectorū ictibus adorandū, humi reptando, supplicationibus solennibus sectando,

manus

DE VERA CORPORIS DE

manus expansas erigendo, munera offerendo, ce-
reos accendendo, in cistula aut capsula includen-
do, omni honore & cultu prosequendo, maiorem
uenerationem quam Deo ipsi exhibendo, hanc Ido-
latriæ suæ excusationem afferendo, Ecce hic est
Christus. Sed seruator Christus illos falsos prophe-
Matth. 24. tas uocat, dicens: Cauete, prædico uobis. Ne fidem
illis adhibeatis. Si uobis dixerint: Christus foris est,
aut in solitudine est, ne exeatis: sin in locis inclusis
atq; abditis dicant esse, ne credatis.

Papistæ hñs erroribus, deceperunt populum. Cap. x.

QUOD si quæras, qui nam hij falsi prophe-
tæ & seductores sint, facilis est & expedi-
ta responsio. Antichristi Romani & illorum secta-
rij, qui omnis erroris, ignorantiae, cæcitatæ, super-
stitionis, hypocriseos & Idololatriæ extiterunt
authores.

*Innocen-
sius. 3.*

Innocentius tertius, unus omnium perniciosissi-
mus, qui hanc sacerrimam sedem occuparunt, ho-
stiam instituit diligenter sub seræ & clauis custo-
dia asseruari.

*Honorius
tertius.*

Honorius autem Tertius, non solum idem cõfir-
marat, sed præceperat etiam, ut sacrifici diligen-
ter singulis quibusq; temporibus docerent, ut subla-
ta in altum hostia, populus reuerenter & demisse
se flecterent, neq; tum solum, sed etiam cum sacra-
dos

cerdos sacramentū egrotis defert. Hec illa Episcoporum Romanorum decreta & statuta sunt, quibus simulatione sanctitatis, plebem in omnem errorem & Idololatriam abducerent, non illos per panem ad Christum, sed à Christo ad panem transferentes.

Exhortatio ad ueram Christi in sacramento uenerationem. Cap. xi.

OMnes itaq; admoneo qui Christum amant, & qui sincera fide illi nituntur, ut auerant animos ab hac cogitatione, de corporata Christi in pane presentia, sed sublati in cœlum animis, illum ad dextram patris sedentem colant. Christum in seipsis adorent, (cuius templa sunt, in quibus habitat & uiuit spiritualiter) & à cultu Christi in pane quàm longissime absint. Neque enim spiritualiter in pane (quemadmodum in homine) nec corporaliter in pane (quemadmodum in cœlo) est, sed sacramentaliter solum, quemadmodum res in figura esse dicitur, per quam significatur.

Satis itaq; hoc loco, tertius ex precipuis Papistarum erroribus de cœna Domini, conuictus & damnatus est, quo docent, impios ueram carnem & sanguinem Christi percipere.

Libri Quarti Finis.

LIBER QVINTVS.

DE OBLATIONE ET SACRIFICIO Seruatoris Christi.

Caput. i.

RAVISSIMA contumelia & iniuria quæ inferri Christo potest, & per omne regnum Papisticum latissime patet, ea est, quod sacerdotes Missam, hostiam propitiante esse asseuerant, ad remittenda non modo

peccata sua, uerum etiam aliorum, tum uiuentium, tum mortuorum, quibus illam uoluerint applicare. Ita simulatione pietatis, Papistici sacerdotes hoc sibi sumpserunt, ut Christi successores essent, & eiusmodi sacrificium facerent, quale nullum unquam à quoquam, præterquam à Christo ipso, factum est, idque eo solum tempore, cum morte sua pœnas peccatorum nostrorum in cruce lueret.

Differentia inter sacrificium Christi, & sacrificia sacerdotum ueteris legis.

Caput. ij.

Heb. 9.

PAVLVS ad Hebreos testatur, Quanquam sacer

sacerdotes ueteris legis saepe offerrebant, (ad minimum autem semel quotannis,) Christum tamen non saepe seipsum obtulisse, alioqui saepius mortem obijisset. Nunc autem semel seipsum obtulit, ut hac hostia peccata nostra deleat. Et quemadmodum hominibus constitutum est, ut semel moriantur, ita Christus semel oblatus est, ut multorum peccata tolleret.

Accedunt eodem, quae sequuntur, in Paulo. Sacri- Hebr. 10.
ficia ueteris legis quanquam continenter offerebantur, nunquam potuisse uel peccata tollere uel homines perfectos reddere. Si enim semel pacare conscientias hominum potuissent, peccatis tollendis, baud iterum ea sacrificia facienda fuisse: Christum autem unico hoc sacrificio sanctificatos, perfectos, perpetuo effecisse, peccatis nostris ex animo delendis, & perpetua quasi obliuione obruendis. Vbi enim peccatorum remissio est, ibi nullum pro peccatis sacrificium reliquum est.

Atq; alio loco, de ueteri Testamento, ait: Abrogatum illud & deletum fuisse, quod imbecillum atq; inutile esset, (nihil enim ad perfectionem deduxerat,) & plures illius legis sacerdotes fuisse, quia diutius in uita manere non poterant, atq; adeo ab uno ad alium deferrebatur sacerdotium. Christum autem, quia ad aeternitatem in uita maneret, transitionis omnis uacuum sacerdotium habere. Itaq; prorsus seruare poterit eos, qui per illum, ad Deum accedunt, sempiternam uitam agens, ut
pro

DE OBLATIONE ET SACRIF.

pro nobis intercedat. Par enim est eiusmodi nobis sacerdotem esse, qui sanctus, simplex, incorruptus, à peccatoribus seiunctus, altior cælis esset, cui minime necesse esset quotidie (quemadmodum summus sacerdotibus) prius pro suis, deinde pro peccatis populi, uictimas offerre, hoc enim semel fecerat, seipso offerendo. Hac in Epistola, Paulus plane & plane descripsit nobis differentiam inter sacerdotium & sacerdotes ueteris testamenti, & longe præstantissimum atq; excellentissimum Christi sacerdotium, & perfectissimum illud & summe necessarium sacrificium & beneficium, quod nobis inde dimanat.

Neq; enim Christus sanguinem uitulorum, ouium, aut hircorum obtulit, (quemadmodum ueteris testamenti sacerdotes facere consueuerunt) sed sanguinem suum in cruce offerebat: neq; in sacrarium aliquod ingressus est hominum opera fabricatum, (sicuti Aaron fecerat,) sed in cælum ascendit, ubi æternus pater habitat, & apud illum continuatam precationem pro peccatis totius mundi adhibet, corpus suum pro nobis laniatum, & sanguinem quem infinita bonitate sua pro nobis in cruce profudit, ante oculos patris constituens.

Atq; hoc sacrificium cam uim habet, ut minime necesse sit illud quasi solemne quotannis renouare, quemadmodum antistites ueteris testamenti faciebant. Quorum sacrificia, etiam sæpius facta, nullius momenti aut utilitatis erant, (quia tum sacerdos

cerdotes ipsi qui offerebant, peccatores fuerant, tum sanguinem animantium rationis expertium, & non suum offerebant) cum Christi sacrificium semel factum, ad omnem aeternitatem ualeat.

Duo esse genera sacrificiorum.

Caput. iij.

ATque ut omnes melius hoc sacrificiū Christi intelligant, (quo summum Christianorū beneficium continetur) per necessarium est, sacrificiorum distinctionem & uarietatem exponere.

Sacrificiorum duo sunt genera, unum quod Expians uel Propitijs dicitur, hoc est, quod Dei iram & offensionem placat, ueniam ac remissionem omnium peccatorum impetrat, & ab aeterna condemnatione, nobis debita, liberat.

Quaquam autem in ueteri Testamento quaedam sacrificia hoc nomine notabantur, unum tamen reuera huiusmodi sacrificium est, quo peccata nostra relaxantur, & misericordia ac beneuolentia Dei impetratur, eaq; mors Domini nostri Iesu Christi est, qua excepta, nullum unquam sacrificium expians fuit.

Hic honor, haec gloria summi nostri pontificis est, quod unica sui oblatione, pro peccatis omnium patri satisfecit, illorū culpas praestitit, & uniuersum genus humanum illi reconciliauit. Qui autem illi hunc honorem eripiunt, & sibi ipsis assumunt,

O. i.

ipsis

Sacrificiū
Christi.

DE OBLATIONE ET

ipsissimi Antichristi sunt, & impurissimi ac superbie planissimis contumelijs, Deum Patrem & Filiū eius Dominum Iesum Christum, laceſſunt.

Sacrificiū
ecclesiæ,

Alterum genus sacrificij est, quod nos Deo minime reconciliat, sed ab hijs fit qui per Christum reconciliantur, ad nostram in Deum pietatem testificandam, & gratos nos atque obediētes Deo præstandos. Hæc autem sacrificia, Laudis & gratiarum actionis uocantur.

Ac primum quidem sacrificij genus, Christus pro nobis Deo obtulit, alterum autem nos Deo per Christum offerimus.

Per primum sacrificium Christus nos Deo patri obtulit, per alterum autem nos ipsos omniāq; nostra Christo & Patri offerimus.

Psal. 50.

1. Pct. 2.

Hebr. 7.

Hocq; sacrificium generaliter uniuersam obedientiam nostram continet, quæ uersatur in legibus & præceptis Dei seruandis. Hoc de sacrificio Dauid hijs uerbis usus est: Sacrificium Deo cor contritum. & D. Petrus, omnes Christianos esse ait, sacerdotium sanctum ad sacrificia spiritalia facienda, accepta Deo per Iesum Christum. Et D. Paulus: Nos (inquit) semper offerimus Deo sacrificium laudis per Iesum Christum.

Sacrificium Christi plenius exponitur. Cap. iiij.

Nunc autem ut de sacrificio & sacerdotio Christi

Christi plenius atq; uberius pertractemus, intelligendum est, eiusmodi pontificem Christum esse, ut semel seipsum offerendo, satis ualuerit ad omnia peccata, suo sanguine ablucenda. Ita perfectus sacerdos fuit, ut una oblatione sui, infinitū peccatorum aceruum expurgarit atq; expiarit, facilemq; nobis & parabilem peccatoribus medicinam reliquit, ut omnibus mortalibus (qui se indignos hoc beneficio nolunt reddere) sacrificium hoc perpetuo sufficeret. Neq; uero in se recepit illorum tantum peccata, qui multos ante annos ex hac uita excefferunt, sed illorum quoque, qui usque ad reditum eius certam & confirmatam fidem Euangelio illius habituri essent. Itaq; nunc nullum alium nec sacerdotem nec sacrificium ad peccata nostra tollenda expectare oportet, nisi eum solum, & hoc eximium sacrificium ab illo factum. Et quemadmodum semel moriens pro omnibus immolatus est, ita quantum in se fuit, peccata omnium in se recepit. Ita sit ut nunc nullae pro peccatis hostiae reliquae fiant, sed seuerum extremo in die iudicium restet. Tunc autem in conspectum omnium iterum rediturus est, non quasi nocens aliquis ad perferendum supplicium, aut ut uictima pro peccatis nostris immoletur (quemadmodum ante immolatus est) sed cū gloria magna uenturus est, omnis peccati uacans, ad magnā letitiam & consolationem illorū qui illius morte abluti & expiati sunt, & in pia

DE OBLATIONE ET

ac integra uiuendi ratione uersantur, atq; ad magnum terrorem & cruciatum illorum, qui in im-
pia & scelerata uita permanent.

Hac igitur ratione nos scriptura docet, Chri-
stum, si sæpius hostiam se pro peccatis immolasse-
ret, sæpius fuisse moriturum, cum nulla pro pec-
catis hostia possit esse, præter illius mortē. Nūc
autem nulla est alia pro peccatis hostia, cū per il-
lū peccata remittantur, & conscientie placetur.

De sacrificijs ueteris legis. Ca. v.

Quanquam in ueteri testamento certa quæ-
dam sacrificia fuerant, quæ Sacrificia pro
peccato nominabantur, non tamen eius generis fu-
erant, ut peccata coram Deo tollerent, sed cere-
monia quædam erant, ad hoc instituta, ut umbræ
quædam & figuræ essent ad excellens Christi sa-
crificium præmonstrandum, quod uerum & per-
fectum pro totius mundi peccatis sacrificium
futurum erat. Hoc nomine igitur sacrificia Pro-
pitatoria & Sacrificia pro peccatis dicebantur,
non quod reuera peccata nostra delerent, sed quia
imagines, umbræ, figuræ erant, quibus p̄ de ue-
ro Christi futuro sacrificio admonerentur, quod
peccatum & sempiternam damnationem fundi-
tus tolleretur.

Heb. 9.

Clarissime autem in Epistola ad Hebræos Pau-
lus exposuit, non potuisse illa sacrificia, quæ à
sacer-

sacerdotibus ueteris legis fiebant, ueniam peccatorum uel impetrare uel promereri. Fieri non potest (inquit) ut peccata nostra sanguine tauro-
rum uel hircorum tollantur.

Quamquam igitur pii omnes hijs sacrificijs à Deo præscriptis utebantur, non tamen ita magno aestimanda illa putabant, ut inde remissionem coram Deo se consequi posse putarent, sed partim pro figuris & signis à Deo institutis capiebant, (quibus certiores illos reddidit, se illud sensu esse missurū, quod uerum pro peccatis sacrificium futurum promisit, atq; adeo uelle se, eos qui huius promissi fiducia niterentur, recipere, & propter futurum sacrificium illis peccata condonare) partim uero pro cæremonijs habebant, quibus hij qui aduersus legem Moysi aliquid admiserant, & ex cœtu Israëlitico eiekti erant, in grege illorum iterum recipiebantur, & absoluti esse nunciabantur.

Hijsq; eisdem de causis in ecclesia Christi sacramentis per illum institutis, utimur. Et hæc externa è populo dominico eiektio & reuocatio, secundum legem & hominum iudicium facta fuit: uera autem cum Deo reconciliatio & peccatorum remissio, nec ueteris Testamenti patribus conferebatur, nec nobis confertur, nisi per Christi sacrificium in monte Caluarie factum. Ac ueteris sane legis sacrificia, ita præsagia, quedam & notæ istius sacrificij uenturi fuerant.

O. iij.

quem

DE OBLATIONE ET

quemadmodum sacramenta nostra eiusdem sacrificij præteriti figuræ & testimonia existunt.

Missam non esse sacrificium propitiatorium. Cap. vi.

EX hijs datur intelligi, sacrificium sacerdotis in Missa, uel munus sui uiuentibus & mortuis pro libidine sua applicationem, neq; sibi ipsi, neque alijs promereri aut nancisci peccatorum remissionem posse, sed hanc doctrinam Papisticam doctrinæ Christi repugnantem, & sacrificio Christi iniuriosam esse. Si enim sola mors Christi, oblatio, sacrificium, & pretiū remissionis peccatorum nostrorum est, tum munus hoc & administratio sacerdotis idem efficere & præstare non potest. Itaque insignis est & horribilis contumelia, uel hoc officium & munus sacerdoti tribuere (quod ad solum Christum pertineat) uel existimare ecclesiam tali egere sacrificio, quasi si quis diceret, Christi sacrificium ad nostrorum peccatorum remissionem satis non esse, uel CHRISTI sacrificium ex oblatione sacerdotis pendere.

Sed hij sacerdotes, qui sese successores Christi esse prædicant, & illum sacrificare, tetri & odiosi hostes religionis sunt. Nemo enim Christum, præter Christum ipsum sacrificio obtulit.

Heb. 7.

Qua de causa Paulus ait, Christi sacerdotiam ab illo

illo ad alterum transire non posse. Quid enim sacrificijs alijs opus est, siquidem Christi sacrificium perfectum & seipso contentum sit? Et quæ admodum à Paulo dictum est, Si sacrificia & munus H. B. 8. Aharonicum, cæterorumq; illius ætatis sacerdotum nullius rei eguissent, sed consummata fuissent, non ita admodum Christi sacrificio fuisset opus (temerarium enim atq; inane fuisset ei rei aliquid adicere, quæ res per seipsam integra & perfecta est) ita si CHRISTI sacrificium plenum atque omnibus numeris perfectum sit, quid opus est, illis quotidianis & repetitis sacrificijs? Papistici igitur hij sacerdotes (qui CHRISTI corpus quotidie sacrificandum sibi sumunt) uel Christi sacrificium inchoatum, leue, & irritum pene faciunt, suis addendis, uel sua ipsorum uana, temeraria, & superuacanea iudicant, Christi sacrificio sua adiungentes, cum illud per se perfectum & seipso contentum sit.

Admirabile est autem uidere, quos dolos & quas astutias Antichristi Papistici excogitant, ad impios suos errores simulatione pietatis tegendos. Et quemadmodum catenæ partes, aliæ alijs nexæ sunt, ita uitia & errores, quodam quasi uinculo iunguntur, ut unus alterum post se semper trahat. Id quod etiam hoc loco fit,

DE OBLATIONE ET
Cauillationis Papisticae confuta-
tio. Cap. vij.

PApistæ ad seipsos excusandos hoc afferunt, se nullum, neq; nouum sacrificium instituerè, neque aliud quam Christus ipse fecit, facere (neq; enim tam cæcos esse, quin uiderent se tum aliud sacrificium sacrificio Christo addere, atq; adeo sacrificium Christi imperfectum facere) sed hoc idem sacrificium, quod Christus ipse fecerat, contendunt se pro peccatis facere.

Atque hic præcipites in grauißimum & perniciosissimum omnium errorem ruunt. Si enim idem sacrificium pro peccatis quotidie faciunt, quod antea Christus ipse fecerat, atque ea mors eius fuerat & pretiosissimi sanguinis eius pro peccatorum nostrorū redemptione profusio, necessario efficitur, illos quotidie trucidare Christum, & eius sanguinem effundere, atq; adco Iudeis & Phariseis ipsis deteriores esse, qui semel tantum illum neci addixerunt, & sanguinem atque uitam eius exhauserunt.

Verum omnium Christianorum sacrificium. Cap. viij.

DE V's Omnipotens, Pater omnis lucis & ueritatis, omnes errorum tenebras & ignorantia caliginem, & harum rerum authores
&

et principes, uel ex ecclesia sua expellat atq; eijciat: uel corda illorum ad se conuertat, et lumen fidei omnibus tribuat, ut fiduciam certam de remissione peccatorum habeant, et ab aeterna morte et horrendis cruciatibus inferni liberentur, per singulare unius mortis et sanguinis Christi meritum: et ut sua quisq; fide ad se hoc beneficium applicet, neq; illud arbitrio ac meritis Papistarum sacerdotum accipiat.

Si (quod nomine profitemur) reuera Christiani sumus, nulli hunc ascribere honorem, sed soli Christo assignare, debemus. Itaq; uniuersam tam immensi beneficij laudem illi tribuamus, ad illū quasi ad perfugium et portum omnium criminum nostrarum fugiamus, illi adhærescamus, illi innitamur, illi nos totos tradamus, et quia seipsum morti nostra causa obiecit, ut hostia Deo patri pro nobis esset, nosmetipsos rursum illi dedamus, et uitam illi offeramus, non hircorum, taurorum, aut aliorum animantium rationis expertium, (quemadmodum ante Christi tempora fieri est solitum,) sed hostiam Dei ratione præditam (hoc est, nos ipsos) non corporibus nostris mactandis, sed effertis et immanibus animi perturbationibus domandis, et morte afficiendis, quæ imperium in nobis et dominatum crudelissimum, nisi coercerentur, exercerent.

Quamdiu legis auctoritas uiguit, permisit Deus muta et rationis expertia sibi offerri, nunc autem

O. v.

spirituales

DE OBLATIONE ET

Galla. 50

Spirituales cum simus, brutorū animantium loco, spiritualia à nobis requirit, nempe ut intollerabilem superbiam, immanē iram, insatiabilem pecunie cupiditatem, turpe lucrum, sordidam & inquinatam carnis libidinem, exitiale odium, uulpinas fraudes, lupina spolia, & omnes alios animi impetus & commotiones, spiritum repugnantes, iugulemus. Quicumq; Christi sunt, hij cruci & neci dare Christi causa hæc omnia debent, quemadmodū Christus illorum causa seipsum morti addixit.

Hæc sacrificia Christianorum sunt, hæc hostiæ & uictimæ gratæ Christo. Et quemadmodū Christus seipsum pro nobis obtulit, ita nos uicissim debemus nos ipsos Christo offerre. Ita fiet, ut non tantum nomine Christiani simus, sed quod uerbis & uultu profiteamur, hoc re ipsa & uita profitebimur, & omnes animi motus ad illius normam dirigemus. Ita fiet, ut foris & intus omnino illius simus, & ab omni hypocrisis simulatione uacui & liberati erimus. Quod si hoc modo affectibus nostris in crucem agendis, & nobismetipsis totis illi tradendis, offerre nos Deo recusauerimus, ingrati prorsus & inhumani erimus, superstitiosi hypocritæ, uel potius brutæ pecudes, aut brutis ipsis deteriores, digni qui ab omni beneficio oblationis Christi excludamur.

Missa Papistica est detestanda Idololatria, & ex omni Christianorum cœtu prorsus eijcienda. Cap. ix.

Quod

Quod si oblationem sacerdotis, loco oblationis Christi ponamus, & perceptionem sacramenti corporis & sanguinis, quemadmodum ille ipse instituit, repudicimus, & remissionem peccatorum est sacrificio sacerdotis petamus, indeque relaxationem aliquam cruciatuum, qui in Purgatorio sunt, ueniamur, non solum iniuriam Christo facimus, sed etiam horribile Idololatriæ scelus admittimus. Hæc enim doctrina falsa est, impudenter ab impijs Papistis, superstitiosis Monachis & fraterculis conficta, qui questus gratia deprauarunt & corruperunt sanctissimam cœnam Domini, & in manifestam Idololatriam traduxerunt. Qua de causa pii omnes debent omnibus opibus ac uiribus elaborare, ut eiusmodi in Dei filium contumelia profligetur.

Et quoniam in eiusmodi Missis aperta impietas & Idololatriæ est, in quibus sacerdos solus sacrificium propitiæ offert, illudque uiuentibus & mortuis pro sua libidine accommodat, omnes eiusmodi Missæ Papisticæ radicitus Christianorum cœtibus euellendæ atque eiiciendæ sunt, & uerus cœnæ usus restituendus, ut congregatus in unam frequentiam populus, pro se quisque sacramentum percipiat, & testificetur hoc factum, se membrum corporis Christi esse, & carnis ac sanguis eius perceptione spiritualiter sustentari.

Quisque pro se sacramentum percipere debet, & non unus pro alio. Cap. x.

Sacramenta à Christo nequaquam ad hoc instituta sunt, ut unus pro alio, aut sacerdos pro

omni populo sacramenta percipiat, sed ut omni pro

DE OBLATIONE ET

se quisq; hoc faceret, & fidem suam ac sempiternam salutem confirmaret & stabiliret. Et quemadmodum si unus pro alio salutaris Baptismi fonte tingatur, nihil illi hic Baptismus prodesse poterit, sic nemo sacramentum cœnam pro alio percipere debet. Si enim esurie quis aut siti afficiatur, cupiditas eius nullo modo uel extinguitur uel leuatur, si quis pro illo cibum aut potionem caperet: aut si qua illius sordescat, non multum iuuatur, si quis pro illo mundetur: ita nihil ualere homini potest, pro quo ab alijs uel Baptismus uel Cœna percipitur. Quocirca Petrus dicebat: Baptizetur quisq; in nomine Christi. Et seruator Christus multitudo inquit, Capite, edite. adiecit præterea, Bibite ex hoc omnes. Qui igitur spiritualiter renasci in Christo uult, Baptizari illum pro se oportet: & qui per se uiuere in Christo uoluerit, per se carnem eius & sanguinem percipere debet.

AA. 21

Math. 26.

Atq; ut paucis absoluamus: qui ad Christi regnū ipse peruenire cogitat, debet & ipse ad sacramenta eius accedere, ipse mandata eius seruare, ipse omnia (quæ ad Christiani hominis munus & uocationem pertinent) facere, ne si hæc omnia alijs pro se agenda relinquat, alijs etiam hereditatem regni cœlestis pro se adeundam dimittat.

Quæ sit inter sacerdotem, reliquum

C que populum differentia. Cap. xi.
CHRISTVS nullam huiusmodi differentiam

tiam inter sacerdotem & populum docuit, ut sacerdos pro populo sacrificium de Christo faceret, solus cœnam pro alijs perciperet, eamq; pro libidine sua, quibus & quomodo uellet distribueret. Sed hæc uera est inter illos differentia, quod sacerdos publicus Ecclesiæ administer sit, & cœnam Domini cæteris distribuat, illi autem de sacerdotis manu accipiant. Cœna autem ipsa à Christo instituta, & toti ecclesiæ concessa fuit, non ut à ministro & sacerdote pro alijs offeratur & percipiat, sed ut per sacerdotem, omnibus iusta ratione petentibus, tribuatur.

Quemadmodū in aula Regia cæterorumq; principum uirorum ædibus, ministri mensas instruunt, cæteri autem pœræque epulantur, sic sacerdotes & ministri, Cœnam Domini parant, Euangelium legunt, uerba Christi recitant, sed uniuersus populus illis respōdet, Amen. Omnes memoriam mortis Christi celebrant, omnes Deo gratias agunt, omnes ad pœnitentiam & mutationem uitæ feruntur, omnes se quasi sacrificium Deo offerunt, omnes illū pro Deo & seruatore habēt, omnes illum spiritualiter epulantur, cuius rei certissimum argumentū, perceptionē panis & uini in cœna, faciunt.

Atq; hæc res, authoritatem & dignitatem sacerdotij, reliquorumq; ecclesiæ ministrorum non detrabit, sed auget potius atq; amplificat. Si enim beneuolentia & honore prosequendi sunt, qui Prætores, Iudices, Quæstores, & rerum externarum admini-

DE OBLATIONE ET

administri regij sunt, quanto maiore cultu ac ueneratione prosequendi sunt, qui uerbi & sacramentorum Christi administri sunt, & ad excludendos atq; admittendos homines, Euangelij administratione, clauēs sibi regni cœlestis cōcreditæ & commissas habent.

Papistis, & eorum obiectionibus, respondetur. Cap. xij.

Quoniam igitur satis (ut spero) expositum uobis est, quidnam sacrificium propitiū sit, (ut qui ullam notionem Christi habent, intelligentiam ex eo & consolationem capiant) & grauem immanitatem atq; idololatriam Missæ Papisticæ declarauimus, (in qua sacerdotes sibi sumpserunt officium Christi, ut sacrificium propitiū pro peccatis populi facerent,) pernecessarium iudico, ut Papistarum subtilitatibus & Manitati sophisticæ respondeam, quibus & eruditos & simplices quoq; sed non satis circumspectos, decēperūt.

Hebr. 5.

Locus Pauli ad Hebræos, quem pro se citant, aduersari illis maxime uidetur. Vbi enim Paulus unūquēq; pontificem ait à Deo constitutum, ad dona & sacrificia Deo pro peccatis offerenda, de ueteris Testamenti & non de Noui sacerdotibus loquitur. Qui (sicuti ipse commemorat) uitulos & hircos offerebant, non tamen eiusmodi fuerant, ut illorum oblationibus & sacrificijs, populi peccata tollerent,

tollerent, sed umbræ & figuræ Christi fuerant, qui solus agnus Dei est, mundi peccata tollens. Itaq; Papistici sacerdotes, qui hunc textum sibi applicant, longe contra Pauli sententiam faciunt, ad grauissimam iniuriam & offensionem Christi, per quem solum Paulus ait, hostiam & sacrificium pro peccatis totius mundi, expletum & absolutum fuisse.

Aequè autem ille locus Malachiae prophetae, Malac. i. aduersari illorum sententiae uidetur, ubiq; offerendum Deo purum sacrificium & oblationem. Propheta enim hoc loco nullum uerbum de Missa aut sacrificio propitiante, à sacerdotibus offerendo, fecerat, sed de oblatione fidelium omnium, (ubi eunq; terrarum fuerint) meminit, qui Deo puris cordibus atq; animis sacrificia laudis & gratiarum actionis offerunt, uocationem gentium prædicens, & Dei misericordiam in omnes dilatandam monstrans, & illum declarans futurum Deum, non ludæorum modo, sed omnium nationum ab ortu ad occasum usq; qui sincera fide illum inuocant, & nomen eius gloria afficiunt.

Respondetur patrum quorundam

authoritatibus. Cap. xij.

ADuersarij Christi, magnum numerum locorum ex antiquis scriptoribus congerunt, qui (ut ipsi ferunt) Missam uel sacram Cœnam, sacrificium uocant. Sed illis omnibus una responsio satis esse potest, quod non ita sacrificium uocent,
ut

DE OBLATIONE ET

ut peccata tollat, (quæ sola morte Christi delentur) sed quia institutum à Christo fuerat, ut nos in memoriam sacrificij ab illo in cruce facti, reuocet. Atq; hac de causa sacrificij nomine notatur, quemadmodum Augustinus in Epistola ad Bonifacium (à me superius citata) & in libro De fide ad Petrum diaconum (antea quoq; à me inducto) indicat. In libro autem de Ciuitate Dei hæc uerba habet. Sacrificium uisibile, inuisibilis sacrificij sacramentum, id est, sacrum signum est.

Augustus
ad Bonifacium. Et de
fide ad Petrum
Diac. De ciuitate
Dei. lib. 10
Cap. 5.

Lombardus autem (e cuius scriptis, tanquam ex equo Troiano, omnis Scholasticorū turba profluxit) uere hac in causa iudicasse uidetur. Dicit enim. Illud quod offertur & consecratur à sacerdote, uocatur sacrificium & oblatio, quia memoria est & representatio ueri sacrificij & sanctæ immolationis factæ in ara crucis.

Lomb. li. 4
Distin. 12.

Chrysostomus.
ad Heb. ho.
mi. 17.

Et Chrysostomus, postquam Christum sacerdotem nostrum dixisset, hostiam nos mundantē obtulisse, nuncq; nos eandem offerre, ne quis hoc sermonis genere falleretur, sensum suum planius exponit, dicens. Hoc autem quod facimus, in commemorationem quidem fit eius quod factū est. Hoc enim facite, inquit, in meam commemorationem. Et cū Chrysostomus fusius exposuisset, quod sacerdotes in ueteri lege semper nouas offerebant hostias, easq; per singulos dies mutabant, quodq; à Christianis hoc non fit (qui unum semper sacrificium offerunt) ne quis ex hijs uerbis offendiculi occasionem acciperet,

acciperet, continuo seipsum quasi corrigit, dicens: Magis autem recordationem sacrificij operamur. quasi diceret, Quanquam quadam loquendi formula dicere possemus, nos Christum quotidie sacrificare, reuera tamen (si proprie loqui uolumus) nullum sacrificium facimus, sed monumentum quoddam & recordationem illius sacrificij celebramus, quod ille solus, & prater illum nemo, fecerat. Neq; uero hunc honorem Christus ulli creaturae attribuit, ut quisquam illum sacrificaret: neque sanctissimæ cœnæ sacramentum instituit, ut uel populus iterum Christum sacrificaret, uel sacerdotes illum pro populo offerrent, sed sanctissima eius cœna ad hoc instituta est, ut quisque eam percipiens, mortis Christi memoriam repeteret, & fiduciam sui in illum excitaret, & beneficiorum CHRISTI recordatione seipse solaretur, atque a deo magnis & frequentibus Deo gratijs agendis, seipsum totum illi addiceret.

Itaque hæc Christi institutio persequenda nobis est, ut sacramentum sacerdos populo administret, & illi ad consolationem suam eo utantur. Hæc cœnæ celebratio & perceptio, minime à nobis uel efficitur uel putatur esse hostia pro peccatorum remissione propitiâ.

P. i.

Populus

DE OBLATIONE ET
Populus æque ac sacerdos, sacri-
ficat. Cap. xiiij.

Humilis & seria penitentiæ & fracti cor-
dis confessio, beneficiorum CHRISTI
agnitio, perpetua illi & debita gratiarum actio,
fiducia & solatium in Christo susceptum, de-
missa atq; abiecta suiipsius prostratio, & obedi-
entia ad illius uoluntatem & præcepta seruand-
da, à quocunq; tandem Christiano & pio profici-
scatur, sacrificiū Laudis & prædicationis est,
non minus Deo gratum quam sacrificium sacer-
dotis. Omnipotēs enim & iustus Deus, sine iniqua
personarū approbatione, sacerdotis & populi, Re-
gis & subiecti, heri & serui, uiri & fœminæ, mi-
noris & maioris natu, Angli, Galli, Scoti, Græci
& Latini, Iudæi aut alterius gentis barbaræ, sa-
crificia atq; hostias ex æquo respicit, idq; pro fi-
ducia & obedientia animi, quam quisq; in illum
habet, per Iesu Christi seruatoris nostri propi-
tians sacrificium.

Papistica Missa, neq; sacrificium pro-
pitians est, neq; gratiarum actionis. Ca. xv.

Missa, sicuti à sacerdote celebrari solet, neq;
sacrificium Propitians est, neq; Laudis aut
Gratiarū actionis, neq; Deo accepta aut probata,
sed

sed horribilis & detestabilis res, de qua seruatoris illud uerissime dici poterit, Quod celsum est coram hominibus, id abominandum est coram Deo. Luc 16

Qui igitur hoc ex antiquis scriptoribus colligunt Missam sacrificium pro peccatis esse, & à sacerdote quibus ipse uelit accommodari & applicari posse, intolerabile iniuriam sanctis patribus affecerunt, & falso ac maligne illos calumniantur.

Papisticæ Missæ, in primitiua Ecclesia, nullæ fuerunt. Cap. xvi.

PORTENTOSA hæc monstra, in prima & ueteri ecclesia nulla fuerant, nec in una ecclesia multatum quotidie Missæ fuerant, sed certis quibusdam diebus mensa Domini proposita est, quam frequētans populus, sacram synaxin percipiebat. Nullæ tamen priuatæ Missæ & quotidianæ fuerant, ubi sacramentum sacerdos solus percipiebat, quemadmodum etiam ad hodiernum usque diem in Græcorum ecclesijs obseruatur, ut una tantum uno die Missa celebretur.

Sancti patres autem, tam impios & diros abusus cœnæ Dominicæ, suis temporibus non tolerassent.

Priuararum Missarum origo nuper in Ecclesia germinauit, partim rudium atque imperitorum Monachorum & Fraterculorum ignorantia ac superstitione (qui cum ignorarent quid sacri-

DE OBLATIONE ET

Nicenum
Concilium
cap. 14,
Canon. apo-
stolorum
cap. 8:

ficiū eſſet, Miſſam ut ſacrificiū propitiā-
eſſet, & peccata ac pœnas peccatis debitas
relaxaret, effinxerunt) præcipue autem quæſtu,
quem ſacerdotes uendendis Miſſis inuenerant, ex
quo tanta uis Miſſarum in eccleſia inueſta eſt, ut
quotidie infinite pene dicerentur, & nullus ſa-
cerdos de alterius ſacerdotis manu ſacramentum
perciperet, neglecto interim ſaluberrimo &
ſanctiſſimo concilio Niceno (ubi ſtatuebatur, quo
loco ſacerdotes, & quo diaconi in Synaxi collo-
carentur) & Apoſtolorum etiam Canonibus, ubi
præcipitur, ut in Synaxi cœlebranda, ſacerdos
tes omnes ad eam percipiendam conueniant,
uel anathema ſint. Adeo à ueteribus improbatum
eſt, ut Sacramentum quis ſolus percipiat.

Cum igitur S. Pâtres Cœnam Domini Sacrifi-
cium appellabant, ſacrificiū Laudis & gratia-
rum actionis eſſe intelligebant (qua ratione non
minus populus quam ſacerdos ſacrificiū facie-
bat) uel etiam monumentum quoddam ueri &
propitiantis ſacrificij Chriſti eſſe uoluerunt, ſed
longiſſime ab eo aberant, ut id pro peccatis ſacri-
ficiū facerent, & uiuentibus ac mortuis, ſacero-
dotis arbitrio, applicabile putarent.

Sacerdos uerba Chriſti & ſacramenta omnia
bus adminiſtrare, tum bonus tum malus poterit,
ſed beneficium Chriſti ulli applicare prouectæ
ætatis & ſapientiæ, non poterit, ſed p̃ij omnes
ſibi ipsis ſua ipſorum fide hoc applicant. Quiuſ
enim

enim rationis iudicio præditus, aut uera & uitali fide, (quæ per charitatem efficiens est) Christi beneficium assequitur, aut impietate & simulata fide illud abijcit.

Atq; hæc scripturarum doctrina, impia Papistarum inuenta, extremis hysce temporibus ab illis excogitata, prorsus damnat, qui Purgatorium ad animas post mortem excarnificandas comminiscantur, & Missarum oblationes, per sacerdotes habitas, ad omnes hos cruciatus minuendos & tollēdos, affinxerunt, aliaq; huius generis lethalia uenena, rudi & imperitæ multitudinē prouersis & salutaribus medicinis uendiderunt.

Causæ & rationes quibus Papistæ

Missæ in ecclesiam Dei se insinuarunt.

Caput. xvij.

Cum natura humana semper ad Idololatriam inclinata fuerit, & Papistæ omnibus opibus & uiribus claborarūt, ut non modo ad suam utilitatem Missam defenderent, uerum etiam omni laudatione eueherent, & populus superstitioso quodam animi ardore in Missam, quasi in omnium malorum præsens remedium, ferrentur, & magna pars principū, (Papisticæ doctrine autoritate occæcata, quietis amans, scripturæ non intelligens, & Papisticorum sacerdotum populiq; superstitionis

DE OBLATIONE ET

stitioni offensionem declinans, (Antichristo Romano subiecta fuerit, minime admirandum est (rerum statu hoc loco posito,) si magni abusus in ecclesia non modo adoleuerint, uerum etiam ad imensitatem quandam excreuerint, inani superstitione & Idololatria pro sanctitate & pietate habita, & multis odiosis in ecclesia, sine autoritate Christi inductis.

*Missarum
Pauis-
cas
rum abusus.*

Nam Purgatorium, oblationem & sacrificium Christi per sacerdotem solum factum, definitam eiusdem pro arbitrio sacerdotis applicationem, non modo ad quoscumque uel superstites uel uitae defunctos, uerum etiam ad abusus per multos, ad quosdam à Purgatorio liberandos, quosdam ex Inferno eripiendos (nisi certa & constituta Dei sententia, supplicio perpetuo addicti essent) ad coelum uel serenum uel pluuium efficiendum, ad pestes & alias egrotationes ab hominibus & feris depellendas, ad sanctitatem & salutem afficiendos illos, qui Hierosolymam, qui Romam, qui Cöpostellam & cetera loca superstitionis causa adeunt: ad tempestates & tonitrua propulsanda, ad pericula & discrimina maris imminetia, ad pecudum contagia, ad animi angores, ad omnia afflictionum & perturbationum genera minuenda, inuenerunt.

Missam denique ipsam longe supra mortem Christi extolunt, multa nobis per illam pollicentes, quae morte Christi nobis non promittebantur. Huius generis haec exempla sunt. Quo quis die
Missam

Missam audit, uictus & pastus sat u eo die suppetabitur, nullus necessarijs rebus egebit, nullam itineris moram aut impedimentum accipiet, oculorum aciem non amittet, repentina morte non occumbet, nullo senio, Missæ tempore, conficietur, nulli mali spiritus illi infesti esse possunt, quantūuis sceleratus fuerit, quamdiu in sacramentum oculos defixos habuerit. Has deliras atq; impias superstitiones, Papistæ callidissimo artificio recens excogitarūt, quæ primæ ac florenti ecclesiæ nunquam cognite fuerant.

Quæ sit nobis Ecclesia sequenda.

Caput. xvij.

ADuersus Euangelij professores pleno ore exclamant & uociferantur, illos ab ecclesiâ dissentire: cupientes omni studio, ut Ecclesiæ suæ exemplū sequantur. Quod illi lubenter (scio) facerent, si Papistæ primā & Apostolicam ecclesiā sequerētur, quæ purissima atq; incorruptissima omnium fuit. Sed Papistæ ab usu & exemplo primæ Ecclesiæ longissime descuerunt, & noua commenta architectati sunt, & cum ipsi primam ecclesiā ducem sequi nolint, alios tamen uellens suam ecclesiā sequi, inuenta sua constitutionibus Apostolorum longe præferentes.

Nūc autē Deo patri gratiæ nobis etiā atq; etiam agēde sunt, quod ea sacra cœne ratio, quæ hoc in

P. iij.

regno

DE OBLATIONE ET

regno Christianis omnibus proposita est, cum institutione Christi, cū Pauli & primæ ac Apostolicæ ecclesiæ autoritate, cum recta fiducia de sacrificio Christi in cruce pro redemptione nostra facto, cum uera doctrina salutis, iustificationis & remissionis omnium peccatorum nostrorum, per unicum illud sacrificium exhibita, consentiat.

Operis conclusio.

Quid restat aliud, nisi ut omnes hæc æque animis accipiant, ea omni studio complantur, mœstis animis pristinā ignorantiam desleant, scelerū ac malefactorū suorū penitenti ducantur, ad meliorem uitæ modū se conuertant sese totos Deo tradant, omne uitæ tempus in obedientia & custodia mandatorū eius trāsmittant & sanctissimam cœnam, quam Dominus & seruator Christus apparauit, frequentent? Quia in cœna, quemadmodum corpore uerum panem & uinum percipimus, ita spiritu uero corpore & sanguine seruatoris & redēptoris nostri Iesu Christi alimur, memoria mortis eius colenda, gratijs de beneficētia tam illustri agendis, nullo pro peccatis sacrificio à sacerdotibus requirendo, fiducia in solo Christi sacrificio collocāda. Christus enim non modo summus Pontifex, uerum etiam Agnus Dei ad peccata mundi tollenda, ante mundū conditū preparatus, seipsum semel obtulit, ut perpetuum

petuum esset apud Patrem sacrificium ad odorem
 suauitatis, atq; mundi uniuersi redemptionem per
 illud exolueret. Hic ante nos cœlos penetrauit,
 ad dextram Patris, patronus, defensor & in-
 tercessor pro nobis sedet, ibi loca & sedes
 pro omnibus uitalibus corporis sui
 membris præparauit, ut in glo-
 ria Patris cœlesti ad omnem
 æui eternitatem re-
 gnent. Cui cū Patre
 & Spiritu
 sancto sit omnis honos, gloria, laudas-
 tio, ad omnem seculorum infin-
 itatem. Amen.

Θ Ε Λ Ο Σ.

*Cathologus scriptorum qui in hoc
 libro citantur.*

Athanasius folio, 91.

Ambrosius fol. 25. 29. 41. 50. 62. 80. 81. 92.

August. fol. 2. 35. 48. 49. 51. 56. 57. 60. 61.

63. 64. 65. 91. 92. 93. 94. 95. 97. 98. 101. 112.

Basilii. folio. 51. 92.

Canones Apostolorum fol. 114

Cassiodorus. folio. 85.

Chrysof. fol. 24. 26. 34. 37. 60. 62. 82. 112.

P. V.

Clemens. folio. 74.
Cyprianus fol. 23. 33. 56. 62. 77. 83. 90. 91.
Cyrillus folio. 50. 51. 57. 78. 79. 80. 95.
Concilium Nicenum folio. 114.
Damasceus folio 85. 88.
Dydimus folio. 51.
Dionysius. folio. 11. 75. 81.
Epiphanius folio. 24. 56.
Eusebius Emissemus folio. 80. 99.
Fulgentius, folio. 51.
Gabriel folio. 29.
Gelasius folio. 27.
Gratianus folio. 14. 15. 24.
Gregorius, folio 50. 80.
Gregorius Nazianzenus folio 80.
Gregorius Nissenus, folio. 80.
Hieronymus fol. 56. 62. 85. 92.
Hilarius fol. 24. 77.
Hugo folio. 10.
Ignatius folio 75.
Innocentius tertius. folio. 14. 102.
Irenæus fol. 22. 56. 75.
Iustinus folio. 22.
Leo. folio. 85.
Lombardus folio 112.
Origenes folio, 23. 47. 60. 76. 91.
Scotus folio. 28.
Sedulius folio. 85.
Theodoreus folio. 28. 57. 65.

Theophilaetus folio.83.

Tertullianus fol.56.61.75.

Vigilius folio 52.53.

Erratorum restitutio.

Numerus primus folium, secundus paginam, tertius lineam, significat.

Folio 2. pag. 2. linea 8. pro quod, lege qui. 8. 1. 21. expunge illis
us. 9. 1. 9. corporales, corporalis. 13. 1. 9. euationem, leuationem
18. 1. 10. Christo, Christi. 24. 1. 16. utilitate, vilirate. 26. 2.
28. diuidæ, diuinæ. 27. 1. 20. proprietates, proprietatis. 27. 2.
29. esset, esse. 32. 1. 17. fuissent, fuisset. 32. 1. 24. Ioannis,
Ioannes. 33. 1. 16. aut, ante. 33. 2. 2. decst, &. 34. 1. 14.
naturm, naturam. 36. 1. 2. gloriar, glorier. 42. 2. 23. tamen,
tum. 45. 1. 24. differentie, differentia. 45. 1. 28. tum,
tamen. 49. 1. 12. resurrexisset, resurrexit. 52. 2. 22. abiret,
abiret. 53. 1. 25. ipsum, ipsam. Eodem. 2. 11. quia, qua.
55. 2. 1. quanquam, quam. 57. 1. 1. lingue, lingua.
60. 2. 24. inueniendi, inueniende. 62. 2. 18. imitantur,
initiantur. 64. 2. 6. quarcunque, quarumque. 67. 2. 26.
significatione, sanctificationem. 70. 1. 13. corporale, corpora-
rate. Eodem. 2. 27. iextinguibile, inextinguibilem. 74. 1. 16.
cælum, cælo. Eodem. 2. 4. neque, ne. 84. 2. 3. infirmis
tates, infirmitatis. 85. 2. 12. quam, quem. 86. 1. 9. quali,
quale. 96. 1. 6. Malos etiā, si. malos, etiam si. 97. 1. 14.
sublimas, sublimes. 101. 2. vlt. commendam, commendavi.
103. 2. 9. asseuerunt, asseuerant. 107. 1. 10. senem, semen.
Eod. 1. 17. grege, gregem. 108. 2. 5. Christo, Christi.
109. 1. 22. Dei. expunge. 110. 1. vlt. desunt hæc verba:
omni populo sacramenta perciperet, sed ut pro. 111. 1. 15.
leræque, peræque. Eod. 2. 17. manitati, inanitati.